

6 1962

planinski vestnik

VSEBINA :

MEDICINSKI RAZISKOVALNI PROGRAM ODPRAVE APD V ANDE	
Dr. Andrej O. Zupančič	241
OD RILE DO STARE PLANINE	
Vanč Potrč	242
ZIMA POLETI	
Ciril Praček	248
MOJA PRVA EKSPEDICIJA	
Miran Marussig	250
ZASEDA NA PRESEDLJAJU	
Boris Režek	252
KOMNA	
Ing. Stanko Dimnik	256
NEPOZABNI IZLETI Z MLADINO	
Pavel Kunaver	261
SPD IN SKALA — NEKAJ PRIPOMB	
Dr. Jože Pretnar	267
DRUŠTVENE NOVICE	
ALPINISTIČNE NOVICE	271
NOVICE IZ MLADINSKIH ODSEKOV	
OBCNI ZBORI	274
IZ PLANINSKE LITERATURE	277
RAZGLLED PO SVETU	279
GORSKI VODNIKI PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE	
IZ KARTOTEKE PRVENSTVENIH VZPONOV	288

NASLOVNA STRAN:

Detalj stene — Gorski Kotar — Zlatko Smerke — Zagreb

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS — urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje Gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 900.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 225.— (naročnina za inozemstvo din 1600.— / Tekoči račun revije pri Narodni banki 600-14-3-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Opovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene opovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

Vozni red Pohorske vzpenjače

	Redne dnevne voznje	Redne nočne voznje
JANUAR		
FEBRUAR		
OKTOBER	od 7. do 18.	20. 22,30
NOVEMBER		
DECEMBER		
MAREC	od 7. do 20.	22,30
APRIL		
MAJ		
JUNIJ		
JULIJ	od 6. do 20.	22,30
AVGUST		
SEPTEMBER		

Autobusne zveze Glavni kolodvor — Glavni trg — Pohorska vzpenjača (linija št. 6) vsakih 30 minut.

Vzpenjača obratuje vsako polno uro.

Izredne dnevne voznje (voznje izven rednega voznega reda) — doplačilo za zagon 1000 din.

Izredne nočne voznje — od ene do osem oseb 2400 din, za vsako nadaljno osebo 300 din.

Prevozne tarife za leto 1962

	din
1. Odrasli, enosmerna vozovnica	200
povratna vozovnica	300
2. Mladina, enosmerna vozovnica	120
povratna vozovnica	170
3. Skupinska, enosmerna vozovnica	180
povratna vozovnica	250
4. Skupinska mladinska, enosmerna vozovnica	100
povratna vozovnica	150
5. Serijska odrasla, 10 enosmernih ali 5 povratnih	1000
6. Serijska mladinska, 10 enosmernih ali 5 povratnih	600
7. Družinska vozovnica, velja za dve odrasli osebi in otroke do 14 let, vozovnica je povratna	600

Prevozne tarife veljajo od 1. 4. 1962 dalje.
UPRAVA

Medicinski raziskovalni program odprave APD v Ande

DR. ANDREJ O. ZUPANCIC

Takole smo sklenili: raziskovalni program odprave je opravičen samo, če obeta res nova spoznanja o reagiranju človeškega organizma na bivanje v visokih gorah.

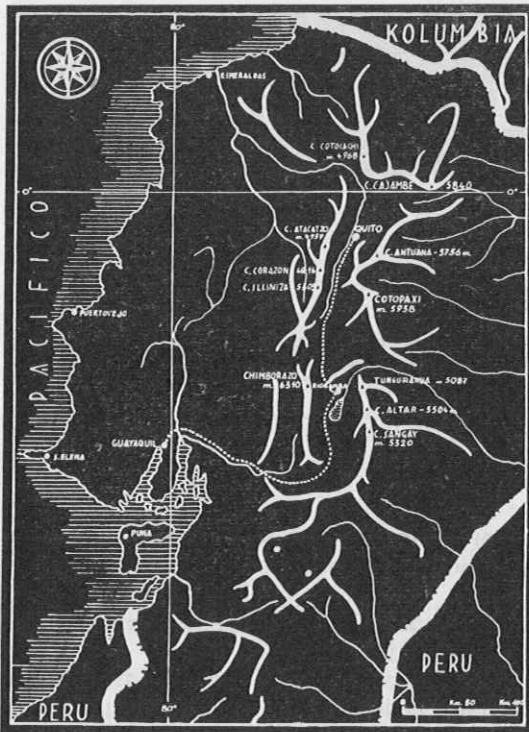
Od nešteti možnosti smo izbrali vpliv na koncentracijo nekaterih mineralnih snovi v krvi in seču udeležencev. Zakaj?

Če je še tako žaljivo slišati, glavna sestavina — okrog dve tretjini — našega organizma je voda. Skoraj vse naše celice (z izjemo tistih na površini) žive in delujejo v vodni raztopini mineralnih soli. Življenje je vzniknilo v praeceanu, ko so bili za to dani pogoji; med te je spadala tudi koncentracija raznih soli v tedanjem morju. Sestava morja se je odtelej znatno spremenila, pač pa so organizmi skozi sto in sto milijonov let trdovratno ohranjali sestavo tekočine med celicami. Čeprav hodimo po kopnem, žive torej naše celice še vedno kot pradavni morski enoceličarji. Navidežno razkošje, da si vsak organizem vzdržuje svoj privatni ocean, je v resnici nujen pogoj za normalno delovanje celic.

Čeprav stalno sprejemamo in oddajamo vodo in mineralne snovi, sestava medcelične tekočine le neznatno niha. Pri tem sodeluje cela vrsta zapletenih živčnih in hormonskih regulatorjev; najpomembnejši izvršni organ teh regulacij so končno ledvice.

Razumljivo, da bivanje v visokogorskem svetu povzroča prave viharje v telesnih tekočinah: hitrejša izhlapevanje zaradi znižanega zračnega pritiska, izredne izgube vode in soli z znojem (tudi čez 5 litrov na dan), neurejeno zauživanje tekočin na turah. Dalje: hudi napor, pomanjkanje kisika, vročina, mraz, sevanje in ne nazadnje močna psihična vzburjenja — vse to so dražljaji, ki sprožijo hude motnje v izločanju hormonov, med drugim tudi hormonov, ki urejajo v ledvica promet mineralov in vode med organizmom ter okoljem. Razumljivo je, da se človek s porušenim ravnotežjem soli le slabo adaptira na višino. Če torej sledimo koncentracije posameznih mineralov v telesnih sokovih, izvemo marsikaj o reagiranju in adaptacijah organizma na bivanje v visokih gorah.

Zato imamo v programu določanje nekaterih mineralov že na terenu. Dovolj občutljive metode za ta namen smo uvedli na Pato-fiziološkem Inštitutu medicinske fakultete in jih sedaj še nekoliko modificiramo za razmere v visokih gorah. Podatki, ki bi jih tako dobivali na terenu, bi torej usmerjali eventualne

Andi v Ekvadorju

Upati smemo torej, da se bo naša odprava vrnila z dragocenimi podatki. Seveda je pred nami cela vrsta neznank: surovi kordiljerski svet, muhasti organizem človeka in improvizirani laboratorij v višinskem šotoru. Vendar je za vsako novo spoznanje treba nekaj tvegati — in v tem je ravno mikavnost raziskovalnega dela.

Od Rile do Stare planine

VANC POTRC

Bili so trenutki, ko vodja grupe Makedonec Angel ni vedel kod ne kam. Stari poznavalci Rile so stopili v krog na posvet. Opazil sem, da so se načelno izogibali kajenja cigaret med turo. Toda kadar se je stvoril takšen krog, v katerem so se kresale odločitve za naprej, so vsi skoraj brez izjeme pridno vlekli cigarete znamke »Rodopi« in »Sonce« ...

Moralo je biti že popoldan, ko smo zagledali pred seboj napol v megli zavit vrh Zlega zoba. Za naju z Dragom je bilo to prijetno presenečenje. Saj doslej v svoji plezalni praksi še nisva imela priložnosti po bližje spoznati granitnih sten. Zli zob je bil namreč en sam nekaj čez 100 m visok granitni kvader. Bil je skoraj z vseh strani precej strm in le na posameznih policah

zdravniške ukrepe že med bivanjem odprave v Andih. Čeprav je s takimi merjenji omogočena uspešnejša aklimatizacija na višino, se tega doslej ni lotila še nobena odprava.

Poleg določanj sproti na terenu bomo spravljali konservirane vzorce krvnega seruma, seča in potu za natančnejše meritve v dolini. Končni rezultati bi predstavljali nove podatke o adaptaciji človekovega organizma na bivanje v visokih gorah. Razen čisto teoretskega pomena utegnejo taka spoznanja koristiti tudi nadaljnjim odpravam pri racionalnejši aklimatizaciji posameznih članov in tako pripomoči k uspehu odprave.

Orisani program smo predložili Skladu Borisa Kidriča, ki je pokazal popolno razumevanje in z odobritvijo zaprosene vsote sploh omogočil, da bi se predložena raziskovanja res izvedla.

se je lahko zadrževal sneg. Rada bi se poskusila v steni, toda Bolgari so nama odsvetovali. Povedali so, da se za tistih 100 metrov rabi skoraj ves dan. Sli pa smo zato na vrh po normalni poti, ki je mejila že na plezalno. S samega vrha nismo imeli nobenega razgleda, zato smo se hitro spustili navzdol in potem navzgor na Orlovec. Pot je zahtevala vedno več previdnosti. Kajti šli smo po nekašnem skalnem grebenu, ki je nudil precej možnosti za nesrečo. To pot bi pri nas verjetno ocenili s I. stopnjo težavnosti v alpinizmu. Posebno nek detajl, dolg za kak raztežaj, je terjal nekaj več pazljivosti. Tukaj se je greben spustil rahlo navzdol in tenak požled na granitu ni obetal nič dobrega. Mojster športa Angel je ustavil kolono. Nekdo je priropotal s klini. Določili so stojišče, s katerega se bo varovalo. Tega so zavarovali s klini. Pritrdili so vrv. To je čisto pametna stvar, sem si mislil, za to vrv se bomo držali, ko se bomo spuščali navzdol. Pa stvar za Bolgare ni bila tako preprosta. Vsak alpinist se je moral namreč še posebej navezati na drugo vrv, po kateri ga je potem postopoma spuščal tisti, ki je bil na stojišču določen za varovanje. Ko je alpinist pristal kakih trideset metrov nižje spet na kolikor toliko trdnih tleh, se je ustavil in odvezal. Oni zgoraj je pa potegnil k sebi vrv za naslednjega. To je bilo nekakšno dvojno varovanje, ki nam je požrlo precej časa, kajti v koloni je bilo čez 100 ljudi in zato ni nič čudnega, da smo samo za tistih 30 m porabili več kot dobro uro. Metož pa je postajal medtem vse hujši. Poskušal sem večkrat že sam plezati samo ob tisti pritrjeni vrvi navzdol, pa Angelov pogled me je zmeraj odvrnil od namere. Potem je šel tudi on... Priložnost, sem si dejal in se že spustil na svojo pest hitro navzdol. Drago pa za menoj...

Toda tam spodaj kakih 200 m niže... Ni besed! Tam spodaj je naju že pričakal razburjeni Angel. Gledal naju je, kakor da sva ga obsodila na smrt. »Kako sta mogla? Kako sta sploh prišla do tega, da sta se podala le enkrat varovana navzdol!«, je tulil v viharju nad nama. »Mar ne vesta, da bi zaradi vaju lahko sedel, če se vama kaj pripeti!« Dragi Angel, če bi to vedela, bi pač še potrpehla nekaj časa že samo zaradi tvoje odgovornosti. Pa midva niti sanjala nisva o tem! Res precej sva jih slišala v tistih nekaj kratkih minutah in začutil sem potrebo, da to malce mučno situacijo zaobrnem na šaljivo plat. Začel sem jim razlagati, da sem nesrečna duša (duša pomeni po bolgarsko človek), ki zaradi nesrečne dolinske ljubezni išče uteho v gorah. In nevarnost, sem nadaljeval, nevarnost, ki jo srečujem tam, mi pomeni ravno toliko kot najboljši balzam na presveže rane ljubezni. In to da bi mi vzeli! Čemu naj potem še zahajam v gore? V gore, pa brez nevarnosti. Čemu naj potem sploh še živim! Angel je ostrmel od začudenja. Ta moja izpoved je bila kot strela iz jasnega neba. »Glej, glej, Vanek je zaljubljen, to je pa druga stvar! Ženske in nevarnosti v gorah, jasno, to je eno!«

In potem se je razvila burna debata, v kateri je skoraj vsak prispeval nekaj iz svojih bridkih izkušenj. No, časa ni bilo ravno na pretek, zato smo krenili naprej na Elenin vrh, z njega smo zaljubljeno strmeli v omiljeni vrh bolgarskih alpinistov — vrh Maljovice. Čas in vreme nam nista več dopuščala, da bi se še ta dan povzpeli nanj. Medtem ko je kolona zavila ostro na desno navzdol v dolino Maljovice, so Bolgari zapeli pesem o Maljovici:

Tam v planinata
sred divni vrhove
krie se vrh v nebesata...
Tej se Maljovica zove...

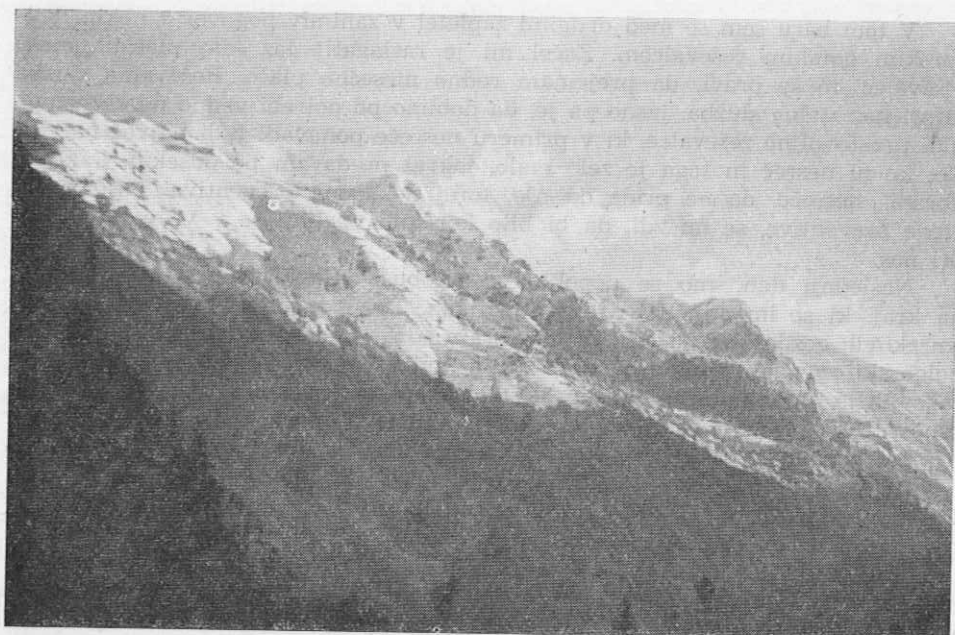
V zgornjem delu Maljoviške doline stoji planinska koča, ena izmed desetih, kolikor jih je v pogorju Rile. Nekoliko pod kočo, kake pol ure hoda navzdol, pa stoji alpinistično taborišče stalnega tipa. No, mi smo se ustavili kar v prvi koči, kajti upali smo, da se bo vreme izboljšalo, in potem bi od tam imeli bližje do sten, kadar bi odšli na plezanje. Vreme pa je bilo trmasto. Še dva dni je snežilo, medtem pa smo mi v bajti poglobljali naše prijateljstvo ob izmenjavi alpinističnih izkušenj. Iz koče v dolini Maljovice smo šli naslednji dan v spodnje taborišče. Tukaj so bila razna predavanja in konference. Najzanimivejše je bilo Poljaka Stanislava Bieľa, enega izmed udeležencev prve poljske himalajske ekspedicije na Hindukuš. Biel je predaval v poljskem jeziku in tako njegovo predavanje ni ničesar izgubilo na originalnosti, oziroma na izvirnosti. Opazil sem, s kašnim zanosom so bolgarski alpinisti poslušali Bieľovo predavanje. Tudi oni imajo podobne želje, čeravno vedo, da so v razvoju alpinizma še daleč za Poljaki. Vendar pa imajo vse možnosti, da dosežejo v bližnji prihodnosti še presenetljive uspehe, le če jim bo odprta pot v tuja gorstva z višjimi in napornejšimi stenami, kot jih imajo sami.

To maljoviško taborišče je nekakšna alpinistična šola na terenu. V treh glavnih barakah so predavalnice, spalnice in kuhinja. V predavalnicah je precej učnih pripomočkov, ki bi se nemara tudi na naših alpinističnih tečajih dobro obnesli. Vse leto se v tej šoli izmenjujejo skupine alpinistov, ljudi, ki se stekajo sem iz vseh krajev Bolgarije. Zaželeni pa so tudi alpinisti iz drugih držav. Bolgari so nam s ponosom pravili o načrtih, ki jih imajo s to šolo. Mislijo jo povečati, zraven dograditi zidane zgradbe, ki bodo postavljene v skladu s prirodnim okoljem. Tu naj bi bil v bodoče nekakšen stalen tabor za domače in tuje alpiniste. Govorili so nam o načrtih za organizacijo »balkaniade«, srečanja alpinistov iz vseh balkanskih držav, ki bi se naj vršilo vsako leto v eni izmed balkanskih držav, to se pravi, da bi prišla v poštev tudi Jugoslavija. Precej se je govorilo tam o raznih zanimivih perspektivah za prihodnost alpinizma. Mislim, da je bila nemala škoda, ker je ravno takrat manjkal naš vodja, ki je bil menda na smučanju. V nekaj dneh je medtem zapadlo čez meter snega. V dolino Maljovice so iz bližnjih vrhov prigrmeli težki spomladanski plazovi. Organizatorji alpiniade so prišli do zaključka, da bi bilo vsako plezanje v teh razmerah precej tvegana stvar. Organizirali so poslovilni večer, na katerem smo se poslovili od večine bolgarskih alpinistov — domačinov izpod Rile, zanje je bila alpiniada zaključena. Le nekaj so jih določili, da nas tuje goste v prihodnjih dneh popeljejo s posebnim avtobusom po znamenitih krajih njihove domovine. Slovo je bilo prisrčno. Od nekod so privlekli harmoniko, na katero sem jim improviziral nekaj slovenskih domačih viž. Te so Poljaki najraje poslušali, posebno tisto koroško »Gor čez izaro...« sem moral večkrat ponoviti. Res, bil je prelep planinski večer...!

Naslednje jutro nas je avtobus popeljal v smeri Rilskega samostana. V majhnem, ljudem skritem in odmaknjenem planinskem kotu tiči ta čez tisoč let stari samostan. Z vseh strani ga obkrožajo s svojimi stenami vrhovi Orlovca, Eleninega Zlega zoba in še nekaterih drugih vrhov, ki se kakor venec lepote vijejo nad samostanom. Posebno lepo je viden Carev vrh.

Le po ozki soteski, kjer bi hodil ure in ure, če bi ne bila sedaj v novejšem času speljana moderna cesta, se lahko pride do njega. Opaziš ga lahko šele zadnji hip, ko si že tik pred njim, kajti ves je skrit sredi smrekovih gozdov.

Debeli samostanski zidovi so postavljeni v obliki pravičnega peterokotnika, na katerem se dobro vidi tu in tam sled rušenja. Nič čudnega, vsa bolgarska zgodovina je zapisana v teh zidovih. To je zgodovina krvavih bojev.

Južna stran glavnega grebena Rile, kot se vidi iz Rilskega samostana

Foto Vanč Potrč

V njem je posebljena trdoživost malega naroda, ki ga ni strl niti naval najmočnejših sovražnikov. Bolgari so ponosni na ta samostan. Vsakomur ga radi pokažejo. To je njihovo nacionalno ognjišče. Sovražniki bolgarskega naroda so ga že nekajkrat porušili, oropali ter zažgali, toda še vedno se je znova dvignil iz pepela kot bajeslovni ptič Feniks.

Zanimiv je primer enega zadnjih požarov, ki ga je skoraj polovico uničil. To je bilo leta 1903. Takrat je začela mladobolgarska buržoazija s pobiranjem prispevkov za obnovo samostana in v borih 4 mesecih so nabrali čez 30 milijonov levov.

Poprej so ga samo Turki trikrat porušili. Samostan je dal postaviti prvi bolgarski monarh Rilski I. 946. In po njem se imenuje tudi Rila planina.

Nekje proti središču samostana stoji lepa pravoslavna cerkev s svetlimi bizantinskimi kupolami. Sama notranjost cerkve pa je več ali manj preurejena v muzej. Če si ga pozorno ogledaš in ti še nekdo razloži izvor predmetov, ki so v njem, bo ležala kot na dlani pred teboj vsa bolgarska zgodovina. Iz vsakega kotička tega muzeja se vidi kak predmet, ki simbolizira tesno bolgarsko-rusko prijateljstvo. Posebnost samostana so še danes v njem živeči menihi, zdaj bolj zaradi turistične zanimivosti...

Nekaj minut hoda od samostana stoji moderen, naravnemu okolju prilagojen hotel podružnice »Balkan Turista«, to je bolgarske turistične agencije... Notranjost tega hotela je urejena v modernem stilu našega časa, tako tudi v kleti ne manjka nepogrešljivi bar. In v tem baru je prišlo do srečanja med nami in mladimi nemškimi turisti. Posebno dekleta so bila kaj privlačna na prvi pogled in stari bolgarski alpinistični mački so si jeli po malem brusiti kremplje. Začutili so v sebi neugasljivo željo, da reproducirajo nekaj šaljivih točk, seveda na ljubo mladih lepotic...

V tem baru sem se med drugimi zapletel v zanimiv pogovor z nekim bolgarskim gorskim reševalcem. Začel mi je razlagati: Jaz sem plačan gorski reševalec, to se pravi, da prejemam redno mesečno plačo. Reševalna služba je pri nas stalna služba, jasno pa je, da dobimo po potrebi vedno na razpolago tudi prostovoljne reševalce, ki v primeru nesreče ponavadi tudi največ naredo. No, ko ni nesreč in tega je zelo malo, takrat predavam po odsekih, kako se ubraniš nesreče, da ne pride do nje, torej nekakšna preventiva. Posebno to glede preventive, se mi zdi, da bi bilo koristno vpeljati še v večji meri tudi pri nas.

Naslednji dan smo se popeljali z avtobusi navzgor proti koncu doline na kraj, ki se imenuje Partizanska poljana. To je bila majhna sredi temnih smrekovih gozdov ležeča jasa. V tem kraju so se med vojno večkrat zadrževali bolgarski partizani. Kakor je nekoč Rila nudila Bolgarom zavetje pred Turki, tako jih je tudi zdaj ščitila pred fašisti, tako domačimi kot tujimi. V Rili so se osnovali prvi partizanski odredi že leta 1941. Njihova dejavnost je delala nemalo preglavic, tako domačim izdajalcem kot okupatorju.

Strmo nad Partizansko poljano se dviguje čez 400 m visoka stena vrha Dvoglava. Tukaj na tej strani je vrh dostopen samo za alpiniste, tam z druge položnejše strani pa lahko pride na vrh vsak povprečen planinec ali turist.

Poslovili smo se od starodavnega samostana ter se še isti dan popeljali ob reki Iskr k Stari planini. Prej v Rili čista in iskriva reka je bila sedaj v klisuri, ki si jo je priborila skozi Staro planino, vsa kalna, umazano rjavkaste barve. Kakor da jo je utrudila njena stalna borba s trdimi gmotami Stare planine. Vse druge reke, ki jim je tekla zibel v Rili, so naredile ovinek pred njo, le Iskr se ni dal ugnati. Premagal jo je ter se na drugi strani združil z Donavo, s katero se izliva v Črno morje.

Ponekod se dvigujejo nad sotesko strme, skoraj 100 m visoke apneničaste stene, — odlična vežbališča bolgarskih alpinistov. Da, danes so tukaj vežbališča. Toda v starih časih so se v kraških jamah, ki jih ne manjka v teh stenah, skrivali cestni razbojniki. Iz teh jam so delali izpade na potujoče trgovce. kajti tik pod stenami ob reki je potekala edina večja cesta, ki je povezovala Bolgarijo s Panonsko nižino.

Pa časi se spreminjajo. Danes si ne moremo misliti modernega roparja, da bi iz kake teh lukenj prežal na ubogega turista... Pa vendar po stenah jam so sveži sledovi dima, na tleh pa ostanki hrane, papirja, skratka najdemo več stvari, ki so nujne pri vsaki požrtiji. Kdo neki zahaja v te samotne luknje? Del odgovora na zagonetno vprašanje sem našel sam, ko sem se spomnil na horo legalis za vse nočno življenje Sofije. Tukaj bo ventil, kjer uhaja para, ki je odveč, sem si mislil. Ostalo mi je pomagal razvozlati bolgarski tovariš, ko mi je razkril, da so te jame tajno zatočišče »huliganov« iz Sofije. V teh jamah se vršijo orgije pubertetnikov. Igrajo na kitaro, pojo, nadobudne dame izvajajo točke strip-tisa! Seveda dela to le zelo ozek krog mladine, kakršna se najde v vseh večjih mestih...

Za kakšno dobro urico smo se pomudili v teh luknjah, potem pa naprej proti drugi strani Planine, naprej v mestece Vraca. Pa nismo še prišli kar tako hitro tja. Na kraju, kjer reka Iskr preide iz globoke soteske prvič na odprto donavsko ploščo, smo še enkrat stopili iz avtobusa. Tam je stal majhen, napol v živo steno vzdian samostan. Sivobradi duhoven nas je popeljal v njegovo notranjost. Pokazal nam je z latami obit prostor, v katerem je bilo cel kup človeških kosti in lobanj. To so bile kosti Hrista Boteva in njegove čete. Kostni ljudi, ki so dali svoja življenja tik ob zatonu turške moči na Balkanu. Hristo

Botev je bil eden izmed voditeljev zmagovitega odpora proti Turkom. Kot tak se je moral skrivati pred turško žandarmerijo v sosednji Romuniji, odkoder je vodil odpor svojega naroda. Ko se je nekoč vrnil čez mejo v Bolgarijo, je bil izdan. On in vsa njegova četa so se borili do zadnjega moža v neizprosni borbi, ki se je odigravala v gorah nad Iskrom. Narod ga ni pozabil. V mestu Vraca mu je postavil spomenik in v njegov spomin romajo leto za letom množice bolgarskih planincev čez celo Staro planino vse tja do Črnega morja.

V mesto Vraca smo prišli šele pozno popoldan. Potem pa hajd v steno nad mestom! Celih 80 m vertikale je bilo pred nami. Tam spodaj pa se je po cesti podilo nekaj radovednih pobalinov iz predmestja. Seveda ni manjkalo tudi nekaj resnih gledalcev. Navežimo se!...

Drago se prveže na Angela, mojstra športa, jaz pa na Draga in na mene ljubko dekletce... Tako sta v momentu pripravljene dve internacionalni navezi. Bolgaroma je čast, da lezeta z nama, in nama je čast, da lezeva z Bolgaroma! Smer, ki jo nameravamo plezati, je bila v zgodovini bolgarskega alpinizma šele enkrat preplezana. Da je že tolklo v njej kladivo pogumnega prvenstvenika, nam zgovorno priča tam kakih 40 m nad nami v navpični steni na klinu viseča rdeča cunjja. Cunjja, ki bi že samo zaradi svoje dražee barve lahko spravila iz ravnotežja na prvi pogled še tako senilnega bika. Kako je lahko na naju dva, ki sva kanila na tej skoraj nedostopni steni braniti neoporečen sloves naših alpinistov. In tukaj še dekle povrhu. Dekle, katerega mišice nazorno kažejo, da ji plezanje ni ravno zadnja stvar na svetu. Dekle, ki po svoji moči že meji na fanta! Zavihali smo si rokave!... Tudi čevlje smo si nekoliko tesneje zadrgnili, kajti vertikala stene nam je zgovorno dala čutiti, da tam kje višje, tam v previsih ne bo časa niti prostora za kakršno koli manevriranje. Vsak nepreviden prijem, vsak nesolidno zabit klin bi lahko pomenil ravno toliko kot plezanje brez povratka. Prva sta izmenjaje plezala Drago in Angel. Midva z Lenčeto, tako je bilo namreč puncu ime, sva jima v previdni razdalji sledila, kajti stena je bila izredno krušljiva...

Pripekalo je sonce!... Toplo bolgarsko sonce!... Tekel je znoj. Metri so ostajali pod nama... Dolgi metri ekstremizma... Pa naj še kdo reče, da na vzhodu ne poznajo ekstremizma! Postajali smo vse bolj molčeči, vse resnejši... Zagrizli smo se v apnenec... Bolgarske in naše kletvice so počasi utihnile... Energija je bila dragocena. Slišalo se je le še drsenje usnja ob trdo skalo, drsenje, ki je tako sumljivo značilno za zadnjo stopnjo težavnosti... Borili smo se, začela se je borba za obstanek... Nenadoma vrisk. Drago je dosegel vrh... Zmaga... Hitro pripnem svojo vrv na njegovo. Potegnil naju je, mene in Lenčeto kot dve vreči. Vsa odrgnjena, toda polna zmagoslavnega zanosa si stisneva roke. Pogledam na uro, v dveh urah in še nekaj minut smo jo preplezali. To je rekord! Prvi pristopnik je namreč rabil več kot pet ur! Tudi črnolasi Lenki stisnem roko. Res, krepka stena je bila to. Z njo sva postavila trajan spomenik našemu alpinizmu v za nas doslej tuji nepoznani deželi, vsaj kar se tiče alpinističnih zmag.

Kot dva napol nora kozlička sva zdrvela po melišču navzdol na cesto. Tam naju je že čakal ves vzradoščen vodja. Bravo momci, bravo momci, naju je trepljal po ramah. On je namreč težko borbo napeto opazoval. Res, le on še lahko ve, kaj se pravi resno plezanje. Tudi naši drugovi iz Hrvatske so se prav tako fantastično odrezali pri plezanju. Stvar se je morala proslaviti, šli smo v kakih pet minut oddaljeni hotel, kjer so nas, nas zmagovalce, že čakale izbrane jedi. Potem pa na avtobus v Sofijo in z vlakom nazaj v domovino!

Zima poleti

CIRIL PRAČEK

Alpinista kar tako na lepem včasih prime in poda se na priljubljeno točko ne glede na okolnosti. Tako se tudi meni včasih zgodi. Na Dan borca v juliju leta 1960 smo se podali v skupinskem izletu na Stol v najlepšem vremenu. Mala gimnazijka Mišel je hotela videti vrtec z očnicami. Dobro, sem dejal, jo navezal na perlon in jo potegnil preko skale med poljane očnic. Ni jih čez očnice na Stolu. Prevandrali smo Stol in preko Belščice sestopili skozi Medji dol na Pristavo. Tam sem se odločil, da grem v soboto na Vršič in drugi dan na Vevnico. Ta odločitev bi me kmalu pripeljala v objem večnega miru.

V soboto je ves dan strašno deževalo, okoli poldne je potegnil mrzli sever, temperatura je močno padla, lepo bo, sem si dejal. Proti večeru je dež prenehal, zjasnilo se je. Nametal sem opremo v oprtnik, priložil perlonko, nekaj klinov in vponk. Skuter je veselo pel pesem moči po Savski dolini. Na Mihovem domu sem mu dal oddiha in prespal kratko noč. Zjutraj sva nadaljevala pot, devet konj in jaz. Takole, da, takole že gre, sem si mislil.

Že pri Erjavčevi koči je ležal prvi sneg, ki je padel v soboto. Spravil sem skuter in se podal proti Vratcem, čeprav sem imel namen, da grem smučat, če bo preveč snega. Toda ko sem že hodil, sem pozabil na »miroljubni« prvotni namen in sem trmasto gazil sneg. Na Slemenu ga je bilo že 30 cm. Ovce so žalostno blejale po zasneženih strminah. Iskale so pašo in pri tem objedale vse, kar je bilo zeleno. Spustil sem se v Tamar in opazoval greben Rateških Ponc. Namenil sem se na Vevnico, čeprav je bila debelo zasnežena. Navzdol je šlo hitro in kaj kmalu je bilo treba zopet v breg. Temni oblaki so viseli nad Poncami, toda niso bili videti nevarni. Zastavil sem naravnost po strmi stezi v desno, proti Velikemu Kotu. V višini ploščadi pod sedlom so šle točno po po stezi dolge trope ovac. Dokler sneži, se stisnejo v gručo ali pa prodirajo proti vrhu, ko pa preleže mrzlo noč na snegu, se same vračajo v nižja področja. Prav neverjetno natančno so se držale steze, ki bi jo pa prav gotovo zgrešil, ker je bila popolnoma zasnežena. Tudi delo so mi na kratki razdalji olajšale, ni bilo treba gaziti. Ob osmi uri sem odšel iz Erjavčeve kočice, na ploščadi pod Jalovcem pa sem bil šele ob pol dveh popoldne. Snega je bilo vse več, počasi mi je silil za rob čevlja in mi močil noge in čevlje. Toda tisti dan sem bil nekam posebno trmast. Zimski vzpon sredi poletja, čuden kontrast, to je bilo tisto, kar me je vleklo v nevarni doživljaj. Premišljal sem, da sem pravzaprav začetniško nepremišljeno opremljen. Brez cepina, brez derez, brez vetrovke, brez pokrivala, brez rokavic. Vse več snega in vse teže. Gazil sem do kolen in se bližal polici, ki prečka Kotovo špico. To je neznatna polička, ki drži večinoma po travnati strmini, zelo izpostavljeno nad 150 metrskim prepadom. Sedaj pa je bila pokrita še z debelim snegom.

Noge so postajale vse težje in vse bolj mokre. Toda nazaj za nobeno ceno. Cilj je Vevnica. In ta cilj se je dvigal še 300 m nad menoj, med nama je bila še izpostavljena prečnica. Gledal sem jo od daleč in opazil, da se po strmini vsipajo majhni plazovi in da od časa do časa zažvižga po zraku kamenje. Nič zato, sem pomislil, sam sem, nimam nobene odgovornosti do nikogar. V prečnici sem nekaj časa čistil sneg izpod stop, potem me je zazeblu v roke in šel sem kar tako naprej. Skalnat je samo prvi del prečke, večji del je travnat, oziroma sem in tja prerašča trava skalovje. Še v kopnem iščeš stopinje, sedaj bi bilo prav noro, če bi

nadaljeval pot brez varovanja. Pribil sem klin in privezal konec vrvi za klin, drugi konec okoli pasu in se držal napete vrvi z dosti boljšim občutkom. Nisem imel mnogo klinov, vsega le pet, zato sem varoval na ta način. Raztegnil in izkoristil sem drobno perlono na vseh 50 metrov dolžine, pribil drugi klin, se vrnil nenavezan ob napeti vrvi nazaj, izbil klin ter se ponovno navezal in šel dve dolžini naprej. Prečnica, ki normalno zahteva le 15 minut, me je zadržala celo uro, pred menoj so bile še zasnežene strmine Vevnice. Pod nogami sem začutil stari sneg in sicer tako, da me je potegnilo za nos. Posijalo je sonce in se čudilo drobnim stvarcem pod seboj, ki je noro gazila globoki sneg in se pomikala po centimetrih naprej. V snegu je bilo polno raznih žuželk. Pobral sem metulja, ki se je premrl metal po snegu, dihnil sem parkrat topel zrak vanj in že se je dvignil soncu naproti. To so moji prijatelji v tihi samoti, sem pomislil, živa bitja kakor jaz, toda sneg jim bo vzel življenje. Gazil sem že štiri ure neprestano, toda vrh je bil še daleč, čeprav videti že čisto blizu. Sumljivo sem ogledoval strmine, se vzpenjal čim bolj naravnost, da ne bi odrezal plaz. Še sem imel v kosteh občutek premetavanja v plazovnem veletoku, ki sem ga doživel v Mojstrovki. Strmina je kar pravnja, toda noge so se še vedno avtomatično dvigale, čeprav že zelo počasi. Ob 16 uri sem dosegel vrh in ravno takrat je zakrožil krasen orel nad mojo glavo. Zavzet sem opazoval čudovito ptico, ki ni trenila s krili in odjadrala proti Mangrtu.

Utrujen sem se usedel na oprtnik in pojedel, kar sem še imel. Nisem mnogo počival, čakal me je nevaren sestop, Noge so mi že po malem opletale, ko sem zakolovratil v globoki sneg in nevarne strmine. Prišel na stari sneg in le kladivo, ki sem ga imel vedno v roki, me je reševalo. Zdrsnil sem in vsakokrat sprožil plaz, toda pritisnil sem kladivo v trdo podlago in se ujel na noge. Koncentracija sil me je pri tem ponovno izčrpavala. Vzpon sem začutil šele sedaj. Zaskrbelo me je, če bom zdržal. Bivak v snegu s popolnoma premočenimi nogami ne bi bil priporočljiv. Kar vlekle me je v počivanje. Stisnil sem zobe in rinil dalje. Prečnica. Koncentracija, pozabil sem na utrujenost, toda takoj za tem se je začela borba volje z odpovedujočim telesom. Ure so minevale. Senc na Jalovcu že davno ni bilo več. Počasi sem se vlekel po strmini, moram do vode, silno sem bil žejen, pa nisem imel čutarice s seboj. Ob osmih zvečer je bilo že precej temno, ko sem se ustavil pod veliko skalo eno uro nad kočjo v Tamarju. Vse priganjanje volje ni nič pomagalo. Usedel sem se in počival kratek čas, nato sem nabral suhih drv in zakuril. Spoznal sem, da naprej ne morem, sile so pošle, v temi ni lahko. Do polnoči sem se sušil. Nato sem stopil sneg z bližnje lavine v konservi in raztopil v vodi pol tablete C vitamina. To je bilo vse, kar sem še imel. Nato sem priložil na ogenj, se zagledal v zvezde, ki so mrzlo mežikale na nebu, prisluhnil sovam in poizkušal zadremati. Toda brez spalne vreče pri »toploti« pod ničlo je to zelo težaven problem. Sem in tja sem zadremal pri ognju, ki je metal čudne sence na steno.

Zjutraj sem si skuhal zopet C vitamin, čaj in odkrevsal naprej. Kdor bi me bil videl, bi dejal, da sem pijan. Toda človek vzdrži neverjetne stvari. Pet ur sem rabil za dve uri dolgo pot.

Na serpentinu sem topo gledal motorista, ki se mi je bližal. Ustavil se je pred menoj na cesti. »Tebe iščemo, Ciril.« Gledal sem Šeklija, miličnika iz Kranjske gore, in razmišljal, da mi je pravzaprav nekaj rekel. »Utrujen sem in lačen« sem mu odvrnil. »Usedi se na motor«. Takoj je presodil situacijo in ustavil pred Erjavčevim domom.

Moja prva ekspedicija

MIRAN MARUSSIG

Kocka je padla. Takrat namreč, ko sem vtaknil glavo pod mrzlo prho, mi je bilo jasno, da sem podoben deževniku. Lezem po naših kucljih in gričih, drugi pa osvajajo svet. Najbolj tragično pa je to, da me čas pušča na cedilu. Smo v dobi ekspedicij, tovariši, in ni vseeno, če nam drugi pred nosom osvajajo Himalajo, Rdeče morje, Triglav in ostale, doslej nepoznane predele sveta. Kaj pa čakam: ekspedicija! To je rešitev. Obrišem mokro glavo, navlečem nase cunje in zdrvim k Lojzetu.

»Lojz, odprava!« Lojz odpre usta, cigareta mu pade na tla in vpraša:

»Ze, ampak — kam?«

»Môra, kaj pa je važno kam. Nekam! V neodkrit predel sveta, jasno, ne na Šmarno goro.«

»Dobro,« pravi Lojz, »že vem, na Krn!«

Ne izgubljava časa. Določiva ekspedicijski odbor. Predsednik: jaz, podpredsednik: Lojz, tajnik: moja sestra. Moštvo določiva pozneje. Ne gre da bi vsi že v naprej vedeli, kdo bo član odprave. Ljudje smo ljudje in navsezadnje bi kdo celo prostovoljno odstopil. Odpoveva za tri mesece predavanja in študi-rava literaturo. Zgodovina osvajanj je približno tale.

Centralni vrh, visok osem tisoč in še nekaj (čevljev) je že osvojen. Z južne strani seveda, z lažje. Severno snežišče je bela lisa na karti (dobesedno). To naju razburja. Spodaj je jezero. Knezoškof goriški je menda nekoč lovil tam ribe, pa ni nič ujel. Tudi to je razburljivo. Vsekakor ne gre zametavati pri tem znanstveno neobdelanih problemov. Osrednji masiv je nekoč »načel« nek Škot, pa ni uspel. Škotje so skopuhi in je zato najbrž propadel. V poštev bi prišel avion. Obletel bi vrh in pomigal s krili, kar bi bil znak, da je gor vse v redu. Snežnega človeka doslej še niso našli. Možnost, da ga najdemo, torej obstaja. Tudi to je razburljivo. Še in še. Lojzu se ježižo lasje. Žveči čik in stoka:

»Kaj sva čakala doslej?« Potem se zresni. »Ti, kaj pa prehrana?«

»Nič,« pravim, »sproti poskrbiva za sveže meso. Imam medvedarico in dve frači. Višinsko hrano, material za zveze in makarone vzameva s seboj. Tako, sedaj pa na delo!«

Vrh je bil za to leto že oddan, kljub temu nama ga je Planinska zveza ljubeznivo odstopila. Brez davščin! Plačala sva edino članarino in prispevek za druge ekspedicije. Podpora konkurence, ampak kaj, ko se vsi odzivajo klicu modernega časa. Težje je s političnimi forumi. Gre za denar. Sicer pa je tu odbor. Prepustiva to vprašanje privatnim blagajnam in gledava naprej. Manjka nama naslov, kratica, nekaj, kar na prvi pogled vleče. Lojz potem ugane: P. P. A. S. Š. Z. E. (prva, privatna, alpinistično-smučarsko-športno-znanstvena ekspedicija). Poskočim od veselja in že odprem v banki tekoči račun. Za začetek — pet dinarjev.

Priprave so v teku. Pravico poročanja prodam časopisnemu trustu. Vzajem potrošniški kredit na račun knjige, ki jo napišem po ekspediciji. Domača industrija konserv priskoči na pomoč. Makarone nama poklonijo, radiooddajniki funkcionirajo, filmska kamera je pripravljena, medvedarica in frače napete, torej — start! Ne, ne še. Vmeša se ekspedicijski odbor in nama pritakne tretjega člana, mojo sestro Gelco. Funkcija: garde-dama in glavni poročevalec. Lojz stiska zobe:

»Naj me vzame vrag, če uspemo v tej zasedbi.«

»Kaj da ne,« pravim »v skrajnem primeru se po povratku oženiš. Druge rešitve ni. Na pot!« — Ne, ne še. Ko imam že nahrbtnik na ramah, pridirja kurir od Zveze z brzojavko, da v istem času zavzema vrh mornariška pehota in je za nas tedaj ta predel »terra non grata«. Sedaj ne odstopam. Ne morem! Mi gremo naprej, pa če se stepemo na vrhu!

Takoj po opravljenem banketu vendarle startamo. Z vlakom v Bohinj in s čolnom do Zlatoroga. Od Zlatoroga do Savice z avtobusom in naprej peš čez hribe in doline vse do gora, ki se belijo v daljavi. Najamemo šerpo Jožo, ki tovari več ko mula. Mula je namreč žival, Joža pa hribovec. Sahib Lojz vsak dan strelja; zadene kokoš, ki jo tako raznese, da kaj pojediti ni. Navsezadnje jo še plača. Sahib Gelca kuha in nama gleda pod prste, da se ne osmodiva pri domačinkah. Nehvaležno delo. Lojz misli samo na uspeh ekspedicije in nič na ženitev, tako da je vsaka kontrola odveč. Radiooddajniki umro. Zakopljemo jih s solzami in klobuki na očeh, na grob pa napišemo kratico S. O. S. Kljub vsemu gre stvar po načrtu naprej.

Prvo višinsko taborišče. Šerpa Joža stavka in jo popiha s prvo plačo. Lojz se oddahne. »Da nas le ne bo tožil,« pravi in zasanjano gleda bele vrhove. Gelci je v bazi mraz. Napade jo zavratna bolezen, tako da v glavnem čemi v spalni vreči. Midva pripravljava naskok na višinsko taborišče I.

V glavnem gaziva sneg. Razumljivo, da je vse silno nevarno. Bojiva se tudi monsuna, ki ni več daleč. Sicer pa sva z bazo v stalni zvezi. Uporabljava svetlobne signale z žepno baterijo. En blisk: začetek monsuna, dva bliska: konec monsuna, trije bliski: monsuna ni, štirje bliski: kosilo je kuhano. Pod ledenim serakom, poslikanim z rdečo markacijo, se me loti slabost. Lojz meni, da nama manjka kisika. Takoj spoznam napako: aklimatizacija! Na to sva pozabila. Prehitra sprememba iz nižinskega na višinski zrak, pa tudi iz normalne na — Gelcino hrano. Kljub vsemu prodreva do sedla.

»Ti,« pravi Lojz, »poglej odtise čevljev.«

»Razumljivo,« pravim, »tu ostane vse ohranjeno. To so sledi prvopristopnikov. Nekoč je na nekem grebenu nekdo umrl in so ga našli po petdesetih letih popolnoma ohranjenega. Edina sprememba na njem je bila — dolga, siva brada.« Lojz od strahu razpre oči, brž postavi šotor in že jo popihava v bazo. Gelca začudeno pogleda, ko se vrneva, in vpraša:

»Zakaj pa nista prenočila gor?«

»Tako je na vseh ekspedicijah,« pravi Lojz. Potlej se spomni na tisto v zvezi s hrano in zarobanti nad Gelco. Gelca se obrne v vreči in zagodrnja:

»Tako je na vseh ekspedicijah.« Ampak, kaj to. To so drobnarije. Važno je, da smo na odpravi doslej vsi živi in zdravi. In nič skregani! Tako namreč ni na vseh ekspedicijah. Torej jutri, zadnji naskok.

Naskok! Zategnem pas, globoko vdihnem. V snegu prvi korak, potlej vzpon. Na sedlu zasadam cepin in zlezem v šotor. Nekaj ni v redu.

»Lojz, hrane ni!«

»Kako da ni?« zavpije Lojz in me naenkrat gleda ko sestradan volk.

»Porabila sva jo. V bazi je pa še zaloga.«

»Potem pa v bazo, kaj pa čakaš.« In sva jo spet pobrala v bazo.

Ponoči je prišel monsun. Gelca je z baterijo posvetila v strop, kar je pomenilo začetek neurja, zlezla k Lojzu, ker jo je bilo strah, jaz pa sem vedel, da je moje prve odprave konec.

Uspeh in banket po njem je bil vendarle lep. Lojz se je oženil, z ekspedicijskim odborom vred pa smo si nabrali ogromno praktičnih izkušenj.

Zaseda na Presedljaju

BORIS REŽEK

Raztepane ustaške in četniške tolpe so se še motale po gozdovih in iskale poti čez mejo. V gore so se umaknili tudi domači izdajalci. Posamezni nemški vojaki, ki se ob razsulu niso utegnili pravi čas umakniti ali so se rajši poskrili, so sestradani tavalili okrog vasi.

Po Bistrici so se na noč oglašali koraki, v goščah je pokljala suhljad in nespoznane sence so se presmukavale po temi.

Še ves mesec po koncu vojne ni bilo miru. Razcapana ustaška tolpa se je priplazila tik do Doma v Kamniški Bistrici, ga obkolila in z orožjem ščitila svojega odposlanca, ki je hotel dobiti kaj hrane. Ponužal je svoje kune in nemške marke, potem zapestno uro in zlato, a čeprav ni bilo nobenega moškega pri hiši, se ženske niso dale oplášiti in moral je oditi s prazno bisago. Drugič so se spet pritepli trije Nemci, ki pa so samo vpraševali, kje so in kam naj se obrnejo, da bodo prišli čez mejo. Zato ni bilo varno hoditi po samotah in više v gore, saj nihče ni mogel vedeti, če ne bo kje naletel na te ali one skrivače, ki se v svoji stiski gotovo ne bi strašili nobenega zločina.

Že postaren nemški vojak je s Kalc, od koder je videl v Bistrico in zato menil, da je že na koroški strani — zašel v stene in ni mogel nikamor več. Tri dni je klical tam zgoraj, dokler ga domačini niso spravili iz skalovja. Gotovo je, da je mnogo takih ubežnikov na ta način našlo smrt in njihove kosti še danes trohne kje po policah ali zasute v grušču.

Vendar je bilo treba pogledati po kočah in prehoditi pota, saj nas je po štirih letih odrekanja kar vleklo gor. Sprva so bili Nemci še dopuščali, da so vsaj domačini lahko hodili na ture. Koče so bile itak na stečaj odprte in prazne, ker so partizani iz njih pobrali vso opremo ali pa so bile izropane. A kmalu je bila vsaka turistika najstrožje prepovedana, saj so bili prav gorniki najboljši obveščevalci ter oskrbovalci tehnik in bolnic, ker jih je bilo skoraj nemogoče nadzirati.

Večji partizanski odredi so se pomudili v gorah nad Bistrico samo na prehodu. Stalne so bile le patrole ter kurirji. Tako so se steze po gozdovih domala zarasle, više zgoraj jih je zasul grušč ali pa jih je razdrila voda.

Najprej smo se jedva pririli na Kokrsko sedlo, tako so segale veje v stezo. Toda zgoraj po zelenicah je na varnem spet pisano žarelo prej že iztrebljeno gorsko cvetje. V koči je bilo pravo razdejanje. Po vseh prostorih je bila raztresena morska trava iz posteljnjakov, oprava je bila porazbita in pokurjena. Skratka, nobene reči ni bilo več, ki bi se dala še uporabiti. Na steni v kuhinji pa je še komaj dva dni pred nami narisal nek gestapovec velik kljukasti križ in se pod njim celo predržno podpisal.

To nas je opomnilo na večjo previdnost, kajti tudi lovci so celo po najbolj skritih lovskih in gonjaških stezah sledili neznane stopinje. Pastirji so se pri-toževali, da jim zginjajo ovce s paše in strelji so padali zdaj v Kalcah, v Beli, pa na Petkovih njivah in v Kamniškem sedlu. Seveda so pri teh streljih imeli svoj delež tudi divji lovci, a gotovo je bilo, da tu ali tam še gospodarijo domači skrivači, ki so morali imeti dobre zveze, da so lahko vztrajali v gorah.

V Klinu pod Kamniškim sedlom so bile v vlažni prsti na stezi vidne številne stopinje, čeprav tam pred nami ni hodil noben lovec ali gornik. V zi-

jalki v Žmavčarjih je bilo docela sveže kurišče in isti dan sem z Grintovca videl na stezi čez Pode proti Mlinarskemu sedlu troje ljudi, ki so se potem znenada zgubili v onem razklanem svetu in jih potem ni bilo več na spregled.

Tudi od drugod so prihajale podobne novice, a gorjanski ljudje so že taki, da razen svojcem nikomur ne zaupajo in zato nismo vedeli, kako in kaj. Ker ni bilo slišati o kakšnih ropih ali napadih, nekateri niso niti verjeli, da bi se še kdo skrival po gorah, ko je vsakomur, ki mu je bilo do tega, že zdavnaj lahko zginil čez mejo na Koroško.

Zato sva s Kopačem, potem ko sva pretaknila Klin, Repov kot in Kamniško sedlo, sporazumno z oblastjo odločila, da na tihem pregledava še Belo in Korošico. Tedaj je bil v gorah na videz mir. Že nekaj dni ni bilo slišati nobenega strela in tudi oni redki gorniki, ki so tvegali kam na vrhove, nišo opazili nič posebnega.

Kakor na Kokrsko in Kamniško sedlo sva se odpravila iz Bistrice z železnimi grabljami in metlo čez rame, da bi tudi na Korošici počistila Dom, obenem pa za manj nevarni zunanji videz, ker sva pod vetrovkama spet imela skriti brzostrelki in bombe za pasom. Skrivači sicer ne bi bili vredni svojega imena, če bi se ne tajili. Zato nisva računala, da naju bodo napadli, ker bi se s tem samo izdali, a morala sva biti pripravljena na obrambo, če bi tako naneslo.

Tudi po Beli so bili očitni sledovi, da so po njej že pred nama prehajali ljudje. V debeli plasti listja pod bukvami je bila cela gaz in zgoraj na Počivalu, kjer se odpre pogled na Rzenik in po vsej Beli, sva našla odvržene ogorke cigaret, ki so mogli biti tam komaj kak dan. Prav dobro pa sva vedela, da zadnje dni tod ni hodil noben gornik ali lovec. Zato se na tej odprti točki nisva prav nič pomudila in le gledala, da naju je čimprej vzel gozd.

Šele na planini Brežič sva se ustavila. Nosila sva precej težko, sonce je žgalo, morala pa sva biti v vetrovkah. Po vsej stezi so bile očitne sledi, da je več ljudi hodilo pred nama. Tu, v tem goščavju pritlikavih bukev in ruševja se je lahko poskrila cela množica. Pobočje Vršiča nad Brežičem je tudi polno zijalk in podzemeljskih jam in bi bilo zato kaj pripravno zatočišče.

Na planini, kjer so po travi na gosto cvetele pogačice, sva se spravila pod gosto bukev, da naju od nikoder ni bilo mogoče videti.

Nobenega glasu ni bilo. V opoldanski žegi so potihnili tudi ptiči. Veter ni ganil in iznad reber pod Konjem se je iz čadaste sence dvigal Rzenik. Orlji par, ki je takrat gnezdil v Kamendolu nad Orglicami, se že vse jutro ni pokazal. Prostrano melišče pod Rzenikom je bilo prazno, saj so tudi gamsi tedaj najbrž tičali globoko spodaj v hladnem gozdu.

V vsem tem topem pokoju je bila nekakšna napetost. Nekaj je bilo v najini bližini, in kakor bi čutila na sebi skrite poglede, sva vznemirjeno oprezovala okrog sebe.

Ta nejasna slutnja se je uresničila malo više zgoraj, ko steza spet zavije iz gozda na plano in mimo Studenca. Narejeno malomarno sva spešila vkreber z grabljami in metlo na rami, pod vetrovkama pa sva imela pripravljene brzostrelki, da bi ju z enim samim prijemom lahko izdrla, če bi bilo treba. Med hojo sva izpod krajevcev klobukov pogledovala navzgor proti Presedljaju, Vršiču in Lučki kopi. Kar se je Kopaču zazdelo, da izmed ruševja na tem vrhu, pod katerim drži pot na Konja, štrli neka čudno zveržena veja in me je opozoril nanjo. Tedaj se je nekaj zablislilo in isti mah sva razločila človeka, ki se je z daljnogledom pred očmi obračal proti Beli, nato pa se je znenada zviška pogreznil med ruševje, ko naju je opazil.

Ves čas sva bila marno klamala vkreber, in oprezovalcu se niti najmanj ni moglo zdeti, da sva ga videla. Pri Studencu sva celo postala in se napila, dasi se nama je voda, čeprav sva bila hudo žejna, zaradi vznemirjenja kar gatila.

Očitno je bilo, da sva padla v skrivaško zasedo. Prav lahko bi se še umaknila, toda s tem bi vse pokvarila. Saj je bil najin namen, obenem pa tudi naloga, da najdeva skrivaško taborišče. Nemara je bila predrznost, da sva tako rila samemu zlodju v kremplje. Menila sva tudi, da sva bila že obkoljena, a da bodo grablje in metla na najinih ramah, odvrnile tolpo, da bi naju imela za izvidnika.

Polagoma sva povečevala razdaljo med seboj in tako prišla na Presedljaj. Na daleč sva se kar najbolj hrupno pogovarjala in celo malo povriskala, kot bi bila res brez skrbi šla po svojem delu.

S Presedljaja navzgor po tistih ridah v Vršiču proti Korošici, ko sva bila med ruševjem skoraj na odprtem in naju je imel opazovalec na Lučki kopi kakor na dlani, nama je bilo le malo tesno. Ni prijeten občutek, da te ima kdo na muhi, na tisto razdaljo kakih 300 m bi že srednjeversten strelec vsakogar od naju zlahka pogodil.

Čim bolj prihuljena k tlom sva lezla navkreber in bila po tistem dogovoru pripravljena, da ob prvem strelu planeva v ruševje in se po njem preplaziva v kritje, od koder bi potem sprejela boj, če bi se hotel kdo približati.

Vendar se na Lučki kopi ni nič ganilo. Nad strmljadjo nad prvim robom, ki naju je skrnil nevidnemu opazovalcu, sva vrgla oprtnike razse in zgrabila brzostrelki. Med ruševjem sva se splazila na višino, s katere je bil odprt razgled na Lučko kopo. Tedaj sva ugledala tri glave, ki so se dvignile izmed skalovja na vrhu.

Preklete naju je imelo, da bi jih posnela, ko so si lopovi podajali daljnogled in se je eden celo dvignil, da bi boljše videl, kje se bova spet pokazala na stezi. A treba se je bilo obrzdati, da izpolniva svojo nalogo.

Zdaj nama je bilo vse jasno. Ta zaseda na Lučki kopi je obvladovala prehod z Dola čez Konja na Korošico in iz Kamniške v Lučko Belo. Taborišče skrivaške tolpe je moralo biti nekje v bližini in na stezi proti Korošici bi spet lahko zadela na kakšno stražo. Zato sva raje zavila v pobočje Vršiča in po njem proti Dedcu. Šele na prevali pod njim, kjer se svet prične spuščati navzdol proti Korošici, sva zavila na stezo. Tam sva našla pravkar spraznjeno konservno škatlo, kar je kazalo, da se je odtod pomaknila ona zaseda na Lučki kopi ali pa je kakšna druga šla proti Korošici.

Dolgo sva z nekega roba oprezala navzdol proti Domu na Korošici, toda nič se ni zganilo okrog njega in iz dimnika se ni kadilo. V varujočem mraku sva potem vsak s svoje strani prišla do Doma. Čeprav sva bila zdaj gotova, da ni nikogar v njem, sva le z brzostrelkama v rokah pretaknila vse prostore, gazila po razsuti morski travi in se spotikala čez razbito opravo. Ni bilo sledu, da bi se pred kratkim kdo mudil v Domu. Naposled sva zabarikadirala vrata, da ni nihče mogel do naju in se utaborila v kuhinji.

Do kraja zbita sva vendar spala le na pol, četudi sva lahko presodila, da se nama ni bati kakšnega napada. Kaj so mogli pričakovati skrivači od naju, ko so videli, da nosiva metlo in grablje? Za tisto malo hrane, kar sva jo imela, jim gotovo ni moglo biti, če so si lahko privoščili mesne konzerve. Prav po nepotrebnem bi se izdajali, če bi se količkaj vtikovali v naju.

Že navsezgodaj sva bila na nogah in se spravila na čiščenje. Pograbila sva tisto morsko travo, ki je bila deloma že gnila, na plano in jo zažgala. Zaposlena z drugim delom, naju je potem znenada splašilo silovito pokanje pred vrati, da sva zgrabila za orožje in planila v kritje. Strelji so na gosto drobneli in zdelo se nama je, da slišiva sikanje krogel, ki udarjajo v vežo.

Tedaj sva se morala oba hkrati nasmejati. Pokala je le med morsko travo razsuta municija, ki so jo pogubili bodisi partizani ali Nemci, ko so prenočevali v Domu.

Prav ko sva pred Domom varovala dogorevajoči ogenj, sva onstran ravnice na stezi z Moličke planine ugledala ob palici šepajočega človeka, ki je od časa do časa kradoma pogledoval proti nama, ker se mu je takrat vselej posvetil obraz. Poklicala sva ga in nekoliko oklevaje je prišel bliže. Povedal je, da pase na Molički planini in gre zdaj pogledat za svojimi jarci; obenem pa je, bodisi da se je bal ali pa vohunil, očitno pogledoval, če imava orožje.

Ta pastir se nama je zdel močno sumljiv, ker ni hotel nič vedeti, da bi se razen prvih dni po koncu vojne še kdo klatil tod okrog. Takrat je pač prehajal vsakovrsten narod, je dejal. Zdaj pa, da že skoraj mesec dni ni videl nobenega človeka. To je bilo lahko res, najbrž pa ne. Nekako prehitro ga je odneslo gor na preval ob Dedcu gledat za jarci; kajpak na zvezo s skrivaško zasedo, ki je hotela vedeti, kdo sva in kaj počenjva. To sva že v naprej slutila in zato imela brzostrelki z bombami lepo na varnem pod prevrnjenim koritom.

Da bi ovce ne onečejale pospravljenega Doma, sva zabila razdejana vrata in se odpravila. Po prvotnem načrtu bi se imela vrniti v Belo čez Petkove njive. Ker pa sva že dognala približno območje skrivaškega taborišča, nisva hotela tvegati, da bi kje na Lepi glavi, kjer je edini prehod v Belo, spet naletela na kakšno zasedo in vzbudila sum. Zato sva se čez Planjavo in Kamniško sedlo vrnila v Bistrico.

Na Planjavi po 1. 1942 ni bil nihče več vpisan, a na snežišču pod Škarjami proti Grlu je bila še dobro vidna sled, da se je nekdo vozil po snegu, in malo pod Lučko Babo, tam kjer včasih mezi voda iz skalovja, sva našla skrbno izgrebeno kotanjo, da se je natekal tolmunček. Torej so se tudi tod čez presmukavali skrivači.

O teh svojih dognanjih sva potem iz Bistrice obvestila poklicane. Vendar že pripravljena akcija ni bila več potrebna, ker so bile medtem že odkrite skrivaške zveze z dolino, in so se skrivači po krvavem obračunu med seboj raztepli na vse strani ali pa so padli oblasti v roke.

Ob koncu junija ni bilo več nobenega sledu po kakšnih skrivačih. Koče so bile za silo urejene in oskrbovane in gorniki so spet lahko brez skrbi pohajali po Grintovcih, ki so jih vsa štiri leta vojne videli le iz daljave.

Komna

ING. STANKO DIMNIK

1. Ko je dobila prve prebivalce in svoje ime

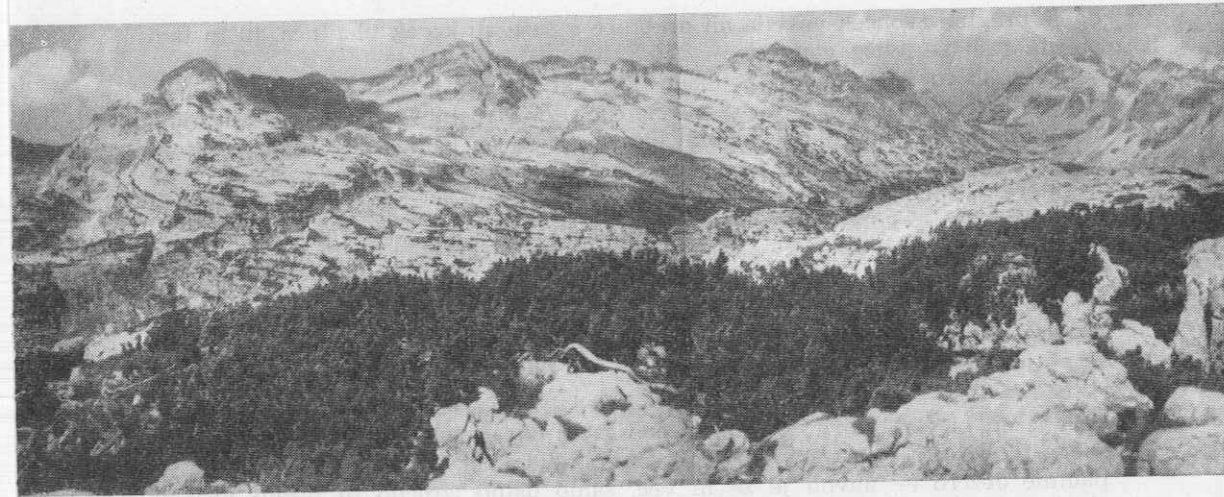
V somrak nastajajočega jutra nad Komno so šinili s strani triglavskega vrhov prvi sončni žarki. Posvetili so v travnate hrbte Tičarice (2091 m), Kopice (2213 m) in Zelnaric (2310 in 2320 m), da se je po rosnih bilkah širnih pašnikov po pobočjih zabliskalo v vseh barvah mavrice na tisoče lučic, takrat so se škrbasti vrhovi te vzhodne meje Gorenje Komne sklanjali še nad mrakom po Dolini jezer, nad melišči in sipci, strmo pod njimi. Potem je sonce svetilo navzdol po tej mejni rajdi vrhov, škrbin in robov, čez Rušnato glavo (1898 m) na Orlič (1781 m) — že na pol Bohinjcem — v meji vogal nad Črnim jezerom, Komarčo in prepadnim ostenjem Štadorja. Končno je posijalo še navzgor po vzhodni meji na oba Vršaka (2418 in 2448 m) in levo mimo njiju čez Vrata Hribaric na Kanjavec (2568 m), najvišji vrh na mejah Komne. Ovenčan z rdeče zlato krono se je plečat upiral severnim vetrovom, da je pred njimi branil Komno.

»Dobro jutro,« je budilo sonce naprej — sedaj po mejni preponi vrhov na zapadni meji Gorenje Komne — od Prehodavcev začeniši z Zadnjo Lopo (2077 m) in naprej Lepo Špičje¹ (2315 in 2398 m), Labrje (2326 m), Plaski Vogel (2348 m), Čelo (2327 m) — potem pa na stečaj odprta Velika Vrata (1927 m), tisti krasni prehod iz doline Lopučnice v dolino Trente. Naprej od Velikih Vrat sta še Kal (2001 m) in Lanževica (2003 m) kot zadnja člana te zapadne mejne družine.

Kal, prekrasni vrh Komne, čudovito oblikovan iz laštastih skladov apnenca, poln teras in škrabelj, si senči oči, ko gleda proti soncu čez dolino Lopučnice in rob Lepoče k meliščem in škrbinam nad Jezeri. Ondod — pod Kalom — sva letos hodila z zetom Marijanom, z aparatom je lovil sence žlebičij in kamnitih slapov, ko pa smo zagledali terase, je vzkliknil: »Saj to so prava športna igrišča!« jaz pa sem se takrat že sklonil k robu globoke zajede v skalni gmoti, prislonil uho in poslušal v globino. Pa sem jo zalotil umetnico pri delu! Komaj slišno je grgrala v globini in glodala korita, stopnice in škrablje in potem utrujena izginjala v temi. Čez čas se je prerila na svetli dan kot kristalno čist izvir iz skale ali pa kot močila po travnati planini Poljanici na Lepi Komni in tudi kot močvirje v planini Pod Kalom (1607 m). V tej že zdavnaj opuščeni planini je danes samo še temno zelena kaluža, polna bičja, ločka in ščavja — na nasprotni strani steze je še nekaj trhljih macesnovih hlodov, ostankov nekdanjih staj. Lepota Kala in močila pod njim, ki so priklicala rastje na Poljanici, vse to je vzrok, da so ljudska usta dala temu delu Komne še pridevnik »Lepa«.

Pri Triglavskih jezerih, v Lopučnici, pod Belo skalo, v Kosovi konti pa v Spodnji Komni v planini Na Kraju je bil še jutranji somrak, iz njega pa so se pričeli rdečiti vrhovi povsod naokrog, da so se temne sence vidno umikale

¹ Lepo Špičje — ime, ki je nedvomno nastalo iz oblike »Špikje«, to je od lepega imena Špik. Res, domačini pravijo tem vrhovom »Špičje«, tako je gotovo pravilno — ne pa »Lepa Špica«, kot so pisale stare avstrijske vojaške špecialke in po njih Alojz Knafeljc v svojih grebenskih kartah v letih 1920 do 1934.

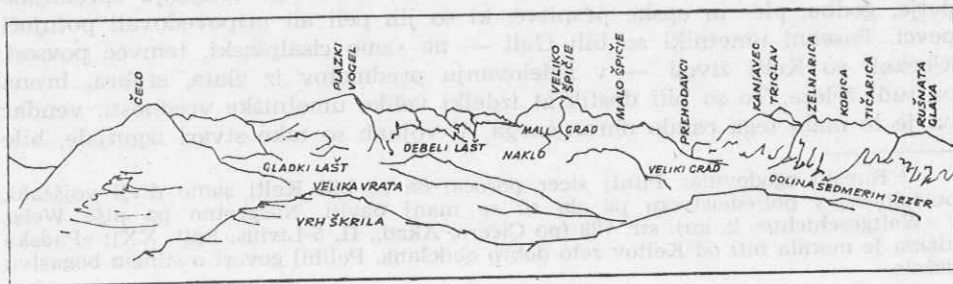
Pogled z vrha Kala na Gorenjo Komno

Foto: Marijan Gašperšič, 1961

navzdol z vrhov Velike Babe (2014 m), Monture (1951 m) in Gracije (1920 m), mejnih gora Komne, od katerih se prvi dve priklanjata že Krnskemu jezeru. Pa čeprav so vse tri skoro odmaknjene od lepote Komne, si vendarle podajajo roke z Bogatinom (1977 m), Mahavščkom (2008 m) in Srednjim Vrhom (1870 m) — nekoč imenovanim Gradič. Od njih naprej pa gre tolminska, jugozapadna mejna rajda vrhov: Vrh Škrli (1926 m), Kser (1971 m), Kuk (2086 m), Podrta gora (2050 m), Škrbina (1905 m) in Meja (1996 m). Ti se že na vse zgodaj rdečijo v soncu — seveda, če imajo srečen dan — Tolminci jih radi že zarana odenejo z oblaki. Jugovzhodna meja od Meje čez Bohinjski Migovec (1899 m) in po robu nad Ukanško Suho in nad Savico — to je meja nad bohinjskim kotlom — zašpili obris Komne na Orliču nad Črnim jezerom z njeno vzhodno mejo.

Zdaj je nastal dan tudi že po dolinicah in kontah Komenske visoke planote. Ugasnil je odsev zvezd v jezerih, vstalo je življenje okrog staj, stanov in bajt, klicalo je govedo, meketala je drobnica — cingljanje pa, ponoči komaj slišno — je naraščalo iz pianissima v allegro in še naprej v maestoso planinskega koncerta — potem ko so se začeli oglašati s klici pastirji, planšarji, gonjači tovnih konj — pa še zven kovaških nakoval.

Tako je bilo nekoč. Tako se Komna že dolgo ne budi več! Danes pač še tam budi jutranje sonce — prav tako kot nekdanj — planinskih koncertov, planinskih budnic pa tam ni več. Dan in noč je tam tišina — komaj, komaj,

da jo prekine zvonček goveda ali drobnice s paše ali korak planinca, tu in tam morda tudi še žvižg gamsa.

Res skoro bo preteklo poldrug tisoč let od takrat, ko so se po Komni razlegali koncerti v maestosu — v temo je utonil spomin na tiste čase in malo jih je, ki danes vedo, da je to bilo takrat, ko so na Komensko visoko planoto in v druga planinska zatišja naših Alp pribežali keltski Karni, Turi in še nekatera plemena, potem pa tam ostali šest do sedem sto let, morda celo še dlje. Množice preplašenega, marljivega ljudstva so se tistikrat umaknile iz nižinskega sveta v gorska zatišja, da so si rešile življenje, svobodo in nekaj imetja. Kar huda je morala biti stiska tistih ljudstev, da so zamenjala topla bivališča v dolinah z mrzlim planinskim svetom. Čas pa jih je privadil na mrzlo podnebje v hribih — postali so gorjani — prepevale so jim planine in z njimi so prepevala srca gorjanov.

In če bi takrat, v poletnem času, pogledal z vrh Tičarice v dolino Triglavskih jezer, bi videl štiri sto metrov pod seboj okrog petega in šestega Triglavskega jezera precej več življenja kot danes. Videli bi tik za jezercima stanove planine Jezero — davno je že ni več, samo ustno izročilo in pisani viri so ohranili spomin nanjo. Videl bi tam tudi bajte, zidane iz kamna, pa prebivalce teh bajt, irharje in tkalce in še druge obrtnike. Opazil bi na obrežju spodnjega jezera kozje, ovčje in telečje kože, kako jih namakajo pred strojenjem, pa kako tam belijo lan in ovнено prejo.

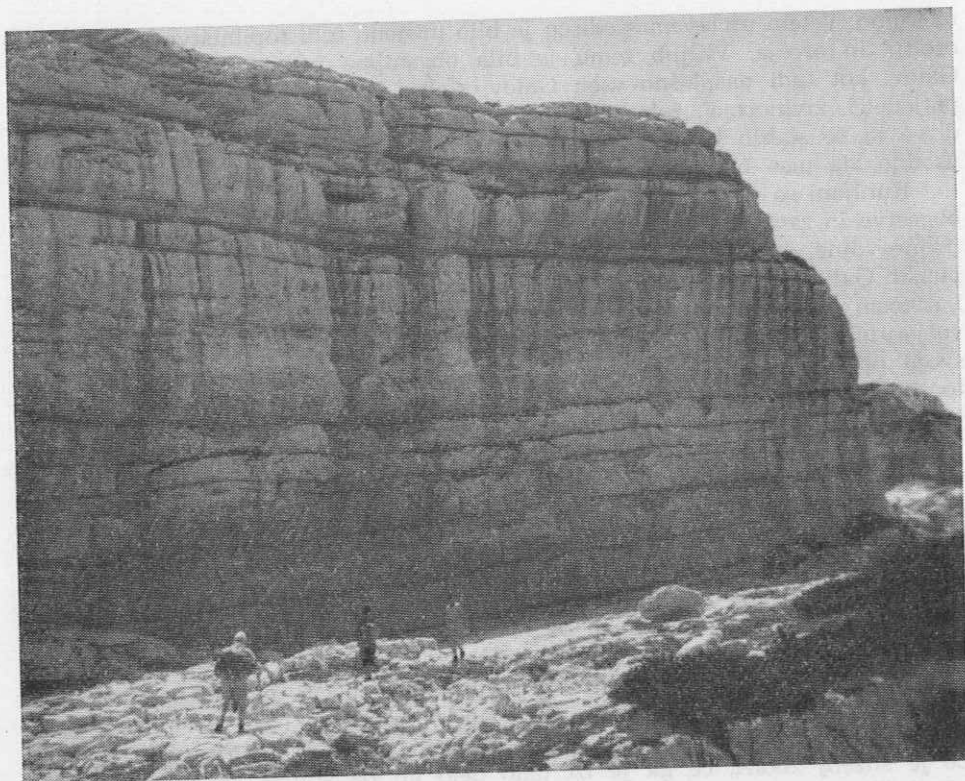
Malo više nad planino Jezero bi zagledal stanove, staje, ute in bajte planine Uta — tudi o tej je ostal samo še spomin. Blizu tam bi videl dim, vitke dimne stebričke, včasih bele, včasih prosojne, brezbarvne, pa nenadno skoro črne, kako se sučejo v nebo in izdajajo preproste železarske topilnice. Od tam bi slišal tudi odmev kovaških udarcev po nakovalih — in kdo ve, kaj bi še videl in slišal.

Tako — zdaj pa, prijatelj — ne morem drugače, kot da v pojasnilo vsega tega povem nekaj dogodkov iz zgodovine tistih časov, ki jih v šolah — verjetno še danes — pozabijo povedati, čeprav so tisti dogodki močno segli tudi v razvoj nas Slovencev.

***

Po koščku zemlje današnje severnoitalijanske nižine — med Alpami in Apenini — so bili v poltisočletju pred našim štetjem let naseljeni keltski Gali, deloma pomešani z ostanki zelo kulturnih Etruskov. Na obeh straneh Pada so nastajala bogata mesta z razvito trgovino in obrtjo, okrog njih je bila glavnina prebivalstva: poljedelci in živinorejci.² Po obronkih severnih Apeninov in po alpskem južnem prigorju je bilo do visoke ravni razvito železarstvo, lahko bi rekli, da so to bili obrisi že nekake prvobitne industrije. Ta Galija Cisalpina je bila tudi kulturno lepo razvita. Galom je življenje spremljalo petje, godba, ples in epske pesnitve, ki so jih peli ali pripovedovali potujoči pevci. Posebni umetniki so bili Gali — ne samo cisalpinski, temveč povsod, kjerkoli so Kelti živeli — v izdelovanju predmetov iz zlata, srebra, brona pa tudi železa. To so bili dostikrat izdelki velike umetniške vrednosti, vendar pa je le malo tega ostalo ohranjenega. V vojnah so take stvari izginjale, bile

² Rimski zgodovinar Plinij sicer poroča, da so bili Kelti samo divji vojščaki, pustolovci, s poljedelstvom pa da so se manj bavili. Nasprotno pa piše Weiss v »Weltgeschichte« 2. knj. str. 728 (po Cicero, Akad., II, 5-Livius, Epit. XX): »Padska nižina je morala biti od Keltov zelo dobro obdelana. Polibij govori o silnem bogastvu dežele.«

Velika Vrata (1927 m), zanimiv prehod z Zgornje Komne po dolini Lopučnice
mimo Kala v Trento

Foto: Marijan Gašpersič, 1961

pretopljene ali pa so bile na drug način uničene v brezumnem početju sovražnih zmagovalcev.

Na miroljubnost Keltov moremo sklepati tudi iz tega, da so si povsod, kjerkoli so se naselili, najprej zgradili utrdbe — celo posebni mojstri so bili v zasnovi in gradnji utrdb.³

Tudi po pisanju Julija Cezarja, ko je zapisal o Keltih⁴: »Od svojih očetov in prednikov so naučeni, da se borijo bolj s pogumom kot pa z zanašanjem na prevaro in zahrbtno zvijačo,« lahko sklepamo na miroljubnost Galov — prav nasprotno tistemu, kar so počenjali Latinci in predvsem Cezar na svojih vojnih pohodih.

Kakor povsod so si Kelti tudi v Cisalpiniji zgradili sestav utrdb. Tako n. pr. na jugu države: Compieno, Comero, Comanchio. Na severu v Predalpju so imeli: Comelico, Comano, Comasino nad Gardskim jezerom in zelo močno utrjeno področje Comum z osemindvajsetimi trdnjavami okrog jezera Lago

³ Potomci Keltov v matični Galiji so Francozi in prav ti so znani, da so bili v vseh dobah zgodovine najodličnejši graditelji utrdb. Na utrdbe so se zanašali celo še pred pričetkom zadnje svetovne vojne.

⁴ Gaj Julij Cezar: »De bello gallico«, 1. knj., kap. 13 — V 4. knj. 27 pravi: »Medtem so naročili (namreč Kelti) svojim, naj gredo nazaj na svoje njive...« Vojska, proti kateri se je boril, je torej obstajala iz kmetov, na hitro pobranih z njiv. Take in podobne navedbe se v posameznih poglavjih ponavljajo.

di Como. V tem utrjenem središču je bilo urejeno tudi topilništvo in kovačnice orodja in orožja. Vkljub temu je bila obrambna pripravljenost cisalpinskih Galov, kot tudi nasplošno vseh Galov, slaba. Državo so sestavljali predvsem poljedelci, živinorejci, železarji in obrtniki, ki niso imeli dobre državne ureditve in še slabšo pripravljenost za njeno obrambo. Predvsem je bilo zanje usodno, da niso bila posamezna plemena složna med seboj.

Rimljani so vse to spoznali in v njih se je vzbudil pohlep po cisalpinskem bogastvu in zavist zaradi galskega blagostanja. Rodilo se je sovraštvo in dolgotrajne vojne, čedalje bolj uspešne za Latince. Leta 220 pr. n. št. so bili cisalpinski Gali usodno poraženi pri Telamonu. Stiriindvajset let kasneje se je Latincem posrečilo prodreti celo tako daleč, da so Galom vzeli njihovo največje utrjeno področje Comum pri Lago di Como — Cisalpinci so s tem izgubili svojo orožarnico — Latinci pa vplenili zaloge orožja, živine in železarske topilnice. Zgodovinar, ki o teh dogodkih piše, pripomni⁵: »To ime (namreč Comum) je keltsko in pomeni: zaščita, zatočišče«.

Tri leta kasneje, leta 193 pr. n. št., so bili cisalpinski Kelti dokončno premagani pri Mutini, današnji Modeni. Posledice so bile strašne, ne samo za ostanke premagane vojske, temveč za vse prebivalstvo — latinski rek »Vae victis« je nastal v grozovitosti tistih časov. Premagancu ni bila najhujša smrt — suženjstvo je bilo še groznejše — in v suženjstvo so Latinci pobrali vse, kar je bilo količkaj porabnega za delo — ne samo borce, tudi žene in otroke so prodali kot sužnje — v miru so pustili betežne starce ali onemogle bolnike, da so prepuščeni samim sebi shirali.

Vedeti moramo, da takratnim Rimljanom suženj ni pomenil človeka⁶. Bilo mu je bitje brez vsakršnih človečanskih pravic, ki ga je smel gospodar do skrajnosti zlorabiti, mučiti ali pa ubiti in za tako dejanje ni odgovarjal. Če je suženj zbolel, če ga je izčrpalo delo ali pa starost, je bil gospodarju odveč. Vrgli so ga v morje, v reko ali pa izpostavili za hrano zverem v gozdu. V zabavo ljudstvu, preprostemu kot tudi najbolj izobraženemu, so v kasnejši dobi morali sužnji umirati v arenah v borbi s sestradanimi zvermi ali pa se medsebojno pobijati kot gladiatorji. Ob take stvari se niso spodtikali tudi najbolj kulturni predstavniki takratnega rimskega življa.

Število sužnjev je v nastajajočem rimskem imperiju naraščalo v stotisoče. Preprost kmetovalec jih je imel po več sto, uglednejši Rimljan tudi tisoč. Sužnji so preraščali latinsko ljudstvo, sčasom je suženj opravljal vsa dela, Latinec je samo še zapovedoval, užival življenje in vladal.

Prva stoletja, ko so Rimljani gradili svoj imperij, je bilo pač tako: premagani narodi so izginjali v suženjstvo ali pa so se morali polatiniti. Rimski zgodovinar Plinij⁷ je menil, da je to povsem naravno in pravično, ko je napisal: »...če govorim o deželi, ki je mati vseh dežel, ki so jo bogovi izbrali, da bi dali nebu več sijaja in zgladili šege in navade tako različnih in neotesanih jezikov tolikih narodov in jih zlili v en sam skupni jezik...«. Cilj je torej bil: en imperij in en sam jezik!

⁵ Weiss »Weltgeschichte«, 2. knjiga str. 745 v opombi spodaj: »der Name ist keltisch und bedeutet: »Schutz, Zuflucht«.

⁶ Weiss »Weltgeschichte«, 2. knjiga str. 801 »Sklavenkriege«.

⁷ Weiss »Weltgeschichte«, 2. knjiga, str. 398 (Plinius, Hist. natur III, 6 in XXXVII, 77).

(Se nadaljuje)

Nepozabni izleti z mladino

PAVEL KUNAVER

Za prvomajske praznike sem zaman upal, da bom mladini pokazal lepoto in bogastvo naše planinske flore pomladi. Bilo je hladno vreme in sneg še zelo nizko. Travniki v gornji Radovni so bili mestoma še kar rjavi ali pa jih je pokrivala prav nizka travica. Le Vrtaška planina ali bolje srednji del poti nam je obilno poplašal trud. Četudi je na planini sami bilo še malone meter snega, pa so bili nižji prisojni bregovi že goli ali pa so više gori kazali tiste značilne pomlad obetajoče velike kolobarje okoli dreves. Tam je bilo vse belo teloha, ki smo se ga po kratkem mrzlem postanku na planini posebno razveselili.

Tudi skalovita pot, strma, da se v kolena grizeš, je bila po svoje bogata. Mestoma so bile skale in kraji okoli še golih dreves pokriti s tako gosto cvetočo reso, kakršne še nikjer drugod nismo videli. Bila je prava paša za oko, postajati pri teh desetine kvadratnih metrov velikih škrlatnih blazinah. Malo prej, preden se pot prevali v položne bregove tik pod planino, kjer se nad potjo vzpenjajo strme skalne stene, ob robih porastle z lepimi gostimi gorskimi smrekami, pa je bil deloma že cvetel sončno rumeni planinski jeglič. Pod mrkimi meglami, iz katerih so padale zamraznice, nas je tolažil, da ne bo dolgo, pa bo sonce topleje posijalo.

Četudi so bili tisti majski dnevi drugače zelo lepi pod še močno zimskimi gorami, sem bil nekoliko razočaran, ker sem se moral zadovoljiti le s pripovedovanjem svojim mladim spremljevalcem o nepopisni lepoti cvetja v Gornji Radovni, a sklenil sem, da moram vsaj še enkrat z mladino na tiste travnike, ko bodo modri od velikega enciana kakor nebo. Da pa ne bi zaman hodili, so mi pri Skumavčevih v Radovni, kamor vodim mlade ljudi vsakokrat gledat čudovito lepe roglje srnjakov in roge gamsov, ki so bili na razstavah v inozemstvu nagrajeni, obljubili, da me bodo obvestili, ko bo vse v cvetju. In res je prišla okoli 20. maja dopisnica z veselo novico: »Radovna vsa v najlepšem cvetju!«

Tako nas je v Mojstrani dne 23. maja letos sprejel prekrasen sončen dan. Ker se je sneg še nerad umikal iz dolin in višjih bregov, so se gore okoli Triglava kar bleščale, spodaj pa se je bežeči zimi veselo smejala bohotna pomlad. Lepota dneva je prešla tudi v noge mladine, ki je veselo hitela pred menoj v tolikokrat obljubljeni cvetni paradiž. Seveda so mi vsi sveto obljubili popolno zdržnost in pazljivo opazovanje bujnega življenja ene najlepših naših cvetic, velikega encijana. Dopisnica Skumavčevih pa je še premalo povedala, kajti že zgodaj nad Mojstrano so stali prvi znanilci lepote: okoli tistih sočnih travnikov nad vodnim rezervoarjem je kar žarelo rumenih pogačic; v dnu je bilo polno moknatega jegliča, nebesno modro pa so zasijali tu in tam prvi svišči, ki so se začeli proti vrhu prevala na travnikih bolj in bolj gostiti.

Nato pa je prišlo najlepše. Preden se pot prevali v Gornjo Radovno in se cepi steza v Kot, je sredi visokih smrek več sto korakov dolg travnik. Tja gledajo gore okoli Kota in Krme, sem svetijo pomladi dolga snežišča pod Peklom. Že mnogokrat sem počival tam, najraje pa v pozni jeseni, ko v sneženi svet tam gori mole rdeči macesni in vlada jesenski mrak v dnu dolin, pa tudi »o pravem času« pomladi. In danes je bil pravi čas! Mladina me je razumela, ko sem ji naročil, da naj hodi za menoj počasi, v gosjem redu in naj gleda. Stotisoče velikih

encijanov je odpiralo proti jasnemu nebu svoje prelepe modre kelihe. Na vso moč so bili odprti in pili so, kar videlo se jim je, toploto in svetlobo od dobrotnega sonca, ki je tako lepo sijalo z modrega neba.

Po gozdnem bregu smo se spustili do Skumavčevih, kjer nas je že sprejela prijazna gospodinja. Četudi sivolasa, je kar žarela ob pripovedovanju, kakšna lepota da se razprostira po velikih travnikih in lokah globlje v prostranem podolju na prehodu iz Gornje Radovne v Spodnjo Krmo. Da je našla med neskončnimi množinami velikega encijana kar skupine po šestnajst cvetov skupaj, ki so kakor velik moder šopek moleli svoje kelihe na vse strani proti nebu ... Odžejani z izvrstnim mlekom smo zato takoj odhiteli v redki gozd v podolju in doživeli to, kar nam je pripovedovala. Travniki, ki jih je krasilo prvo sveže zelenje, so bili mestoma kar modri od encijana, in gotovo je bilo po vsej dolini na milijone tega modrega lepota. Tam smo se tudi utaborili in nad tri ure uživali krasoto Gornje Radovne v maju. Sveže zelenje bukev in macesnov, temne smreke in daljne gore v snegu nad tako bujnim cvetjem — kdo bi bil sposoben opisati vso to lepoto združeno in obsijano od visokega majskega sonca!? Mladina se je razkropila po skupinah. Nasiatila se je lepote in se igrala, jaz pa sem pohitel še malo niže do izvira Radovne do sončnih travnikov tam okoli. Malo prej so tam cvetele tudi množice narcis, a sedaj so že odmirale, v grmovju pa so se pripravljale množice šmarnic, da odpro čaše proti soncu. Tu je bila še popolna tišina in razen nekega lovca nisem srečal žive duše.

Zapuščali smo Radovno zopet čez preval, ko so popoldanske sence postale daljše in temnejše in pokrajina polna cvetic pa še bolj sončna in lepša. Naše duše so bile polne sreče in veselja.

Le eno mi ni bilo nekoliko dni nato všeč. Pot do Mojstrane je bila mestoma posuta s cveti encijana. Ali se Mojstrana zaveda, kaj ima v cvetnem rajju Radovne? Naj stori to, kar so storili Jeseničani — a to bom pripovedoval v naslednjem odstavku, o romanju z mladino preko narcisnih poljan:

Bilo je 30. maja letos. V nižjih legah so narcise že odcvetele, zato pa jih je bilo največ na senožetih med macesni in smrekami v srednjih višinah Karavank. A tudi tam jih je čas že potolkel in treba je bilo hiteti. Nesrečne tekme so mi odjedle precej mladine, da ni videla najpopolnejše lepote, ki jo morejo nuditi naše gore, in še več, da more biti mladina izredno koristna, če resno zastavi svoje moči v dobro skupnosti.

Zopet nam je bilo vreme naklonjeno in najlepši dan je nastal, ko smo zapustili ljubljansko meglo. Od Globokega dalje nas je Triglav s sosedi še globoko v snežnobelem ornatu pozdravljaj in obetal, da nas bo na našem romanju preko cvetnih poljan med Javornikom in Jesenicami, ali bolje, med Javorniškim rovtom in Črnim vrhom nad Planino neprestano razsvetljeval s svojo navzočnostjo na zahodnem obzorju.

Hrepenečim po gozdu in čistem zraku se nam je iz Javornika zelo mudilo, in hitro smo bili na izvrstnem potu proti Javorniškem Rovtu. Tako je lepa ta pot med drevjem in ob šumečem potoku, da je že sama pravo izprehajališče in zdravišče za vse, ki delajo v mogočni javorniški tovarni in v dimu zakajene doline. Tako tja do Javorniškega Rovta pot hitro in prijetno mine. Zdi se mi, da je še mnogo premalo ljudi, ki vedo za ta idilični rovt s starim domom. Vse najdeš tam, kar ti srce poželi. Okoli doma so prostrane senožeti, kamor gledata širokopleči Stol in Vanež, spodaj še gosto porastel z velikimi gozdovi, zgoraj pozno v pomlad zasnežen. Če želiš družbe, jo je dovolj pod košatimi drevesi poleg doma, če pa samote, se le malo odmakneš na travnike in se v ti-

Tudi »koeksistenca« — med človekom in cveticami. Nad Javorniškimi rovto

Foto: Pavel Kunaver

šini sončiš in napajaš s prekrasnim razgledom na tihe, visoke gore Julijcev in Karavank. Že tu se prično macesni, ki posebno jeseni razveseljujejo oko s svojo rdečico na modrem gorskem ozadju, spomladi pa njihovo sveže zelenje prijetno tekmuje z belimi bregovi visokih planin, v mesecu maju pa z narcisami. Da narcise! Tu pri domu na rovto se že prično. Naš prvi pogled nanje nas ni ravno razveselil, celo nekoliko prestrašil, kajti bile so že nekoliko ovele — a bilo jih je kljub bližini doma, kamor prihaja mnogo ljudi, res na tisoče. Torej le niso bile zaman pri izhodu iz Javornika table z opozorilom, da je trganje narcis prepovedano!

Če pa so narcise ovele tu doli, morajo biti še sveže višje gori! In pogled skozi daljnogled me ni varal. Ob drevesni meji in na strmih travnikih v gornjem delu gozda je bilo, kakor da bi bela prosojna meglica ležala nad travo — nebrojna množica cvetov!

Torej naprej proti Črnemu vrhu! Pot poteka čudovito lepo po gozdovih in preko širnih, razglednih travnikov, prava planinska promenada z vedno se menjajočimi pogledi na Julijce in preko pestrih bregov Karavank. Narcise v polnem razcvetu pa so se začele že kmalu nad rovto, najprej v senčnih zavetjih, kjer je visoki gozd ščitil pasove travnikov pred sončno pripeko, potem pa na prisojnih velikih senožetih že bliže Črnega vrha.

Mogoče bi le velike barvne fotografije mogle nadomestiti borne besede, da bi mogel podati pravi pojem vsega lepega, kar se je tu strnilo v čudovito podobo. Na nebu med redkimi oblaki jarko sonce, ki je sipalo na gore svojo

bajno svetlobo. A ta se je danes odbijala ne samo od belih snežišč v višavah, ampak tudi od milijonov belih cvetov narcis! V ozadju belih, razgibanih travnikov so stali gozdovi s svojimi modrimi sencami malone negibni, pred njimi pa so v veselem vetriču kimale svetle glavice te milijonske množice cvetic. In zdelo se je, da se res vesele svoje družbe in življenja, saj tokrat so se sprehajali po stezah njihovi varuhi in prijatelji! Odkar smo stopili na velike bele travnike, smo namreč opazili, da postajajo, sede, opazujejo tu in tam na preglednih točkah mladi ljudje — člani gorske straže! Torej se je vendarle zganilo in planinsko cvetje je dobilo obrambo, ker se samo ni moglo braniti! Bil je pravi užitek, gledati prelepo cvetje, a tudi ljudi, ki so hodili v precejšnjem številu po tem paradizu, a so le postajali in se navduševali nad lepoto, a niso več trgali kakor v nekdanjih časih. Zdaj tu zdaj tam se je oglasil mladi stražar, če je videl prekršek, da so cvetice zaščitene in da so last vseh, ki so že tu, in tistih, ki bodo še prišli gledat čarobno lepoto v beli cvetni plašč odetih gorskih travnikov! In tako so tudi moji fantje in dekleta tu in tam poklekali med cvetice, nežno dvignili belo zvezdico bliže k obrazu, uživali njen divni sestav in njen bajni vonj ter se samo srečno smehljali. Niti eden me ni prosil, da bi smel katero od nešteti cvetk odtrgati, kajti že se je polagoma vzbujala zavest, da so tudi cvetice živa bitja. Če ni treba, čemu bi jih ubijali! Saj je utrgana cvetica mrtvec, ki ga vržemo čez dva dni na smetišče, živa pa na svojem rodnem kraju razveseljuje številne prišlece za nami in rodi drugo leto enako lepe potomce!

Najlepše je postalo na prevalu med Javorniškim rovtom in Črnim vrhom, ker se je, vsaj zdi se mi, neskončna množica narcis še pomnožila. Ker so bila drevesa že redkejša, so se videli travniki navzdol in navzgor, na vse strani po vseh valovitih bregovih posebno lepi in prijetni. Vse se je rahlo zibalo v slabotnem vetru in oznajalo ljudem, ki so bili tod številnejši, o lepoti, sreči in skrivnosti cvetličnega življenja. Skoraj nobeden od ljudi, ki so prišli bodisi iz zatohlih pisarn, iz temnih delavnic, iz vročih livarn, ni utrgal niti ene narcise. In slišal sem delavca, ko je sinčka opozoril, ki je hotel utrgati: »Čemu ti bo, ko bo takoj ovenela. Nikar!«

Bili so tudi grešniki, naivni, ki niso trgali narcis, ampak pogačice, ki jih je bilo ponekod tudi precej, in so se opozorjeni, da so to splošno zaščitene cvetice, izgovarjali, češ, tega pa nismo vedeli! Zato bi Jeseničani svoje velike zasluge za zaščito najlepšega, kar imajo nad oblaki dima svojih veletovarn, še povečali, da bi povsod razširili besedilo svarilnih tabel, da je prepovedano trgati tudi pogačice, ki ob istem času cveto kakor narcise, utrgane pa še prej uvenejo kakor narcise.

Počitek pa je najboljši in izbrali smo si kraj visoko nad kočo na Črnem vrhu: na robu sveže zelenih macesnov in temnih smrek; pred seboj travnik z nešteti prijaznimi belimi cvetovi, zadaj pa Triglav, čuvar vse naše gorske lepote. In do poznega popoldne smo srkali vase vse, kar nam je pripravila in razgrnila pred nami dobrotna природа.

V tretje gre rado, pravijo. Dne 5. junija smo se namenili v krnico Pod Srcem v Martuljkovi skupini. Tja gor gredo večinoma le plezalci preko onih čudovitih sten strmega Špika in razčlenjene Ponce, a široka krnica v višini okoli 1400 m je paradiz za mladino, kajti tu smo prav na drevesni meji, v kotlu kamor grme pomladi ogromni plazovi, kjer se prav tesno družijo vse leto velika snežišča, velika melišča, navpične mrke stene, še bolj mrki kamini in globoki žlebovi, pa razmršeni viharniki in trdoživo ruševje ter sveže zeleno nizko bu-

Najprej cvetoča jablana, nato narcise nad Javorniškimi rovami

Foto: Pavel Kunaver

kovje. Pa tudi oazice planinske travice so in če prideš tja v pravem času, te sprejme tudi mnogo velikega encijana. Jaz pa tokrat s svojimi tridesetimi spremljevalci nisem prišel »o pravem času«, kajti še so bili tu zelo veliki ostanki pozne zime in nad polovico krnice je bilo zasute s plazovi. Na nekaterih krajih smo nazorno videli, kako se je snežna gmota vila, gnetla in kopičila kakor lava pod ognjenikom, preden se je ustavila. Cele dolge reke snega z ostrimi nasipi so segale preko ravnega dna krnice, in mladina, ki kaj takega še nikoli ni videla, je radovedno hitela sem in tja. Da je bilo veselje še večje in vtis resnega gorskega sveta še močnejši, je priteknel izpod Frdamanih polic krasen gams in je postajajoč tu in tam obkrožil po meleh in snežiščih vso krnico ter končno izginil v zelenih strminah proti krnici za Akom. Toliko časa se nam je nastavljal, da so mnogi tudi z daljnogledom mogli gledati tega lepega prebivalca naših strmih gora.

Vse, kar se nam je nudilo, je bilo tako presenetljivo in nenadno, ker smo prišli iz najbujnejšega zelenja. Kdor je kdaj hodil od Rajskih livad do krnice Pod Srcem, ve, kako strma je steza, preden se prelomi v vodoravno dno krnice; kako hitro pridemo iz gozda na strmini na melišča in divjo suho strugo, ki ima vodo le ob zelo hudih nalivih, ko svobodno trga bregove zdaj na levi zdaj na desni strani in se izgubi v končnih meleh in groblji, kolikor se ne izlije v stranski jarek. Ker je bil vtis tako močan in so namesto na obljubljeni trate z encijanom prišli na plazine, me nikdo ni vprašal po cveticah. Tude nenavadno bukovje jih je osupnilo. Še na robu melišč na začetku krnice je bilo bu-

kovje, ki je tam od snega že precej potlačeno k tlom, sveže ozelenelo. Drugod pa je bilo 20 m nad dnom krnice popolnoma golo in zimsko; nad tem golim pasom, ki je nedavno ležal še pod snegom, pa je bilo bukovje zopet lepo zeleno. Ostro sta si stala nasproti zima in pomlad, tri sto metrov niže pa smo bili še v prihajajočem poletju.

In cvetne poljane? V skromni obliki so jih tu na meji mrzle smrti nadomestile velike množine snežnih zvončkov, soldanel, ki so se dvigali iz poležane trave. Kako nežna je ta cvetica in kako vztrajna, da vzdrži mrzli dih noči, ko začne po sončnem zahodu padati iz ogromnih snežišč težki, mrzli zrak v nižje lege! A bujnega življenja na cvetnih poljanah soldanele ne morejo nadomestiti. Malone povsod, kjer vidiš te male cvetke, so v neposredni bližini ostanki zimskega snega, zato nas tudi ni prav dolgo držalo v krnici, ker obljubil sem mladim, da bodo videli mnogo cvetic! Če pa je Pod srcem še odhajajoča zima, mora biti na Rajskih livadah na prvi stopnji Martuljka še pozna pomlad, in ker so tiste livade zelo vlažne, ne more primanjkovati ene od najlepših zastopnic pomladanskega planinskega cvetja, pogačic. Že gor grede, ko smo pustili livade čisto ob strani, so nas nekatere opominjale ob vlažnejših krajih steze, da so tudi tu!

Tako smo precej zgodaj zapustili mrko gornjo krnico in krenili po strmini nazaj dol, kjer se obe krnici, Za Akom in Pod srcem razširita v eno mogočno koritasto dno in se vode od obeh strani združijo v en potok, ki se končno prevali preko spodnjih sten v dno. Tam, nekoliko sto metrov nad Savsko dolino, pod obema krnicama so Rajske livade, (kdo jih je tako imenoval, ne vem) malone ravni travniki sredi smrekovega gozda s prekrasnim razgledom na mogočni polkrog od Frdamanih polic, preko Špika, Ponc in Široke peči do vrhov nad sosednim Belim potokom. Globoko so ugreznjene v ta naš najlepši gorski venec Slovenije; bajno so lepe, in vedno sveti katera od sonca obsijana stena v livade. Zjutraj se kopljejo v sončnih žarkih stene Frdamanih polic in Špika, Široka peč in sosedje pa počivajo še v modrih sencah, popoldne pa je obratno; ogromna Ponca pa ždi v sredi kakor vladarica nad vso krasoto okoli nje in pod njo. In na Rajske livade smo prišli tisti popoldan o pravem času. Od visokih gora, ki so se svetile že v popoldanskem sončnem žaru, so se pri vstopu na travnike oči povesile na tisoče in tisoče sončno rumenih pogačic. Vse dno teh travnikov, ki so na vzhodnem robu strmi, je bilo rumeno, vse cvetice so bile še sveže in niti ena še ni ovenela. Tako smo bili zopet na cvetni poljani posebne vrste. V Radovni vse modro od enciana, med Javorniškimi rovtom in Črnim vrhom milijoni in milijoni belih narcis: tu pa smo bili med sončno lepimi pogačicami. Nebo in zemlja sta se strnila v nepopisno harmonijo.

SPD in Skala – nekaj pripomb

Dr. Jože Pretnar

Z izrednim veseljem in zadovoljstvom sem čital lansko jubilejno »skalaško« štetilko Planinskega Vestnika. Saj me je spominjala na pionirsko alpinistično delo in uspehe mnogih tovarišev in prijateljev iz vrst skalašev, na iskreno, požrtvovalno in pobudno sodelovanje skozi vrsto let v naši planinski organizaciji SPD, pa tudi na naša tovariška srečanja in družbo v gorah.

Tehtni članki tovarišev dr. Mihe Potočnika, Janka Ravnika, dr. Mirka Kajzelja, Albina Torellija in Janka Skrlepa, ki kljub svoji lapidarnosti veliko povedo, dajejo sedanosti objektivno in jasno sliko o vsebini in pomembnosti alpinistične dejavnosti TK Skale, bodočim generacijam pa najlepši vzgled. Ob prisrčnih in zanimivih vrsticah dr. Vladimira Kajzelja se bo marsikdo od »stare« planinske in alpinistične generacije spominjal, oni od bodoče generacije pa videl, kaj lahko sproži in doseže tudi maloštevilna peščica skromnih, toda za svojo idejo vnetih, hkrati pa vztrajnih in borbenih mladih ljudi.

V zvezi s članki teh piscev bi še omenil, da bo številnim tovarišem, ki nas je družilo nesebično, naporno in odgovorno delo v osrednjem odboru in mnogih drugih odsekih SPD v desetletju pred drugo svetovno vojno, prav gotovo v veliko zadoščenje ugotovitev, da je to razdobje potekalo v soglasju in prijateljskih odnošajih med obema društvoma (J. Skerlep: Skala in SPD, pa tudi dr. Škerlak v člankih, ki so sledili jubilejni številki PV).

Kljub temu bi želel na nekatera izvajanja, ki se tičejo SPD med in po ustanovitvi TK Skale, iz načelnih razlogov in koristi pravične in pravilne ocene vendarle nekaj pripomniti.

Trdi se, da je bilo SPD gospodarska organizacija in da je »tudi po vojni vztrajalo zgolj pri svoji gospodarski pridobitni dejavnosti« (Pl. V. št. 367 in 403/1961). Ta trditev pač ne drži, še prav posebno pa ne za razdobje pred prvo svetovno vojno. Odveč je govoriti o takratni njegovi prevažni in uspešni narodnoobrambni dejavnosti proti navalu germanizacije na naše planinske kraje in gore. Zaslužno delo je SPD opravilo ne samo z ustvaritvijo materialnih pogojev za razvoj slovenskega planinstva in z uspešno propagando planinstva. To dokazuje zgradba številnih koč, potov itd. (skoro brez vsakih javnih subvencij!) ter skokovit letni prirastek članstva od ustanovitve dalje. To velja tudi za njegovo vzgojno delo zlasti glede šolske mladine. Še dobro se spominjam, kako so dobivali študentje že pred več kot petdesetimi leti v društvenih prostorih SPD v Narodnem domu posebne izkaznice za olajšave v planinskih kočah (včlanjenje je šolska oblast študentom takrat prepovedala!) S tem je bil omogočen obisk gora množici mladincev, ki se je ob vzgledih in navodilih odraslih planincev ter lastnih izkušnjah na turah fizično utrjevala kakor tudi vzgajala moralno in ljubezni do gorske prirode in v spoznavanju njenih lepote. Za takratne razmere je bilo že samo izdajanje »Planinskega Vestnika« in orientacijskih zemljevidov izredno pomembna publicistična dejavnost. Poleg vzgoje prvega vodniškega kadra SPD ter prvotne organizacijske in javnopravne ureditve vodništva, ki sta ustrezali pač takratnim potrebam in razmeram, se je zaradi nesreč v gorah, zlasti ko se je začela alpinistična dejavnost plezalcev brez vodnikov, OOSPD lotil tudi prvih organizacijskih ukrepov glede reševalne službe (Dr. Tičar, dr. Demšar). Alpinistike, klinov in podobnih stvari pred prvo svetovno vojno naši alpinisti seveda še niso dosti poznali, dasi so se poleg nekaterih tujih alpinistov podajali v stene in na doslej težko pristopne gorske vrhove Julijcev in Savinjskih Alp tudi že nekateri slovenski planinci, bodisi sami (n. pr. dr. Tuma, »drenovci«, dr. Stojec itd.), bodisi z vodniki. Če v osrednjem odboru SPD takoj po prvi svetovni vojni še ni bilo pravega smisla in zanimanja za strmo alpinistiko in smučanje, se mu zato pač ne sme očitati, da je bila zgolj gospodarsko pridobitna organizacija.«

Glede SPD v razdobju desetletja takoj po prvi svetovni vojni se mi zdijo prav umestne pripombe in opozoritve tov. Kunaverja v drugi številki PV/1962. Napačno bi bilo ob posploševanju tudi kar od kraja preiti preko pozitivnih dejstev in uspehov. Vendar pa drži, da ob vsej dobri volji in nesebičnem, požrtvovalnem delu posameznih funkcionarjev v vodstvu SPD njegov odbor po drugi svetovni vojni ni korakal s časom in se ni znal v načinu in organizaciji ter po vsebini svoje dejavnosti pravočasno prilagoditi novim razmeram in zahtevam. To velja zlasti glede alpinistike, literarno-znanstvenega in vzgojnega dela ter reorganizacije SPD v zvezi z razmerjem do

podružnic in njihovimi zahtevami po večji avtonomiji in vplivu na reševanje problematike celokupne slovenske planinske organizacije. Zato je prišlo do ustanovitve TK Skale in tudi zato sta med številnimi naprednimi planinci zunaj TK Skale vedno bolj naraščala nezadovoljstvo in opozicija proti takratnemu osrednjemu odboru SPD.

V zvezi z razmerjem med TK Skalo in SPD v razdobju po l. 1931, ko mi je bila zaupana funkcija predsednika, imam nekaj pripomb in popravkov k navedbam v člankih tov. dr. Škerlaka.

O kočljivem načelnem vprašanju o razmejitvi dejavnosti med Zimskošportno zvezo in SPD je osrednji odbor SPD zavzel stališče, da spada športno smučanje in prirejanje tekem v delokrog Zimskošportne zveze, turno smučanje po planinah pa v okvir zimskoalpinistične dejavnosti planinske organizacije. To stališče sem osebno zastopal ter večkrat tudi zapisal, da so za alpinista smučiči sredstvo za dostop in gibanje v gorah, kakor so bile včasih krpelje. Prav narobe pa navaja tov. dr. Škerlak na strani 702 PV/1961, da bi bil namreč na občnem zboru TK Skale 5. 6. 1934 »dr. Pretnar še govoril o potrebi smučskih tekem ter poudarjal, da smučiči nimajo istega pomena, kot so ga imele svoj čas krpelje.« Tako nisem govoril!

Na isti strani je tudi zapisano, da sem ob omenjeni priliki izjavil: »Tudi gospodarsko delo opravlja Skala tako, da bi lahko vse gospodarje koč SPD poslali k Skali v šolo.«

Ni res, da bi bil to izjavil! Lahko si je predstavljati, kaj bi se takoj zgodilo s predsednikom SPD ali kaj bi bili takoj storili ugledni in izkušeni dolgoletni gospodarji številnih planinskih koč in domov, ki so bili hkrati društveni odborniki, n. pr. tov. Marsel, Cesar, dr. St. Tomiňsek, Jeretina, Kveder, Vilhar, Knafelc, Dolinšek, St. Hudnik in še drugi, ako bi jih res imel predsednik za tako nesposobne, da bi jih z javno izjavo pošiljal k TK Skali, da se naučijo pravilno gospodariti, n. pr. po vzgledu edine skalaške kočice na Voglu. Če se je avtor opiral na take zapisnike, bi bil moral biti oprezen in kritičen.

V prvi številki PV/1962 govori isti pisec o Akademski skupini ter med drugim pravi, da so se neki ljudje zgrnili v to skupino (predsednik ASSPD je bil tov. Jordan in za njim tov. Paderšič, op. dr. Pr.) »in okrog nje ter ustanovili v njej moralo, ki je bila še slabša kot takratna morala v osrednjem klubu Skala.«

Prilicno dobro sem poznal delovanje ASSPD. Saj sem se skozi vrsto let osebno še prav posebej zavzemal za razvoj in vzgojo mladinske organizacije, ki je vključevala visokošolce. Puščam ob strani vse težave in morebitna trenja med prekipevajočo mladino, za katero bi bilo treba imeti pač razumevanje; to je skušala Skala še v potencirani meri na lastni koži. Videl sem idealno in požrtvovalno delo cele vrste mladih tovarišev in tudi njihove lepe uspehe, n. pr. pri prirejanju tečajev in predavanj, pri težavnih plezalnih akcijah v Savinjskih in Julijskih Alpah, pri organiziranem zimskem prečanju grebenov in vrhov Durmitorja itd. Sledil sem njihovem literarnoznanstvenemu delu. Videl sem, kako so skozi skoro dve leti takratni visokošolci Tarter in tovariši marljivo in vztrajno zbirali gradivo in sestavljali kartoteko prvenstvenih vzponov. Po mojem osebnem posredovanju so se prav glede tega sporazumeli za sodelovanje s skalaši. Žal pa sem moral doživeti razočaranje. Kakor je tov. dr. Škerlaku dobro znano, je prišlo v pisarno SPD več skalašev, ki so tam v petih dneh (od 26. do 30. januarja 1940) prepisali z velikim trudom zbrano gradivo v vzorno urejeni in obsežni kartoteki prvenstvenih vzponov. Ko so hoteli malo potem to in nekaj svojega gradiva izdati, so odklonili zahtevo ASSPD po soudeležbi pri objavi z argumentacijo, da se SPD itak ne more sklicevati na avtorstvo, ker ni šlo za literarno delo.

Ne morem razumeti, kaj je tov. dr. Škerlaka pripeljalo do takih hudih in neupravičenih očitkov pomanjkanja morale nasproti ASSPD. Glede »odprtega srca in odprtih rok«, ki naj bi jih imel do ASSPD, le ugotavljam: Tovariši iz te skupine so svoje stroške in potrebe v glavnem krili z lastno članarino in prispevki. Če je SPD s kakim skromnim prispevkom tudi gmotno podprlo njihove uspešne akcije v primerih nujne in stvarne potrebe, je s tem storilo samo svojo dolžnost.

Predaleč bi pripeljalo, če bi hotel popravljati celo vrsto več ali manj sličnih spodrseljavev tovariša dr. Škerlaka v njegovem opisu zgodovine TK Skale. Zato se tokrat omejim samo na gornjih nekaj primerov.

Jaku Copu v spomin

Nepričakovano in bolešno je odjeknila novica, da nas je za vedno zapustil ugledni planinski veteran Jaka Čop, klasični planinski vodnik, mož, katerega so spoštovali in cenili vsi ljubitelji gora, ki so ga poznali.

Čopovega Jaka so rojenice prinesle na svet v Bohinjski Bistrici, 24. aprila 1886. Šolo je obiskoval v Bohinjski Bistrici in pozneje na Jesenicah, kamor se je leta 1898 priselil, a se je zaradi bolezni moral vrniti nazaj k staršem.

Izučil se je ključavničarske stroke. Službo je nastopil 18. julija 1907 pri železnici, kjer je vestno služboval vseh 40 let, in kot ključavničarski mojster dne 1. maja 1947 stopil v zasluženi pokoj.

Jaka je že v nežni mladosti vzljubil naše gore in planine. Kot osemletni fantič je pisatelja Finžgarja bos spremljal k otvoritvi Orožnove koč. Rad bi bil markiral pot, a ni imel potrebne barve. Zdrobil je v prah rdečo opeko in napravil barvo, da je mogel markirati pot do Orožnove koč in na Črno prst. Nato je postal stalen gost Orožnove koč. Ni je bilo nedelje, da je ne bi popihal na Lisco. Gora mu je postala vse. Prvikrat je okusil opojno kraljestvo Triglava 29. junija 1904. Šel je po Tominškovi poti. Pozneje je naskakoval Triglav od vseh strani. Večkrat sta šla z dr. Pavlinom po Bambergovni poti. Mnogim domačim in inozemskim planincem je bil vodnik po triglavskih višinah. Leta 1934 se je mudil kot skupinovodja na Planiki, kjer je prejel obvestilo, da se je na Plemenicah ponesrečila hčerka avstrijskega generala. Vse je ukrenil in jo šel reševati tudi sam s člani razmejivne komisije. Pa tudi z vrha Jalovca je pogosto opazoval prirodne lepote.

Leta 1934 je bila na Jesenicah ustanovljena podružnica Slovenskega planinskega društva. Postal je takoj njen ustanovni član in odbornik in sodeloval vse do leta 1953. Bil je stalen gospodar koč na Golici. Pod njegovo skrbno roko se je v koči marsikaj spremenilo. Vse zimske mesece je obiskoval Golic. Da bi ga lahko tudi drugi planinci obiskali, je od Karlove jame pri Belem potoku do Kadilnikove koč napravil s krpilji 1405 sto-

pinj v sneg in jim na ta način omogočil prihod.

Leta 1939 se je podal v Bolgarijo. Povzpel se je na Musalo 2925 m in Elpeto 2919 m.

Ob izbruhu zadnje svetovne vojne je še v zadnjih možnih trenutkih reševal inventar koč pred grabežljivimi tujci. Veliko je žrtvoval za osvoboditev. Njegova koč v Mentnovem grabnu je bila vsa vojna leta zatočišče aktivistov in partizanov.

Ko se je po zlomu fašizma osnovala nova planinska organizacija 17. junija 1945, je kot odbornik med prvimi hitel v planine in zopet markiral gorska spre-

hajališča, pomagal graditi elektrifikacijo, pomagal pri obnovi in renoviranju koč, gospodaril in oskrboval gorske postojanke. Izročeni so mu bili ključji obnovljene Ruske kapelice pod Vrščem.

Za veliko požrtvovalno delo mu je Planinsko društvo Jesenice podarilo poleg drugih priznanj tudi lepo umetniško sliko Julijskih Alp. Od Planinske zveze Slovenije je bil 25. II. 1954 odlikovan z zlatim planinskim znakom in diplomom.

Jaka, na Golici sem imel priliko spoznati tvoj preprosti, pošteni in ple-

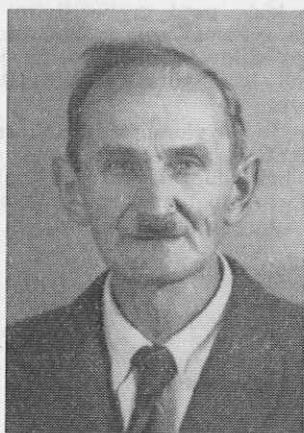
meniti značaj. Vrsto let sem občudoval tvojo očetovsko brigo za naše planinske postojanke. Učil si me čuvati gorsko floro in favno. Odpiral si mi knjigo prirode. Kadarkoli sem te obiskal, si bil poln humorja in dobre volje. Vselej si me pogostil s prijazno besedo. Še mi zvenijo na ušesa Tvoje besede, ko si se mi utrujen potožil: »Leta ne lažejo, 60 jih je, noge se puntajo.« Leta 1959 se je tvoja

stara bolezen — revmatizem — poslabšala. Bolestno si mi dejal: »Ostrigli so mi peroti.« Tesno mi je bilo, ko sem te gledal tako strtega. Slutil sem, da bom izgubil svojega prijatelja. Kljub skrbni bolniški negi si podlegel in nas 27. decembra 1961 zapustil za vedno.

Vse svoje življenje si posvetil napredku planinstva.

Ivan Šavli

V spomin Ludvika Podgornika

Zopet je neizprosna smrt iztrgala iz vrst planincev velikega ljubitelja prirode *Ludvika Podgornika*.

PRIPRAVE ZA EKSPEDICIJO
ANDI 1962

Pobudo za ekspedicijsko so dali plezalci APD. Upravni odbor APD je osnoval ekspedicijski komite, ki je začel s podrobnejšo pripravo načrta za ekspedicijsko:

Zelimo dvigniti ugled našega alpinizma tudi v mednarodnih alpinističnih krogih. Več navez našega plezalnega odseka je v preteklih sezonah dosegalo zelo lepe uspehe v domačih gorah in v vseh pomembnejših evropskih gorstvih. Plezalci našega odseka so se doslej udeleževali v gorah Italije, Francije, Švice, Avstrije, Čehoslovaške, Anglije, Norveške. Kot celota smo ena najboljših in najštevilnejših plezalskih skupin v državi, zato mislimo, da smo s tehnične stra-

Pokojnik je bil rojen leta 1887 v Čepovanu pri Gorici. Njegov oče je kot siromašen bajtar le težko preživljal družino, zato je moral pokojni Ludvik že v zgodnji mladosti zapustiti očetov dom. Star šele 13 let je odšel v Idrijo, kjer se je izučil čevljarke obrti. Po končani učni dobi je nastopil službo kot čevljarški pomočnik v Trstu, potem v Postojni, Ljubljani in leta 1912 v Kranju.

Leta 1914 je bil mobiliziran. Kot zaveden Slovenec pa je že v začetku leta 1915 v Karpatih pobegnil iz avstrijske vojske v rusko ujetništvo. Od tam je kot dobrovoljec odšel na solunsko fronto, odkoder se je vrnil leta 1920.

Taka je bila njegova trnova pot.

Sodeloval je pri delavskem društvu Svoboda in povsod tam, kjer se je krepila ljubezen in volja do dela. Ljubil je naše gore in jih vneto obiskoval s svojimi otroki. Rad je bral Planinski Vestnik, ki mu je vzbujal spomine na lepa doživetja v gorah.

ni sposobni organizirati to ekspedicijsko v lastni režiji.

Ekspedicijski komite je že od vsega začetka želel dati ekspedicijski tudi znanstveni značaj. Zato je z veseljem sprejel ponudbo Patofiziološkega inštituta ljubljanske univerze, da pri ekspedicijski sodeluje. V načrtu je proučevanje človeškega organizma pod vplivi višinskega zraka in naporov glede na stopnjo aklimatizacije in vrsto prehrane. Ker bi bile te raziskave prve take vrste v tej veji medicine, je podprl »Sklad Borisa Kidriča« znanstveno delo ekspedicijske s precejšnjim finančnim zneskom. Poleg tega se nameravajo člani ekspedicijske po napotkih drugih inštitutov ukvarjati z zbiranjem podatkov geografskega in biološkega značaja.

Ekspedicijski komite ima za ekspedicijsko pripravljene dve varianti. Prva bi bila obisk Andov v Ekvadorju od julija do oktobra 1962, druga pa v Peruju od novembra 1962 do februarja 1963. Poteka intenzivna priprava za prvo varianto, druga je pripravljena samo zato, če prva iz kakršnihkoli razlogov ne bi mogla odpotovati.

Ekspedicijsko bo sestavljalo sedem alpinistov, med njimi bosta dva zdravnik in bo v Ekvadorju delovala poldrug mesec. Za ta čas je v načrtu več vzponov na vrhove, katerih višina se giblje med 5000 in 6000 m. Ker so zelo kratke razdalje med železnico, ki predstavlja v Ekvadorju glavno prometno zvezo, in med gorskimi verigami Andov, sodimo, da bo ekspedicijska zelo solidna, po potrebi se bo pa lahko tudi cepila na dve samostojni skupini. Tehnična oprema

ekspedicijske ne bo predstavljala večjega problema. Privatna oprema udeležencev, dopolnjena z opremo iz skladišča PZS, bo v glavnem zadostovala. Treba bo dokupiti le nekaj rekvizitov.

Finančni proračun za sedemčlansko ekspedicijsko znaša nekaj nad 5 milij. din. Vzrok za tako nizek proračun je predvsem v tem, ker ekspedicijsko organiziramo po zgledu takozvanih »žepnih odprav«, in pa v tem, ker so razdalje, ki jih ekspedicijska mora prehoditi na terenu, relativno zelo kratke. Pravilnik ekspedicijskega komiteja določa, da se vsa finančna sredstva, ki jih zberejo udeleženci ekspedicijske s predavanji, članki, slikovnim materialom etc., stekajo v finančni sklad komiteja. To bo dalo podlago za njegovo nadaljnje delovanje.

Franc Savenc

alpinistične novice

SEVERNA STENA Grandes Jorasses predstavlja nedvomno največji zimski problem v Alpah. Po uspešnih zimskih vzponih v severnih stenah Eigerja in Matterhorna je vzpon čez Walkerjev steber najlepši sen najboljših plezalcev današnje dobe.

V letošnji zimski sezoni so bili trije poizkusi v tej steni. Pri zadnjem je bil udeležen tudi naš alpinist Aleš Kunaver.

Prvi poizkus francoske naveze v februarju ni uspel. Tik pred zaključkom zime, v drugi polovici marca je bila v steni druga francoska naveza (Berardini, Magnone in še trije udeleženci). Bili so odlično opremljeni, saj je njihovo opremo nabavila FFM (Fédération Française de la Montagne). Taktika: nagel vzpon v nekaj dneh z lahko opremo. Uspeh — trije raztežaji. Tretji poizkus je bil 20. marca. Udeleženci: Aleš Kunaver, študent, John Harlin, slikar, Garry Hemming, študent, in Konrad Kirch, študent. Vznožna ekipa je štela 3 člane. Zelo zanimiva družčina iz vseh vetrov, ki se je prvič sešla na lanskem filmskem festivalu planinskega filma v Trentu in sklenila v mednarodni navezi preplezati Walkerjev steber. Vzpon naj bi imel ekspedicijski značaj v dveh etapah. Prva etapa: preplezati prvih 300 m stene, jo opremiti s fiksno vrvjo, spraviti ves material v steno in sestop. To so opravili 20. marca. Naslednji dan se je vre-

me spreverglo. Nov sneg je poslabšal že itak slabe snežne razmere, tako da bi za vzpon rabili najmanj 7 dni, kolikor bi sploh šlo. Hrane so imeli 18 000 kalorij na osebo. 22. marca sta Kunaver in Kirch vstopila ponovno in spravila vso opremo v dolino. S tem je bil poizkus končan. Plezalci so se vrnili v Chamonix z namenom, da prihodnje leto ponovno poizkusijo.

Zanimive so bile še snežne razmere. V stenah je bilo ogromno ledu in sneg pred vremenskim preobratom v glavnem spihan, na ledeniku Leschaux pa velike množine pršiča, tako da so do vstopa prišli le s smučmi.

NA TEČAJ za visokogorsko smučanje v Egstligenalp (Švica) v marcu 1962 je PZS poslala Franceta Zupana.

ŠE ENA alpinistična fantovščina je bila februarja v Tamarju. V prijetnem večeru so številni alpinisti voščili srečo v zakonski navezi alpinistu Jožetu Repiču, članu Akademskega AO.

Lj

Alpinistični odsek PD Celje je organiziral v avgustu 1961 štiričlansko odpravo v Mt. Blansko skupino.

Člani odprave: Dušan Kukovec, Vili Svet, Golob Lojze, Golob Janez. Ti so se mudili v Alpah 14 dni od 8. do 22. avgu-

sta 1961. Odpravi celjskih alpinistov se je pridružil član mariborskega AO »Obrtnik« Vanč Potrč. Odprava je hotela izvesti nekaj vzponov v Mt. Blanškem pogorju.

Opravljene so bile štiri ture:

1. Vzpon na Aig. du Toule (3537 m)
2. Francoska normala na Mt. Blanc (4810 m)
3. Prečenje grebena Mt. Blanca in vzpon na vrh Mt. Blanc (4810 m)
4. Vzpon na Dent du Géant po normali (4114 m)

Vrhovi, na katerih so bili člani odprave:

1. Aig. du Toule (3537 m)
2. Mt. Blanc du Tacul (4249 m)
3. Mt. Maudit (4468 m)
4. Mt. Blanc (4810 m)
5. Dent du Géant (4114 m)

Vsekakor je bila bera tur majhna za sorazmerno dolgo bivanje v Alpah. Glavni vzrok za to je bilo slabo vreme in neizkušnost.

ALPINISTIČNI ODSEK PD ŠOŠTANJ

Naš alpinistični odsek deluje že drugo leto. Odmaknjenost od Savinjskih in Julijskih Alp mu otežuje delo. Toda kljub temu šteje danes odsek tri člane in pet pripravnikov, skupaj torej 8 plezalcev.

Število vzponov v letu 1961:

tež. stopnja	I.	II.	III.	IV.
letni vzponi	—	2	7	5
zimski vzponi	3	4	1	—

Skupaj torej 14 letnih in 8 zimskih vzponov na vrhove.

Dejavnost alpinističnega odseka se je v lanskem letu omejila predvsem na vzpone v stenah nad Okrešljem in dolino Vrat v Triglavu. To pa zato, ker nam je najbližja prav Logarska dolina s svojim alpinističnim eldoradom Okrešljem, dolina Vrat pa zaradi tega, ker so se nekateri člani hoteli udeležiti alpinističnega tabora, ki je bil prezgodaj zaklju-

čen, in so tako samostojno opravili nekaj vzponov v Triglavu.

Poleg te dejavnosti je odsek skušal, da ustanovi samostojen mladinski odsek, vendar mu ni uspelo in tako je tudi v letu 1961 ostal MO pod okriljem dejavnosti AO. Sedaj imamo dva mladinska vodnika, ki sta opravila uspešno svojo preizkušnjo, izpit. Člani pa so tudi pomagali pri adaptaciji Doma na Slemenu, pri markacijski dejavnosti in drugih delih, ki jih je organiziralo društvo. S strani UO PD smo bili deležni vsestranske materialne kakor tudi moralne podpore, za kar zaslužita vse priznanje tov. predsednik in tajnik, ki sta v splošno zadovoljstvo vsega članstva AO tako z interesom sodelovala.

(Predsednika tov. Stegnarja ob slovesu s predsedniškega mesta in ob slovesu iz Šoštanja AO PD Šoštanj predlaga za častnega člana PD Šoštanj.) AO je v letu 1960/61 prejel za nabavo opreme in dopolnitev opreme ca. 90 000 dinarjev.

AO je na občnem zboru sprejel naslednje naloge:

— vzgajali bomo kadre, ne samo alpinistične, temveč tudi mladino v MO, kjer bo bodoče žarišče AO;

— pomagali bomo pri izvedbah predavanj in sami organizirali nekatera predavanja po šolah za mladino;

— vodili bomo izlete v planinske predele, predvsem one, ki so planirani po šolah v okviru JPI;

— pomagali bomo pri organizaciji mladinskega tabora, sodelovali kakor doslej pri akcijah koordinacijskega odbora Mež. Drav. doline;

— skrbeli bomo za redno izmenjavo društvene propagandne omarice in s tem dajali članstvu obračun svoje dejavnosti;

— pomagali bomo pri izvedbi večjih skupinskih izletov v Savinjske in morda celo Julijske Alpe;

— udeležili se bomo turnega smuka;

— izvedli bomo plezalno šolo in nato začetniški alpinistični tečaj ter se udeležili republiškega tabora.

Predračun za potrebe MO in AO znaša skupaj 395 000 din.

Jože Melanšek

Novice iz mladinskih odsekov

Republiški pionirski turni smuk.

V nedeljo, dne 25. marca 1962 je mladinska komisija pri PZS organizirala v okviru republiškega programa JPI republiški pionirski turni smuk.

Mozirska koča — nedelja zjutraj. Vse je že ob petih zjutraj živo, vsak pripravljaja svoje smuči, jih maže in gleda izpod napuščja, kaj bo. Sneži kakor sredi zime... Vendar slabi dve uri kasneje se le megle nekoliko razležejo in pokaže se tu pa tam krpica jasnega neba, svetli up vseh 140 mladih smučarjev in smučark in njihovih spremljevalcev. Prvi vrežemo sveže gazi mimo Ledenice pod Boskovcem in že smo na robu, kjer se strmina prevali na smrekovsko stran: zagledamo spodaj Kal (1329 m), tam dalje Sleme in Dom na Slemenu, naš daljni cilj, samotne kmetije Belih vod, ki segajo prav do pobočij Smrekovca. Ubi-ramo zmerne vijuge navzdol, kajti pot mora biti za vse primerna, vsak mora priti na sedelce Kal, kjer se je v najtežjih dneh bojev NOB februarja 1944 prebijala XIV. divizija z glavnino na ljubensko stran in nato še sprejela svojo poslednjo bitko v Rastkah pri kmetu Ramšaku. Strma vzpetina in nato položna pot nas vodi preko grebena Črnega vrha, od koder je lep razgled proti Sp. Savinjski dolini, Šaleški dolini in na ljubensko stran; tam se kopljejo v megli vrhovi Savinjskih Alp od Smrekovca nad Lučami tja do osrednje rajde z Ojstrico, Planjavo, Tursko goro, Rinkami in Skuto. Še nekaj časa in že smo bili na planini pod Smrekovcem. Na Romi stoji koča PD Žerjav, tam so nas pričakali še pionirji s Koroške, iz Črne, in tako nas je bilo tedaj na Romi kar 165. Najštevilnejši so bili Radovljičani, kar 30 jih je bilo, poleg tega Celjani, Hrastničani, Ljubljancani, Šoštanjčani, Mari-borčani, Črnani, Mežičani, Škofjeločani, Kamničani, člani MO PD Mengeš, PTT Ljubljana, Železničar Ljubljana, APD itd. Torej res množična prireditev in zatorej nič čudnega, če se je kolona razmaknila kar na dobra 2 km. Tako so prvi prišli na Romo v slabih dveh urah, poslednji pa so rabili kar tri ure... Vendar tu ni čas igrati nobene vloge, treba je bilo le priti na cilj, k Domu na Slemenu.

Roma planina nosi svoje ime iz časov, ko so laški oglarji kuhali oglje in ga pošiljali v koroške fužine po »laški ce-

sti«. Ta je tudi nas vodila do prehoda med Koroško in Štajersko na skrajnem zapadnem delu belovoškega sveta na Kramarico, kjer je spomenik NOB, postavljen v spomin štirim kurirjem XIV. divizije, ki so prav na tem prehodu pri izvrševanju svojih dolžnosti doživeli svoj konec. Zlobna roka izdajalca in nemških vojakov je iz kapele, ki še priča, da je bila torišče bojev, iztrgala poslednje utripe življenja teh mladih ljudi, ki so z vero v lepšo prihodnost končali. Pot nas je vodila naprej, na levi ostane samotno zidovje propadle kmetije pri Planincu, kajti NOB je terjal svoje in tako je ostalo samo golo zidovje, ki ga liže zob časa. Po novi logarski stezi, ki drži prek Štakneče »frate« izpod Štaknečega vrha se že bližamo samemu Tolstemu vrhu, obidemo ga, in že smo v neposredni bližini Slemena. V enem samem dolgem loku se pomikamo. Nekateri so še na laški cesti, drugi pa že v pobočjih obširnih gozdov belovoškega sveta. Stojimo pred razdrtim znamenjem sredi gozda. Mesto se imenuje »Na vahti«. Tu je namreč drugi prelaz s štajerske strani na koroško — iz Belih vod — Šoštanja v Javorje in naprej v Črno na Koroškem. Od kod ime, vprašujejo nekateri. Tu se je precej »švercalo« in tako so stalno stražili ljudje, ropali kramarje, na podoban način je dobila ime tudi Kramarica, kjer so ubili nekega kramarja...

Še strm klanec navzdol. Tako množičnih padcev še nisem videl, niti take množine smučarjev na kupu.

Sleme — Dom na Slemenu, planinska koča, ki bo letos praznovala deseto obletnico. Ime nosi po agilnem planinskem delavcu tov. Andreju Stegnarju. Iz Tržiča ga je službena dolžnost zanesla v Šoštanj in si je tu postavil tak spomenik, ki bo pričel poznejšim rodovom to, kar smo šoštanjski planinci doživljali pod njegovim vodstvom.

Naš turni smuk se je zaključil: štiri do šest ur je trajal ta pohod na smučeh z Mozirske planine preko Smrekovca sem do Slemena.

Tako je mladina skoraj vse Slovenije spoznala del sveta med Koroško in Štajersko, ki je bil vseskozi središče težkih bojev NOB. Nedaleč od Doma stoji podrto zidovje cerkve, ki je v poslednjih dneh okupacije v aprilu 1945 nudila zavetje nemškim enotam, ki so se na tem prelazu hotele usidрати, da bi krile umik svojim enotam. Vendar so enote slavne

XIV. divizije uničile tudi to postojanko v svobodnih slovenskih hribih in tako zaključili težke boje, ki so se končali šele na Polani pri Prevaljah z zlomom von Löhrove armade, generala von Löhra pa so ujeli prav v štabu XIV. divizije v Topolščici, kamor je pomotoma krenil s svojo kolono, misleč, da ga pot vodi prav preko Slemena na Koroško. Ujetega

so poslali v Beograd, kjer je ljudsko sodišče opravilo svoje.

Večina mladine se je nato peljala s kamionom v Šoštanj. Korošci so pa krenili s smučmi domov. Vsi enako srečni, pa čeprav malo zmučeni. Pokazali smo mladini svet, ki zasluži, da ga spozna sleherni slovenski planinec.

Jože Melanšek

občni zbori

NA OBČNEM ZBORU PLANINSKEGA DRUŠTVA TRŽIČ so polagali obracun dela za preteklo leto naslednji odseki: gospodarski, gradbeni, markacijski, alpinistični, propagandni in mladinski odsek.

Delo gospodarskega odseka je bilo nekoliko ohromljeno zaradi odstopa načelnika sredi leta, toda pomoč ostalih članov in upravnega odbora je pripomogla k uspešnemu reševanju gospodarskih vprašanj. Bilanca planinskih postojank je pokazala povišanje prometa, kar je v neki meri pripomogla tudi večja zainteresiranost oskrbnikov. Režijski stroški še vedno predstavljajo močno obremenitev dohodka, to pa predvsem zaradi večjih stroškov vzdrževanja postojank, ki spričo starosti zahtevajo večja popravila.

Potrebno je poudariti, da je društvo našlo popolno razumevanje za svoje probleme, zlasti finančne pri občinskem ljudskem odboru, ki vsako leto nameni nekaj finančnih sredstev za kritje najnujnejših potreb. Posebno je društvu bila naklonjena Bombažna predilnica in tkalnica v Tržiču, ki je s svojo dotacijo omogočila društvu začetek zavarovalnih del na Zelenici.

Lanskoletni sklep občnega zbora o adaptaciji doma je bil uresničen le na pol, t. j. ureditev lastništva se bliža k dokončni ureditvi. Zgraditev žičnice na Zelenico zahteva in spremlja v konceptu ureditev Doma na Zelenici v sodoben objekt alpsko-smučarskega centra v Podljubelju. Tako veliko delo pa bo društvu uspelo rešiti ob pomoči ostalih organizacij komune.

Delo gradbenega odseka je bilo spričo skromnih finančnih možnosti omejeno predvsem na nujna popravila in vzdrževanje planinskih postojank pod upravo društva. Tako so se morali že v začetku sezone lotiti generalne obnove vodovodnega zajetja za Dom pod Storžičem. Iz-

vršena je bila zamenjava vodovodne instalacije, urejene sanitarije, različna popravila elektroinstalacij na objektu, kakor tudi odstranitev stare in montaža nove opreme predvsem v kuhinji in deloma v gostinski sobi. V načrtu je, da bi se Dom povezal z gorsko cesto.

Visokogorska postojanka Dom na Kofcah je s cesto do Dovžanke pridobila komunikacijo, ki je oddaljena od koč dobro uro hodá. V lanskem letu so bila izvršena popravila sanitarij v pritličju, popravki mizarskih izdelkov, montirana in podaljšana je bila tudi butanska razsvetljava v pritličju ter montirana sodobna oprema v kuhinjskem prostoru.

Manjša gradbena dela so bila izvršena tudi v Koči na Dobrči. Zaradi lokacije ob 100-metrskem obmejnem pasu, kot tudi zaradi dotrajanosti Koče na Šiji so opustili oskrbovanje. Demontiran material, kolikor je še poraben, bodo izkoristili za gradnjo drvarnic na bližnjih Kofcah.

Uredili so tudi društvene prostore.

Markacijski oddelek je s smrtjo požrtvovalnega načelnika tov. Jančiča izgubil vestnega člana. Dejavnost odseka je bila usmerjena v glavnem na markiranje planinske transverzalne poti, ki leži v območju društva. Premarkirane so bile tudi ostale poti. Veliko naporov je bilo vloženih tudi pri popravilu poti v Storžiču v Žrelu, kar so uspeli popraviti s sodelovanjem alpinistov in gorskih reševalcev.

Alpinistično delovanje je zabeležilo kar dobre uspehe, čeprav ima odsek po večini starejše člane, pomladek pa zelo počasi napreduje. Vzponov je bilo 117 letnih in 47 zimskih. Organizirani sta bili dve odpravi v severni del Košute (koroška stran), udeležili so se Titove štafete izpod Storžiča, Kramarjevega smuka, Našičevega smuka, VTK memoriala pod Jalovcem, alpinističnega zbora v Vratih, te-

čajev GRS na Vršiču in Zelenici. Naraslo pa je število pohodov, ki jih je bilo kar 197. Problem alpinističnega odseka je predvsem pomanjkanje mlajših članov ter finančnih sredstev.

Propagandni odsek je organiziral v lanskem letu nekaj izletov v Julijske Alpe, Kamniške planine in Trento ter skrbel za izložbo planinskega društva.

Mladinski odsek še ni zaživel, čeprav šteje izmed 564 članov 94 mladincev in 132 pionirjev.

Gorska reševalna služba je z uspešnimi reševalnimi akcijami, tečaji in vajami dokazala, da se zaveda velikega pomena za varnost ljubiteljev planin.

Ob zaključku obnega zbora so bile za zaslužno delo pri društvu podeljene srebrne značke PZS naslednjim članom: Ladku Salbergerju, Jožetu Jagodicu, Marjanu Perku, Mirku Majerju in Karlu Globočniku. Zlato značko pa je prejel dr. Andrej Robič.

Za predsednika društva je bil ponovno izvoljen tov. Lončar.

V ZABUKOVCI so imeli že 12. občni zbor planinskega društva, ki šteje 279 članov. Finančna sredstva, ki jih prejme društvo, so tako minimalna, da je delovanje društva kritično. Da pa lahko društvo obstaja toliko let, je vsekakor zasluga finančne pomoči rudnika Zabukovca.

Člani društva so sodelovali pri organiziranju raznih prireditev na čast 20-letnice vstaje in vzdali spominsko ploščo pok. Potratu nad Okrešljem. Udeležili so se več množičnih izletov v razna planinska področja, 6 članov pa se je udeležilo pohoda po planinski transverzali.

PLANINSKO DRUŠTVO VRHNIKA je bilo ustanovljeno pred dobrim letom. Z dobro propagando in organizacijo predavanja je uspelo društvu zainteresirati širši krog ljudi za lepote planinskega sveta. V društvu je vpisanih 131 članov, 62 mladincev in 26 pionirjev. Organizirali so dva izleta, največ obiskovalcev pa je bilo na Planini, saj jo je v 4 mesecih obiskalo okoli 700 članov. Delo propagande je potekalo pri urejevanju društvene omarice, ki je s svojo pestrostjo propagirala planinsko dejavnost.

Markacijski odsek je bil v preteklem letu zelo delaven. Markirali so več poti iz Vrhnike na Planino, na vrh Ulovke ter v bližnjo soseščino.

Društvo sodeluje tudi s sorodnim društvom Turist, ki je tudi obljubilo svojo pomoč pri gradnji postojanke na Planini. Pri izbiri lokacije so se pojavila zelo različna mnenja. Smučarji in neka-

teri drugi ljubitelji narave so se navduševali za postavitev postojanke na Ulovki. Glede na to, da je Ulovka najlepši grič vrhniške komune z lepim razgledom, bi gradnja ceste in postojanke uničila nemalo lepote tega grička. Zato so sklenili postaviti postojanko na Planini in ustanoviti gradbeni odbor najbolj aktivnih članov. Občinski ljudski odbor je obljubil pomoč, da bi društvo lahko uresničilo svoj načrt. Pri gradnji ceste na Planino so sodelovali tudi člani društva, ki so opravili preko 700 ur udarniškega dela. Prav tako bo potrebno pri gradnji postojanke prostovoljno delo vseh članov, tudi mladine, (ki se v prejšnjem letu ni izkazala), ki naj bi pripomoglo, da bi postojanka na Planini čimpreje postala priljubljena izletniška točka.

PLANINSKO DRUŠTVO GOZD-MARTULJEK se ne bavi z gospodarskimi problemi. Delovanje je zgolj propagandnega značaja.

Že od samega obstoja se društvo bori z velikimi finančnimi težavami, zaradi katerih je obstoj društva večkrat resno ogrožen. Število v društvu organiziranih članov šteje 166, od tega 52 pionirjev in 47 mladincev. V lanskem letu so z dvema ekipama smučarjev sodelovali pri smučarski ocenjevalni vožnji pod Storžičem, udeležili so se proslave v Vratih in pri Cizljevem spomeniku na Peči. Med letom so organizirali 3 poučna predavanja spremljana z lepimi diapozitivi. S prostovoljnim delom je bilo izvedeno markiranje poti na Špik in to iz smeri Krnica.

Da bi poživili delo mladine, so ustanovili samostojen mladinski odsek.

Z aktivnim delovanjem v društvu se je posebno izkazal tov. Stanko Košir, ki je kot edini član društva dokončal planinsko transverzalo po Sloveniji, in tov. Anton Oman ml., ki je aktivno sodeloval v vseh društvenih akcijah.

PLANINSKO DRUŠTVO RADEČE je na XI. občnem zboru zbralo planince iz Radeč, Zidanega mosta, Loke pri Zidanem mostu in okoliških vasi. Z zaključkom leta je bilo v društvu registriranih 236 članov, od tega 51 mladincev in 24 pionirjev.

Društvo že 6 let uspešno oskrbuje visokogorsko postojanko v Julijskih Alpah in sicer kočo na Prehodavcih. Koča je dosegla lansko leto rekordni obisk 2510 planincev, med njimi tudi nekaj inozemcev. Čeprav je ta visokogorska postojanka zelo oddaljena od sedeža društva ter so za to večji stroški za oskrbovanje, popravila, markacije in nadzor koč, je bila

koča dobro oskrbovana. O tem pričajo številne pohvale obiskovalcev.

Predlagali so, naj bi PZS pomagala pri ureditvi in oskrbovanju poti pod Kanjavcem, ki je zelo lepa, zanimiva, a tudi nevarna. Društvo se bori s finančnimi težavami in bi vkljub pomoči in razumevanju ObLO in SZDL ne moglo kriti izdatkov za vzdrževanje poti. Da bi omilili stisko, so ponovno predlagali, da bi se obnovila že obstoječa baraka pod kočo.

Ob zasavski planinski poti, po kateri hodijo mnogi planinci, ima društvo planinsko zavetišče pri Lovrencu. Gospodar ni pokazal v zadnjem času posebnega zanimanja za oskrbovanje, čeprav je lansko leto obiskalo zavetišče 530 planincev.

V minulem letu so bila markirana pota v področju Prehodavcev in Zasavja. Planinsko transverzalo je začelo precej članov društva, kot prvi pa jo je prehodil tov. Alojz Mlinar.

V lanskem letu so organizirali dva izleta (Lovrenc, Prehodavci-Triglav) in predavanja o lepoti planin.

Za večletno uspešno delo v planinstvu je bil podeljen srebrni častni znak PZS predsedniku tov. Stanetu Koselju in tajniku Tomu Krafoglu.

PLANINSKO DRUŠTVO JESENICE je letos sklicalo 59. redni občni zbor, ki se ga je udeležilo precej članov in zastopnikov društev. Na občnem zboru navzoči člani so najprej z enominutnim molkom počastili spomin člana propagandnega odseka tov. Jaka Čopa.

Mnogi člani društva so bili za požrtvovalno in nesebično delo v planinski dejavnosti odlikovani s srebrnim častnim znakom PSJ, z zlatim častnim znakom PZS pa je bil odlikovan tov. Uroš Župančič.

Pri pregledu uspehov, ki so jih dosegli pri svojem delu, moramo najprej omeniti alpinistični odsek. Uspešno jim je pritegniti 19 mladincev, od katerih jih je ostalo zelo aktivnih 11. Z namenom, da se mladim pripravnikom posreduje znanje, so organizirali plezalno šolo. Plezalna šola je zelo uspela, saj so dobili vsi pripravniki potrebno osnovo iz plezalne tehnike v suhi skali. Člani odseka so se udeležili smučarsko ocenjevalnih voženj, štafete mladosti iz Triglava, pohoda ob žici okupirane Ljubljane, 100 km partizanskega pohoda iz Bohinjske Bistrice preko Pokljuke na Poljane. Omeniti moramo tudi visokogorsko turno smučanje, ki se pri članih in pripravnikih

vsebolj uveljavlja. V letni sezoni je bilo izvedenih preko 300 plezalnih vzponov od II. do VI. težavnostne stopnje. Tudi v zimski sezoni sta bila zabeležena dva prvenstvena vzpona ter 37 ostalih vzponov. V času od 16. do 29. julija 1961 so člani odseka izvedli odpravo v planinski svet zapadnih Julijcev ter izvedli plezalne vzpone v skupini Montaža, Viša in Mangrta. V oskrbi članov AO so bili tudi 4 bivaki, koča v Martuljku in Koča pod Špičko. Člani odseka so organizirali zanimivo planinsko razstavo v čast proslave 40 letnice organiziranega alpinizma (TKS).

Pri pregledu, popravilu in markiranju gorskih poti na teritoriju Vršiča so alpinisti pomagali članom markacijskega odseka. Postavljene so bile tudi nove smerne table ter izvršenih 245 udarniških ur.

V sestavu planinskega društva deluje tudi mladinski odsek, ki šteje skupno 279 članov. Upravni odbor ima razumevanje za vzgojo mladih članov, zato jih skupno z Društvom prijateljev mladine Jesenice in RK Kranj nudi finančno pomoč. Delo mladinskega odseka je javnosti posredovala 8-dnevna razstava, ki si jo je ogledalo ca. 2000 ljudi. V tekmovanju »Gore in mladina« si je odsek priboril 2. mesto in bil nagrajen. Člani odseka so sodelovali pri smučarsko-alpskih ocenjevalnih vožnjah, orientacijskih pohodih, udeležili so se smučarskega tečaja na Vršiču, odprave v italijanskih Alpah, 100 km pohoda po partizanskih stezah, izletov, predavanj in še so našli čas za čitanje planinske literature v svoji knjižnici. S takim načinom dela z mladino je požrtvovalno vodstvo odseka dokazalo, da je odveč pretirana skrb nekaterih staršev za mlade člane, ki pod izkušenim vodstvom odkrivajo lepote planinskega sveta.

Pasivnost pri delu pa se je pokazala pri nekaterih izvoljenih članih gospodarskega odseka.

V letu 1961 je bilo nabavljeno nekaj inventarja ter izvršena manjša popravila na Erjavčevi koči, Tičarjevem domu, na Koči pri izviru Soče in na Koči pod Špičko. V koče ni bilo investirano toliko finančnih sredstev, kot je bilo v začetku določeno, zaradi gradnje, ki je v načrtu na Vršiču.

Tičarjev dom že sedaj krepko občuti invazijo turizma in s svojo kapaciteto težko zadovolji zahtevnega turista. Po daljših pripravah so projekti že gotovi, odprto pa je še ostalo vprašanje finančnih sredstev. Vkljub pomoči ObLO Jesenice društvu ni mogoče preskrbeti

32. milij. (in to brez opreme). Da bi delo čimbolj napredovalo, so ustanovili gradbeni odbor, ki bo hkrati tudi skrbel, da bo do leta 1963 obnovljeni Tičarjev dom nudil gostoljubje prijateljem planin. Omeniti moramo, da je na mestu Erjavčeve kočice v načrtu gradnja modernega turističnega doma.

V skladu z lanskoletnim sklepom občnega zbora so zbirali finančna sredstva za obnovo planinskega doma na Golici. Glede na to, da je ta postojanka

v obmejnem pasu in še niso urejeni mejni odnosi, je bilo sklenjeno, da se z graditvijo počaka.

Gorska reševalna služba je sprejela v članstvo veliko novih članov. Sodelovali so v različnih tečajih, na vežbah, udeleževali so se predavanj prve pomoči in izpolnili tehnično reševalno opremo. V tem odseku dela 5 vodnikov lavinskih psov in dva pripravnika.

Za novega predsednika društva je bil izvoljen tov. Ivan Pohar.

iz planinske literature

CESARE MAESTRI: »ARRAMPICARE È IL MIO MESTIERE«, uvod Dino Buzzati, 217 strani, 39 fotografij, prva izdaja v novembru 1961, založba Garzanti, Milan, platno, cena 2000 lir.

Lepo delo, ki se postavlja po pravici v prvo vrsto novejših alpinistične literature. Spisal jo je znani, zdaj že sloveči alpinist, Trentinec Maestri, zares mojster v svojem poklicu, plezanju, kot nam pove naslov knjige. Opisuje od svojih neštetihih velikih vzponov najtežavnejše, najbolj imenitne. Pripoveduje nam o važnejših, odločilnejših pripetljajih svojega življenja, o najdrznejših podvigih VI. stopnje, o trdih bojih po gladkih stenah in previsih, o številnih nočeh po bivakih, kjer je v ledu in mrazu razmišljal o svojih močeh in o tem, kje so njihove meje. Vrstijo se v pripovedovanju ture samohodca in vzponi v navezi, gora mu daje velike užitke, a tudi hude, težko ozdravljive bolečine.

Doma so bili rekli, da bi se izučil za igralca, kot so se s tem poklicem preživljali starši in sestra. Bila je revščina pri hiši in je tako prišel z 19 leti v Rim s trebuhom za kruhom. Delal je pri kovaču, mehaniku, fotografu, električarju, učil se je za natakarja, za šoferja, nazadnje je bil zidarski delavec, padel je z zidarskega odra in se težko poškodoval. Ko so ga zvečer spuščali z dela, je pohiteval domov, h knjigam, in se je strastno učil. Bil je lačen, tako piše: Lakota še ni, dokler ti ne krožijo okoli oči zeleni plamenčki in velike rdeče zvezde, takrat pa čutiš, kako ti lazi velika praznina v kolena in sam ne veš, nad čim se jočeš. Sam si, lačen in žalosten, in tedaj je dosti bolj naporno živeti kot pa umreti.

Potem je začel igrati v gledališču, kjer je bila zaposlena tudi njegova se-

stra. Bila sta v njeni sobici in ko so njo poklicali na oder, je odprl okno in se zleknil po divanu. Od daleč je slišal radio prepevati gorske pesmi. Šlo mi je na jok, piše, tukaj ni ne drevja, nobenih gora, nič duha po vlažnem mahu. Mile pesmi so me z mislimi popeljale nazaj v lepe čase, ko sem koračil skozi gozdove s prenašanjem pošte in orožja partizanom. Jutri odpotujem, je odvrnil sestri, ki je prišla v sobico. Bil je ves iz sebe. Vrnem se v Trento, vodnik hočem postati, gorski vodnik.

Na večer naslednjega dne je že bil v Trentu. Pri planinskem društvu je nalletel na dobre duše, ki so mu pomagali pri prvih korakih pomožnega instruktora.

Prva velika tura, sam v šesti stopnji, je bil Campanile Comici v gorstvu Sassolungo, v Zapadnih Dolomitih. Stena 400 m. Comici je bil imel 11 let poprej v njej 29 ur trdega plezanja v navezi. In piše Maestri: Navpična stena mi iz travnikov beži v višino, skrivajoča v oblake svoj vrh. Takšna se mi zdi kakor cvetlica, ki zelo nenavadno raste.

Piccolo Dain je gora ali hrib v Brentskih Dolomitih. Nima posebnega alpinističnega pomena, a ima steno, 400 m, ki je na glasu, da je ni moči preplezati. Maestri pa sodi: Ne obstaja v svetu beseda »nemogoče«. Hočem to dokazati začeniš z Dainom. Oglasi se mu Claudio Baldessari, kapetan pri alpinistih, in se domenita za turo. Oba nahrbtnika sta tehtala 80 kg in 80 ur sta bila v steni. Na vrhu si plezalca stisneta roke. Maestri reče: »Zdaj veva, da ni nič nemogoče.« In je že mislil na Cerro Torre.

Sledi klasični vzpon na Roda di Vaèl, 2806 m, v gorovju Catinaccio v Zapadnih Dolomitih, po naravnostni, neposredni »rdeči steni« (parete rossa, direttissima

Maestri—Baldessari). Same stene, ki je izredno krušljiva, je 350 metrov. Bila sta v njej 8 dni, približno 180 ur, 7 bivakov, vreme slabo. Z znatno pomočjo od drugih. Baldessarijev general jima je dal voz in nekoliko alpincev. Kaj vse se je prepeljalo do baze! Klinov navadnih 400, raztegljivih 300, vponk 100, kladiva, koščki svinca, ki se ob raztegljivih klinih vtikajo v špranjo, lesene zagozde, mehanično dvigalo od avtomobila za izdiranje klinov, sveder in še drugo orodje ter rezervni material: jeklenka plina, 4 kosi vrvi po 50 m, 600 m tanjše vrvi, lestve in stremena, 2 viseči postelji, 2 spalni vreči, 2 gumeni ležišči, 4 stolčki za posejanje v steni, oblačila za bivak, šotor, kuhinja, ognjišče, posoda, živež. Trije možje so bili postavljeni za donšanje od baze do pod stene in nazaj. Dva alpinska podčastnika sta imela nalogo ves čas izpod stene opazovati oba plezalca. Maestrijeva žena je gospodinjala v kuhinji.

Po prvi noči, prebiti v steni, so ju od spodaj klicali, da je čas vstati. Vsako jutro sta po vrveh dol spustila postelnino in gor povlekla topel zajtrk in hrano za ves dan. Prav po komodnem pa vseeno ni šlo. Čiste pleze sta imela okoli 100 ur, samo svojih udarcev s kladivom je Maestri naštel več ko 130 000, centimeter za centimetrom sta ugrabljala nesmiljeni steni.

Maestri opisuje nadrobnosti z redko živostjo. Čitaš njegovo pripovedovanje in ti gredo srhi po hrbtu. Uril sem se, piše, in sem spoznal, da izhaja vsak gib iz možganov. Zdržema sem se mogel nadzirati in tako sem se navadil tudi sam hoditi, plezati sam. Zmerom je treba opazovati svojo notranjost, učiti se, razmišljati. In paziti na številne reakcije pa po njih meriti intenziteto svojih moči. Slabo in nevarno je, če se ne poznaš, še huje je, če se precenjuješ. Vsak trenutek vem, da sem eden, a ne edini, in da sem sam, a ne samo jaz. Ker sem sam, mi kri po žilah močnejše polje, bolj ostra so moja čutila, je topel občutek ugodja in sreče. Na skali visim in vem, da je izdaja nemogoča, in vidim, da so mi že sad obrodile žrtve, ki sem si jih bil naložil. Pa moram še napredovati, še se boljšati, se spopolnjevati.

Šel je z večjo odpravo v Južno Ameriko, program se je glasil za Cerro Torre, Argentina, Patagonski Andi. Pa niso prišli nikamor. Po prvih poskusih je vodja skupine postavil, da je Cerro Torre nemogoč. »Nočem staviti na kocko življenja nobenega od vas,« je veleval. »Prepovedujem vam plezanje v to strašansko goro. Vrnimo se domov!« Maestri pa je v do-

ločenem času še sam plezal navzgor. Rad imam tovarišijo, je razmišljal v samoti, toda dvojno uživam, če lazim sam po zračnih grebenih. Slast je plezati sam, daleč od sveta, po smereh, ki jih živa duša doslej ni poznala. Velika dejanja me navdušujejo, me navdajajo s ponosom, zastrujejo mi razsodnost in spolnjujejo mojo tehniko pa znanje. Vrnil se je s svojimi v domovino, kakor se je glasil ukaz. Ampak obljubil si je: Moram priti nazaj, pa bom prišel.

Napravil je sam jugozapadno steno Marmolade, via Solda, šest sto metrov, bil je v njej 29 ur, 20 kg na hrbtu, »dolomitski pajek« je bil pridevek, ki so mu ga naredili. Prvi sem v zgodovini alpinizma, piše, ki sam pleza tako težavno smer. Toda, ali sem res sam? Ali niso z mano vsi ljudje na svetu, in me varujejo z vrvjo, ki je dolga tisoče kilometrov...

In je prišel na vrsto Cerro Torre. Nobena gora, nobena stena mu ni dajala toliko misliti kot v daljnih Andih ta Torre, ta čudoviti stolp, ki nima primere na zemeljski obli. Za potovanje se je zadolžil, prodal, kar je mogel, celo avto, vbogajme je naprosjačil nekaj denarja, požrl marsikatero grenko, koder je bil odbit. Toni Egger bo plezal z njim. Industrijec iz Milana jima kupi listek za letalo do Buenos Airesa. Nekaj jima naberejo v Argentini rojaki.

Od Buenos Airesa sta imela teden dni vožnje do vznožja. Na pomoč so jima bili mladi priseljenci iz Italije. Po homersko se v knjigi opisuje epični pohod proti edinstveni gori. Nešteto je težav in ovir. Z velikanskimi tovari bredejo čez reke in potoke. Oblečen plava Maestri, s težkim bremenom na hrbtu, čez deročo vodo. A ko so dospeli pod samo goro, si je oddahnil: Do tukaj me je lahko kaj zadržalo, za kakšno uro ali za zmeraj, pomanjkanje denarja, preluknjana guma, neprebredene vode. Od tu naprej mi more pohod na Torre preprečiti samo prostovoljna opustitev dejanja, ki sva si ga z Eggerjem naložila. To pot ne bo ne vetra ne snega in ne strahu, to pot je samo volja za zmago.

Pa sta imela veter in sneg, slabo vreme, nadčloveške muke in težave vso dolgo, dolgo pot. Piše, da je stena kakor okenska šipa iz ledu. Navezan pleza in se mu zdi, ko da se vzpenja po drsališču, postavljenem navpik. Najhuje je z vetrom, ki z vso silo razvejava sneg in razpihava ostre drobce ledu, pa rjove s peklenskim truščem, kakor da bi sto vlakov hkrati ropotalo čez most.

Silen veter tudi na vrhu. Maestri modruje: moja volja je bila zmagati, priti nekam, kamor ni doslej nihče mogel priti. A tukaj zmaguje veter, zmagujejo oblaki, ki naglo drviyo čez najine težke glave. Pojdiva! Dokazala sva, da za zmago niso potrebni milijoni. Sva dokazala, kaj lahko zmore volja. Toda — komu sva kaj dokazala?

Pet bivakov sta imela skupaj v strahotnih stenah Cerro Torre. Še eno noč je pa Maestri preždel v tisti divjini, ker je bil Egger na večer odšel naprej, sestopal sam, misleč, da ni več daleč do fiksne vrvi in da bo po njej še za časa dosegel bazo in tovarišijo, ki je spodaj čakala. Pa se je izgubil v grozni noči, nikoli več ni bilo o njem glasu.

Maestrijeva knjiga se čita kot lep roman. V živo sega dramatično opisova-

nje velikih dogodivščin, dni svetlih in temnih, upov in obupov, veselja in žalosti, sreče in nesreče. Besedilo poživljajo številne izvirne prispevke za kose plezalčevega orodja, za detajle v steni, za vremena. Dvoje strani je napisanih v vezani besedi, spomin na veter in led v Cerro Torre in spomin na tovariša, ki je mlad končal svoje življenje v steni Marmolade. Ko človek odloži to knjigo, se globoko zamisli.

Slike so odlične, barvne in tiste v črnem in belem. Cerro Torre v profilu, Cerro Torre ob zatonu v barvah, plezalca v severni steni Cima Grande, fantastična fotografija, narejena iz vojaškega aviona. Okusna je vsa oprema knjige, papir odličen, platnice krasi izvirna simbolična vinjeta.

vk

razgled po svetu

150 LETNICO PRVEGA VZPONA na Jungfrau so v Švici slovesno praznovali v Wengenu. Povabili so okoli 200 gostov. Vrteli so film o tem vzponu, ki so ga izvršili brata Meyer in njuni pomočniki z lestvami in drogovi 3. avgusta l. 1811. Proslavo je imela v rokah sekcija Lauterbrunnen sept. 1961. Približno v istem času so slavili 75 letnico observatorija na Sonnblicku, ki je bil zgrajen jeseni l. 1886 v višini 3102 m. Stroški so takrat znašali za poslopje 1076 goldinarjev, telefon in strelovodi 2244 goldinarjev, instrumenti in instalacija pa 900 goldinarjev. Letna vzdrževalnina je bila takrat preračunana na 1200 florintov. Na proslavi 75-letnice se je zbralo 200 gostov iz enajstih držav. Observatorij Sonnblick ima v meteorologiji še vedno svoj pomen kljub vsem radijskim sondam, raketam in satelitom. Meteorologija je vezana na opazovanje, dolgoletno opazovanje v istih okoliščinah.

KRIMMLSKI SLAPOVI bodo odslej deloma zaščiteni. 100 m nad zgornjim slapom, 100 m pod spodnjim in 200 m na vsako stran se razteza zaščiteni pas pod geslom naravnega spomenika. Odločbo je izdala deželna vlada na Salzburškem.

CLUB ALPIN DU CANADA ali Club Alpin Canadien eksistira, čeprav o njem še nismo poročali. Po nekaterih poročilih pa se bo o njem kmalu slišalo kaj več

zaradi zimskih olimpijskih iger, ki se bodo v bližnji bodočnosti vršile v Kanadi.

EIGER je pred štirimi leti s snegom in meglo zagnil usodo dveh Nemcev, Nothdurfta in Mayerja ter Avstrijca Titla. O tem zadnjem smo l. 1957 pisali. L. 1961 je lepo vreme trajalo pozno v jesen, to je omogočilo najti vse tri ponesrečence in jih identificirane spraviti v dolino.

KORALPE je pogorje v Avstriji, ki ga gledamo pred seboj s pohorskih in karavanških razgledišč. Sem so iz Labodske (lavantinske) doline speljali v višino 150 m 7 m široko alpsko cesto, drugo najvišjo cesto na Koroškem.

BERNARDINCI, PSI, ki že tri sto let nosijo ime 2472 m visokega alpskega prelaza in jih znameniti dr. Fr. Tschudi šteje med alpsko favno, so po svojem izvoru vezani na himalajske doge in na slavne vojskovodje, ki so te pse uporabljali na svojih pohodih, tako Kserks in Aleksander Veliki. Slednji je v Evropo pripeljal 150 teh azijskih psov. Od Grkov so jih prevzeli Rimljani in jih pripeljali v Alpe za čuvaje vojaških in trgovskih postojank. Psi na Velikem Sv. Bernardu slutijo plazove 20 do 30 minut, preden se zrušijo, zavohajo človeka na 200 do 300 m pri neugodnem vetru, več km od-

daljeneda pri ugodnem vetru, 3 m pod snegom, zdrže pri napornem iskanju po ves dan pri -20°C , delajo vse brez vsakega povelja in ga tudi ne bi razumeli, saj niso dresirani, vse delajo po nagonu, ki meji na pamet. »Gora, Himalaja jim je v krvi«. Rešili so do zdaj vsaj 2000 ljudi pred sigurno belo smrtjo. Občudoval jih je tudi mladi Napoleon. L. 1933 se je nekaj menihov s psi naselilo v Tibetu na prelazu Latsa. Tu čez drži zdaj velika kitajska vojaška relacija iz Jaana v Lhaso.

JEAN JACQUES ROUSSEAU (1712 do 1778) je gotovo eden od idejnih očetov planinstva, potovanja po gorah, s svojim znamenitim pozivom: Nazaj k naravi. V letošnjem letu bo poteklo 250 let, kar se je rodil ta veliki Francoz. Spominjali se ga bodo vsi narodi, saj je njegovo delo pomembno za vse človeštvo. »Vse knjige sem zaprl, ena sama pa ostane vsem očem odprta za vselej, knjiga narave«, kliče Rousseau iz svoje Zeneve vsem, ki danes v divjem tempu potujejo, ne več potujejo, ampak hitijo, divjajo in dirkajo. Nazaj k naravi pomeni danes tudi nazaj h kulturnemu potovanju.

MEJNO SITUACIJO med življenjem in smrtjo je v svojem pisu »Nekaterniki« natančno popisal že O. E. Meyer. Dunajski filozof Greitbauer, ki že nekaj let proučuje alpinistično miselnost s stališča eksistencialistične filozofije (Jaspers, Leo Gabriel, Herold) pravi, da je O. E. Meyer to mejno situacijo doživljal zavestno in pri tem vsak hip spoznaval, da bivanje ni nič, (ampak mnogo). Za mladega človeka pa je spoznanje o vrednosti bivanja nemogoče, mlad človek živi naivno, ni obremenjen s pojmom o bivanju, zato nepremišljeno polaga svojo alpinistično eksistenco na tehtnico. Zato ima alpinistično dejanje mladega človeka nujno karakteristiko tveganja, pretiranega, napetega dejanja, sistematične provokacije svojih lastnih eksistenčnih meja. Zato si prilašča alpinizem kot domeno mladih, kot mladinsko gibanje.

Starejši izkušeni alpinist ima do gorniškega doživetja drugačen odnos. Alpinizem doživlja kot najvišje doživetje bivanja, medtem ko mladeniču gora daje le doživetje njegove lastne pomembnosti. Obe obliki doživljanja sta enakovredni, vsaka je simptom nekega razvoja — alpinizem kot mladinsko gibanje je simptom razvoja mladinske osebnosti, alpinizem starejših pa je simptom notranjega zorenja človeka v stiku z goro. Prehod med obema je nejasen, čeprav sta med seboj bistveno različna.

MAVENZI (5355 m) je poleg Kibo glavni vrh Kilimandžara, oba vrhova stojita na ozemlju Tanganjike, 250 km od Indijskega oceana, 300 km južno od ekvatorja. Geologi pravijo, da sta bila oba vrhova nekoč mnogo višja (Kibo 6010 m) in da se je gora po »ohladitvi vulkana« močno znižala. Mavenzi je pravzaprav venec špirov okoli nekdanjega vulkanskega žrela. Imenuje se po Hansu Meyerju (5355 m), Purtschellerju (5320 m), te imenujejo tudi Turu Peaks, Latham (5115 m), South Peak (5060 m) in po Wismannu. Vrhovi imajo ekstremno puščavsko klimo združeno z arktično. Na severovzhodu se dvigajo stene do 2500 m visoko. Po videzu primerjajo Mavenzi vzhodnotirolskim Dolomitom Aiguilles Rouges ali tudi Dames Anglaises v Mt. Blancu. Doslej Mavenzi ni imel mnogo obiskovalcev. Pokojni Ghiglione je bil v šesti navezi, ki je prišla po severovzhodni strani na Mavenzi. Tako je razvidno iz »Guidebooka«, ki ga je l. 1959 izdal Mountain Club of Kenya. L. 1961 je to smer ponovil Švicar Lörtscher iz Berna, poleg nje še druge v tem območju.

TONI HIEBELER, ki je lani od 6. do 12. marca preplezal severno steno Eigerja in je iz njegovega vzpona nastala kar svetovna senzacija, je izdal o tem vzponu dokumentarno knjigo z naslovom »Im Banne der Spinne«, s podnaslovom »Pozimi čez Eigerjevo steno«. Hiebeler je spreten novinar, vzpon pa kljub očitkom fenomenalen, knjiga bo torej »šla«. Približno v istem času, ko se je Toniju Hiebelerju posrečilo priti pozimi čez Eiger, se je v severni steni Watzmanna ponesrečil dr. Konrad Schimke, o čemer smo poročali. Njegova žena je konec leta 1961 izdala knjigo »Na strmih poteh«, v kateri je popisala velike vzpone, ki jih je izvršila s svojim možem. Omenjamo to zato, ker imamo tudi mi nekaj znamenitih alpinistk, v zadnjem času tudi »ekstremnih« plezalk, ki pa svojih gorniških dejanj nič ne popularizirajo.

EMIL ZSIGMONDY se je rodil pred 100 leti na Dunaju. Pokopan je v Dauphinéji. Bil je sin dunajskega zdravnika, sam pri 24 letih že tudi zdravnik. Njegovo ime je neločljivo povezano s klasično dobo odkrivanja Alp. Ponesrečil se je v južni steni la Meije (3987 m), ki jo imenujejo kraljico Alp. »Kdor ni videl la Meije, ni videl ničesar, in kdor ni videl la Meije z juga, ne pozna la Meije«. Emil Zsigmondy je zelo hitro zaslovel kot plezalec. Z bratom Otonom in Ludwigom Purtschellerjem je začetnik plezanja brez vodnika. Njegova knjiga »Ne-

varnosti v gorah« je še danes uporabna po 75 letih. V južni steni la Meije je postala zanj usodna slaba vrh prof. Schulza. Ni zdržala padca in Emil Zsigmondy je zgrmel 700 m globoko na ledenik des Etancons.

DR. KARL PRUSIK je bil v tej rubriki že večkrat omenjen, tudi njegovo smrt smo zabeležili. Naši starejši alpinisti so ga dobro poznali, še številnejši pa poznajo njegovo po razgledih in tudi po nekaterih težavah znamenito smer v triglavski severni steni, smer, ki jo je preplezal z Dunajčanom Szalayem. Vsi alpinisti poznajo Prusikov voz, Prusikovo zanko, tako potrebno za plezalno in reševalno tehniko. Delal je do zadnjega v avstrijskih planinskih organizacijah in je še pred smrtjo dobil diplomu akademske sekcije ÖAC, avstrijskega elitnega plezalskega kluba. Plezati je začel l. 1920 v Gesäuse, kjer ima več prvenstvenih smeri. L. 1923 je preplezal severovzhodni steber Male Cine in zabeležil mnogo drugih vzponov. Napisal je knjigo »Gimnastika za alpiniste« in knjigo o svoji zanki. Znan je bil kot alpinistični pedagog, uspešno je poučeval v dunajskih plezalskih šolah. Sicer pa je deloval kot glasbeni pedagog in komponist.

EIGER 1961 ni brez velikih dogodkov. Za nas največja je novica, da so prišli čezenj Čehi in Poljaki 31. avg., 1. in 2. septembra 1961 in to Kuchař in Zibrin ter Poljaka Biel in Matoszek. V istem času sta plezali še dve navezi, švicarska in avstrijska. Adi Mayr iz Innsbrucka je tedaj vstopil sam, bivakiral, drugi dan pa zdrsnil in se ubil.

PLEZALSKA SEZONA 1961 nad Chamonixom se je slabo začela, vreme je bilo slabo ali povprečno, nestanovitno, s hitrimi preobratih do srede avgusta. Nato pa se je izredno lepo vreme vleklo tja do konca septembra. Ker je snežilo v velikih višinah spomladi in še poleti, so bile smeri v ledu dobre še v poznem poletju. Nič čudno, če so bili alpinistični uspehi v sezoni 1961 zares številni in veliki. Mnogo je novih prvenstvenih v Mont Blancu in v Dolomitih. Bonattijev steber v Druju in direttissima v Veliki Cini so doživele toliko ponovitev, da je seznam kar preobširen. Ker so bile ledne ture lani razmeroma lahke, je bil tudi interes zanje večji. V severni steni du Plan je bilo na en sam dan 19 plezalcev, mnogo jih je bilo v severni steni Trioleta, v ozebniku Couturier, v pobočju Mont Blanc v Aiguille Verte.

Novi pomembni vzponi so se zvrstili tudi v Himalaji, Alaski in Andih. Francoski poročevalec, znani Devies, ugotavlja, da se že nekaj let sem alpinizem zelo razširja in da ekstremske smeri v Alpah niso več domene alpskih domačinov. Poleg teh so se uveljavili Angleži, Poljaki, Čehi, Amerikanci in Novozelanci (Jugoslovani žal ne omenja). Najštevilnejše ekstremske naveze so iz Nemčije in Avstrije, zelo so v tem pogledu napredovali Angleži, Švicarji, ekstremiste pa imajo tudi Belgijci, Španci, nekaj težjih lednih vzponov so zabeležili tudi Holandci.

Glede sovjetskega alpinizma pa je Devies mnenja, da gre bolj v širino in da je skupina plezalcev, ki so sposobni težjih storitev, zelo majhna.

NEKAJ VIDNEJŠIH VZPONOV v sezoni 1961: Brenvo je sam preplezal vodniški aspirant J. Sangnier. Vodnika Bozon in Leblanc sta kot prva po severni ledeni strani prišla na vrh Dôme (3673 m), v glavnem po grebenu Mettrier; Italijana Bonnenfant in Simonet sta po jugovhodnem ozebniku prišla na Mt. Maudit, vodniki Bozon, Contamine in Bouvier so po grebenu Roi du Siam stopili kot prvi na Petit Capucin; tretjo ponovitev po centralnem stebri, smer Fornelli — Mauro 1951, v Mt. Blanc du Tacul sta zmogla Bastien in Laffon, po zahodnem stebri v Tour Ronde sta kot prva plezala Mollier in Payot; v severnem ozebniku Aiguille de Blaitière sta si zapisala prvenstveno Labrunie in Negri v družbi s Contamineom.

AEROALPINIZEM bi lahko imenovali početje padalcev, ki so si za cilj pristanka izbrali vrh Mt. Blanca. Nad vrh jih je z letalom pripeljal sam Herman Geiger 24. sept. 1961. Njihova imena: Bonnay, Camus, Duboug. Podobno je pilot Christian Ross z aparatom Bell G₃ na vrh Aiguille Verte odložil potnika. Letalo je pristalo na vrhu brez poprejšnje priprave terena. Aiguille Verte je imela lani sploh obilico gostov, dvanaest navez v Nant Blanc.

AIGUILLE DU DRU ima znamenito zahodno steno, v kateri sta med 27 navezami od l. 1952 do 26. avg. 1960 zabeleženi tudi dve jugoslovanski, slovenski navezi. M. Drašler in Aleš Kunaver sta jo plezala kot šestnajsta julija 1959, naslednji mesec pa ing. Nadja Fajdiga in Ante Mahkota. Jugoslovani imamo tu svojo »prima feminine«. Gotovo spada smer med elitne in jo kot tako priznavajo vsi vodilni alpinisti vseh narodov.

V Aiguille du Dru pa je še Bonattijev steber, katerega je od 17. avg. 1955 do 15. marca 1961 preplezalo le trinajst navez. Tu še ni jugoslovanskega imena, pa tudi Čehov in Poljakov ne. Prvi ga je preplezal v šestih dneh 1. 1955 Bonatti, marca 1961 sta se vpisala Francoza R. Guillaume in A. Vieille. Bonattijev steber je domena Italijanov, Francozov, Švicarjev, Avstrijcev in Nemcev. Med slednjimi je mnogo novih imen. L. 1959 so ga zmogli tudi Angleži Bonington, Mac Innes, Ross in Whillans.

FRENEY, centralni steber v Mt. Blancu, bo ostal za sezono 1961 zapisan med najbolj črne dni evropskega alpinizma. Svetovni žurnalalpinizem se je tragedije francoskih in italijanskih alpinistov tako polastil, da ostane planinskim glasilom le suha konstatacija v spomin žrtvam, ki so jih zgrabile gorske Erinije. Trije Italijani Gallieni, Bonatti in Oggioni in štirje Francozi R. Guillaume, Kohlmann, Mazeaud in Vieille, to so imena, ki so lani po 10. 11. juliju šla preko stolpcev vseh dnevnikov, magazinov in revij.

Odšli so iz Col de la Fourche v ponedeljek 10. julija ob polnoči. Povzpeli so se preko Brenve na Col de Peuterey. Bivakirali so na dveh ploščah na drugem pragu. V torek 11. julija so bili ob petih komaj 110 m pod vrhom stebra. Tedaj je nenadoma planila nad nje nevihta z nenavadnim besom. Najprej so mislili počakati, da bi ušli čez vrh. Spravili so se na boljše počivališče. Tu jih je oplazila nekajkrat strela, zasula jih je toča, nato sneg. Stojišče se je spremenilo v bivak, ostali so tu dva dni in tri noči, v viharju, bliskih in snegu. V petek je bilo vreme še vedno slabo, izstop ni bil mogoč. Morali so sestopiti. Ves dan so se spuščali do Col de Peuterey. Na planoti Freney so se udirali do pasu. Izmučeni do smrti so prebili noč v neki razpoki. V soboto 15. julija je pri nadaljevanju sestopa umrl Vieille, na Gruberjevih pečeh. Vreme se ni umirilo, sestop je bil počasen. Šele popoldne so prišli do vznožja Gruberjevih peči. To soboto je reševalna odprava slišala klice s Col de Peuterey, bila je na Col des Eccles. Ker je bila vidljivost skrajno slaba, so se zgrešili. Ko so sestopili na ledenik Freney, so se navezali v dve navezi: Bonatti—Gallieni—Kohlmann in Mazeaud—Oggioni—Guillaume. Ob 21 uri pride Bonatti v vznožje Col de l'Innominata. Nastopi kruta noč. V drugi navezi obnemore Guillaume. Mazeaud je dosegel Bonattija in nato šel iskat Guillaumea. Našli so ga naslednji dan mrtvega. Oggi-

oni je bil izčrpan in ni mogel naprej. Ostal je v ozebniku z Mazeaudom. Bonatti je nadaljeval, da bi dosegel Gambo in pomoč. Z Gallienijem in Kohlmannom je v gosti megli sestopal in ob treh ponoči prišel v zavetišče. Kohlmann je obnemogel tik pred zavetiščem.

Reševalci so štartali in našli najprej Kohlmanna. Kljub injekciji jim je umrl na rokah, nekaj sto metrov pred zavetiščem. Na Col de l'Innominata so našli Oggionija in Mazeauda. Oggioni je umrl ob dveh ponoči v Mazeaudovih rokah. Mazeauda so pripeljali v Gambo. Alouette II je Italijane iz Gambe prenesla v Courmayeur, Mazeauda vsega ozeblega pa v Lyon.

Centralni steber Freney je veličastna plezarija. 21. sept. 1961 je W. Bonatti z Zappelijem začrtal novo smer, desno od smeri Bollini—Gervasutti. Smer Bollini—Gervasutti so začeli plezati 10. julija. Bonatti je torej kaj hitro prebolel strašno fizično in psihično preizkušnjo na Freneyu. Avgusta so smer ponavljali Angleži in Poljaki, Bonington, Clough, Poljak Duglosz, Whillans, isti dan so bili v Freneyu tudi Francozi in Italijani. Desmaison, Julien, Piussi in Pollet—Villard.

LYSKAMM je v l. 1961 doživel na severovzhodni strani marsikaj novega. Toni Hiebeler in Pokorski sta v 15 urah z enim bivakom potegnili 1100 m visoko smer ves čas po ledu, varianto te smeri sta naredila Andreani in Nessi. V Lyskammu so bil tudi Avstrijeci, med drugimi dva vojaška plezalska instruktorja. V severovzhodni steni so po lažjem svetu že l. 1902 plezali Thomson, Klucker in Zippert, l. 1956 sta odprla ambiciozno smer Gross in T. Hiebeler. Severovzhodna stran Lyskamma je s svojimi smerti nedvomno ena od najinteresantnejših za plezalce, ki obvladajo tehniko v ledu.

LA MEIJE ima ozebnik des Corridors, ki ga primerjajo velikemu severovzhodnemu ozebniku v Mt. Blancu du Tacul. Ozebnik des Corridors je preplezal zakonski par Deschamps z vodnikoma Liautierom in Veronom. A tik za to novico stoji za les Ecrins prav tako interesantna novica, da se je 23. avgusta 1961 na vrh Dôme de Neige usedel policijski helikopter Alouette, ki ga je vodil pilot Viot.

MODNE SMERI iščejo povsod, tudi v Dauphinéji. Tako poročajo iz masiva La Chartreuse, Vercosa in Devoulyja o umetelnem plezanju v stenah, visokih od 300 do 600 m. Tako je Serge Coupé, ki se ga naši bralci gotovo spominjajo

iz spisov ing. St. Černičeve, v treh dneh preplezal 300 m visoko steno Rochers du Midi, Bernardini, Paragot in tovariši 300 m visoko steno des Trois Beccs, Desmaison pa 600 m visoko južno steno Pic du Bure. Vsi te nizke stvari ocenjujejo kot ED, A1 do A3. Desmaison pravi, da je Pic du Bure takoj za direktissimo v Cini.

DOLOMITI so v sezoni 1961 zabeležili vrsto novih vzponov in velikih ponovitev. V zahodni steni Crozzon di Brenta so Lepage, Livanos in Marc Vaucher kot prvi preplezali direktno smer. Belgijec Barbier je v tej steni sam v 4 urah ponovil smer Detassis-Giordani, v enakem času kot leta 1953 Maestri. V isti steni je še smer Aste po vzhodni zajedi. To sta Barbier in Nemeč Steinkotter preplezala v 13 urah, medtem ko drugi po navadi dvakrat bivakirajo. Isti Belgijec je z Italijanom Tonijem Masé prvi preplezal jugovzhodno steno Cima d'Ambiez, sam kot prvi ponovil Campanile Basso po jugozahodnem grebenu Spallone v 2 urah. Ernst Steger je sam ponovil Campanile Comici v 4 urah. Maestri in Baldessari sta v 10 urah ponovila jugozahodno steno Roda di Vael, ki je l. 1960 terjala en cel teden naporov od istih dveh plezalcev. Deset dni za njima je njuno smer sam ponovil Milo Navasa v dveh dneh. Toda Maestri se ni dal ugnati. Pet dni za Navaso je vstopil sam in v 6 urah preplezal po direktni nemški smeri na vrh Roda di Vael in sestopil po svoji direktni. Tekma? Šport? Tu res ni več vprašanja. — Barbier gre po stopinjah največjih samohodcev vseh časov. Severozahodno steno Torre di Valgrande je l. septembra 1961 sam preplezal v 3 in pol urah, kot prvi samohodec. To smer je doslej preplezalo kakih 100 plezalcev, 70 njih v zadnjih petih letih. Tissijevo smer v severozahodni steni Pan di Zucchero pa je kot prvi samohodec preplezal Ernst Steger. Barbier je šel sam tudi v Punto Civetto in preplezal severozahodno steno po smeri Andrich-Fae. V Civetti je leta 1957 znani Avstrijec Philip s Flammom preplezal severozahodno zajedo. To smer je lani ponovil Barbier s Stegerjem. Pravi, da je težja od direktissime v Veliki Cini ali Livanosova v Cima Su Alto. Pravi, da bi raje šel sam v severno steno Zahodne Cine, kakor da bi sam ponavljal Philipovo zajedo.

V CINAH so se lani godile čudne stvari. Belgijec Claude Barbier je 24. avgusta v 8 urah in 40 minutah preplezal

v enem samem dnevu pet severnih sten in sicer naslednje: Cassinovo smer v Zahodni Cini, smer Comici-Dimai v Veliki Cini, Preussovo smer v Piccolissimi, Dülferjevo v Punta di Frida in Halversenovo smer v Mali Cini.

Dva mlada Italijana Ronchi in Sorgato sta vstopila v francosko direktissimo v Veliki Cini. Tretji dan, 28. februarja, sta prišla pod veliko streho, zadnjo in največjo težavo v smeri. Tu sta dva klina popustila in Sorgato je prosto padel v vrvi 40 m globoko ter obvisel na tretjem klinu. Ena vrvi se je strgala, Sorgato je obvisel z glavo navzdol po krivdi vrve, ki ga je vezala s pomožno navezo, ki je skrbela za aprovizacijo ob vznožju stene. Ronchi ni mogel ničesar storiti, ker je imel ranjeno roko. Sorgatu se je posrečilo presekati pomožno vrstico in se s Prusikovimi zankami po eni vrvi povzpeli do Ronchija. Tretja noč je bila trda. Zveze z vznožjem ni bilo več, ni bilo hrane, ni bilo spalne vreče. Med tem je pomožna ekipa zbrala reševalno ekspedicijo iz Cortine, Belluna in Auronza.

Švicarska direktissima v Veliki Cini je vpisala enajsto ponovitev. Plezala sta Barbier in Sander. V Veliki Cini sta dva Tirolca, Abram in Schrott iz Bolzana, preplezala v petih dnevih severozahodno zajedo. Ponovili so jo takoj Avstrijci, Nemci, Italijani in Francozi. Francoza Bernardini in Paragot pravita, da je to najtežja smer v Vzhodnih Alpah. Preplezal jo je že tudi samohodec Flunger

Smer Comici-Dimai v Veliki Cini ima vpisanih že 500 navez.

NILKANTA je himalajski vrh, visok 6596 m, ki so ga oblegale indijske ekspedicije. L. 1961 se je Indijcu Šarmi s šerpama Phurbo in Lhakpo Giyalon končno posrečilo priti na vrh.

NUPTSE je 7879 m visoki drzni sanelit M. Everesta. Angleška ekspedicija ga je dosegla 16. maja 1961, ko sta na vrh stopila Davis in šerpa Tašei. 17. maja pa so stali na vrhu Bonington, Brown, Swallow in šerpa Ang Pemma. Med himalaisti je imel ta angleški uspeh velik odmev. Manj sreče je imel Sir E. Hillary na Makaluju, na katerega je poskušal priti brez kisikovih aparatov. Napadla ga je srčna slabost, enemu članu ekspedicije pa so morali odrezati obe nogi. Hillary se je držal francoske poti, le v višini 8240 m je postavil dodatni tabor, ker ni imel kisikovih aparatov. 18. maja sta Mulgrew in Nevison prišla do višine 8350 m, pa sta se morala vrniti in poseči je moral vmes še reševalni helikopter.

RAZSTAVO PLANINSKE SLIKAR-SKE UMETNOSTI prirejajo v Švici že od l. 1933. Lani je bila v Thunu deseta taka razstava. Planinski pejzaž je od 18. st. doživel svoj razvoj. Danes, na priliko, ni značilno zanj, da bi se umetnik skušal približati gorski naravi, danes prevladujejo »abstraktne, neformalne tendence«. Nekateri pravijo, da je to samo prehodnega značaja in da se že kažejo znamenja na vračanje k modernemu verizmu ali se vsaj priključujejo krogu splošnih umetniških problemov. Na razstavi v Thunu je 82 slikarjev razstavljalo 170 del, torej zelo zajetna razstava. Mladi so pokazali, da se z modernimi načini bore za izraz gorniškega doživetja in da znajo tudi s sedanjim umetniškim izrazom ustvarjati mikavne, učinkovite gorske pejzaže. Prodanih je bilo 28 slik za 13 000 frankljev. Odbiro slik je opravila posebna žirija, ki je zavrnila 199 poslanih slik.

GÖMPA v Švici, tibetski samostan, v katerem bi Švica podprla antisocialistični Tibet, je naletel na hude ovire. Celo katoliški krogi niso bili navdušeni, češ da ustanovitev takega kloštra ne bi bila zakonita. Tudi mecenov ni bilo dovolj, vsaj toliko ne, kolikor je bilo v švicarski vneti antikomunistični histeriji navdušenja za tibetske lame, njihove običaje in njih naraščaj. Upajmo pa, da bodo v splošno priznani švicarski demokraciji našli tudi za gömpo in lame najboljše rešitev, ko bodo pospravili razne »če« in »ampak«.

GANGČEN LEDRUB je 7245 m visok vrh v Himalaji, usoden za japonsko ekspedicijo 1961. Plaz je vzel šefa ekspedicije Kenji Ošino, enega člana in šerpo v višini 6200 m. Ko so ostali hiteli na pomoč, je tudi nanje planil plaz, k sreči pa so ušli živi, a ranjeni. Nesrečo je v Kathmandu javil švicarski sirarski strokovnjak Eleganti. Gangčen Ledrub je najvišji vrh v Langtrang Himalaji in velja za enega najtežjih sedemtisočakov. Japonci so skušali stopiti nanj že leta 1958 in 1959. Vrh ni daleč od Šiša Pangme (8013 m). Tu blizu je stikal tudi že dr. Tichy.

UPADANJE HRIBOVSKEGA PREBIVALSTVA je problem, ki se tiče planinstva in turizma. Tako je v Švici v zadnjih letih skoraj v vseh hribovskih dolinah vpadek znašal od 0,45% do 24,4%. Kjer ni industrije in turističnega prometa, nastopi selitev s hriba v dolino, število hribovskih kmečkih gospodarstev se manjša. Ljudje imajo raje zaslužek v

industriji z določenim dnevnim redom, v katerem imajo (vsaj na videz) dnevno svoj prosti čas, medtem ko ga kmečko delo ne pozna. Izhod je en sam, javna pomoč, gradnja cest in žičnic, mehanizacija kmečkega dela, sanacija hribovskih stanovanj in hlevov, pospeševanje specialnega hribovskega gospodarstva v smer živinoreje, sirarjenja itd. Gospodarska razdelitev ravninske in hribovske agrarne produkcije bi bila boljša rešitev kot pa subvencije in poskus industrializacije gorskih dolin. Tako pravijo v Švici, kjer jih problem hribovskega kmeta skrbi predvsem zaradi turizma, saj bi gore brez hribovskih zaselij izgubile enega bistvenih mikov za popotnika, turista. A na drugi strani: Švica je v zadnjih petih letih zazidala 4000 ha in imela med 667 500 delavci blizu pol milijona delavcev iz inozemstva. Švicarski gorski svet se industrializira. Čeprav ima Švica zavidanja vreden standard, vendarle stoji na istem planetu, kjer ogromna večina ljudi ne živi na dostojnem standardu. Njeni naporji za boljše življenje v bodočnosti so pravzaprav izolirani.

KONGUR-TEBE-TAGH ali Kongur I (7595 m) je vrh, ki so ga zavzele ruske in kitajske alpinistkinje 13. junija 1961. Vrh se dviguje v vzhodnem Pamiru v kitajski provinci Sinkiang. Prvi je bil na vrhu l. 1956 K. Kuzmin.

MOUNT GHENT (7342 m) je vrh v Saltoru v Karakorumu. 4. junija 1961 so bili na njem Avstrijci pod vodstvom znanega Ericha Waschacka. Na vrh je prišlo vseh šest članov ekspedicije. Avstrijci in Nemci imajo leto za letom bogato alpinistično žetev v Himalaji, v Andih, v Afriki in drugod.

MATTERHORN v l. 1961 je »dober« pokazatelj, da gre za planinstvo množičnost. 22. avgusta je bilo na tem veličastnem drznem vrhu 175 oseb, 150 brez vodnika, saj je bilo med 175 komaj osem izkušenih vodnikov. Če bo šlo tako naprej, bo na Matterhornu na nekaterih mestih že potrebno usmerjati — promet.

KONEC YETIJA bi lahko imenovali izjavo Angleža Nevisona, člana velike angleške ekspedicije, ki je dve leti delala v centralni Himalaji (1960—61). Ena izmed nalog ekspedicije je bila tudi, da ujame ali vsaj izslediti to skrivnostno bitje. Nevison izjavlja, da je snežni človek — bajka, mit. Ista ekspedicija je raziskovala tudi to, ali se človek lahko močno prilagodi mrazu in ali lahko prebije brez kisikovih aparatov

v velikih višinah. Glede mraza navajajo nekega Nepalca, ki v višini 5500 m z bosimi nogami zdrži na snegu, slabo oblečen bivakira pri -15° C itd. Splošnih zaključkov glede adaptacije na mraz še ne poznamo. Ena lastovica pa še ne pri- nesel pomladi v himalajsko zimo.

V BALONU PREKO ALP in sicer iz Mürrena je lani letel pilot Fred Dolder z balonom »Bernina«, s katerim je bil 177 krat v zraku. Z njim seveda filmski producent in neki zdraviliški direktor. Prvi je z balonom »prečil« Alpe že l. 1910, tudi iz Mürrena, kapetan Spel- terini, drugi je bil l. 1957 pilot Dolder z Balonom »Zürich« v družbi dveh znanih himalajcev, dr. Jürga Marmeta in Reista, članov Eggljerjeve ekspedicije v Himalajo 1956. Vsi trije poleti z balonom so na- redili 100 do 150 km dolgo pot.

GORE NISO KRIVE, človek ni nji- hova žrtev, če se v njih ponesreči, a prav tako nima smisla slaviti zmago, če se človeku vzpon posreči. Slaviti zmago, kakor da bi gori glavo odsekali, kakor je rekel angleški alpinist G. W. Young! O smrtnih nesrečah v gorah se zadnje čase mnogo piše, ker se nesreče množe, ker je pač vedno več ljudi v gorah. Tudi med najbolj izurjenimi gorskimi vodniki žanje.

LIGA ZOPER HRUŠČ deluje v Švici in izdaja svoj bilten. Liga je najbrž potrebna, saj ima Švica pri 5 milijonih prebivalcev blizu 2 milijona motornih vozil, pri čemer seveda letala niso všteta. Pa tudi ta — prav ta — je liga zoper ropot vzela na muho zaradi vedno številnejših poletov nad Alpami. Iz im- proviziranih letališč delajo krožne polete, panoramske polete (na primer tik Eiger- jeve stene), pristajajo na ledenikih, v četrt ure premaknejo človeka v »civilni« obleki, a seveda s filmskim aparatom med najvišje vršake, odstavijo smučarja s helikopterjem na 3000 m visok vrh za 40 švicarskih frankov (ca 8000 din). V St. Moritzu, Gstaadu je helikopterjev vedno dovolj, a nekateri gostje pripeljejo še svoja ropotala, da bi svojim gostom lahko nudili zajtrk na ledeniku. Pri Montreuxu so uredili letališče in takoj kupili tri specialna alpska letala, s katerimi dosežejo 20 ledenikov, enega med njimi v četrt ure, s teh pa je možen polet še dalje. Letališče Sitten dela re- klamo, da prenaša turiste na 30 lede- nikov v bližini vrhov, kakor so Monte Rosa, Allalinhorn, Grand Combin, Dents du Midi, Wildhorn. »Aeroskitaksi« imajo v prospektih okoli Kleine Scheidegg, tak taksi odloži smučarja na Ebne Fluh

(3964 m) in počaka smučarja v dolini Lötschen, če smučar seveda to naroči. Aeroklub Zürich inserira take polete iz Klotena do Todija. Na wališkem lede- niku Zanfleuron v masivu Diablerets se je vršil »prvi ledeniški letalski miting na svetu.« Na tem ledeniku bodo uredili stalno letališče, ki bo z dolino povezano tudi z žičnico. Ta se že gradi. S tem bodo omogočili poslovnim ljudem, da bodo smučali v nedeljo popoldan. V Männlichenu pri Wengenu (2200 m) je bil vso zimo pripravljen avion za take polete. Za polete v lice Eigerjeve stene je bila marca 1961 taka gneča, da so morali uvesti zvrstitveni seznam.

Aeroturizem je tudi že v polni eks- panziji in ogroža poslednje rezervate miru, alpski svet se komercializira že v ekstremnih oblikah. Izgovor aeroalpi- nizma: trening za reševalne pilote. To seveda ni res, saj je reševalna aviacija nastopila pred komercialno.

PASTERZA, danes takorekoč vsemu svetu znani ledenik pod Grossglockner- jem, je lani izgubil 9,5 milijona m^3 ledu, predlanskim 7 milijonov. Debelina lede- nika je izgubila 4,6 m. Umaknili so se spet ledeniški jeziki za povprečno 12,5 m v Avstriji, v Švici za 11,5 m. Za švi- carske ledenike pravijo glaciologi, da so v letu 1960/61 pridobili na kubaturi, 7 ledenikov pa se je podaljšalo povpreč- no za 5 m.

EIGER je lani 30. avgusta v severno steno sprejel 8 navez, v alpinistični zgo- dovini Eigerja največ na en sam dan. Štiri naveze po dva moža, torej 8 ple- zalcev, so vrh dosegle, tri naveze so se vrnile, en samohodec pa je zdrsnil v smrt. Nek novinar iz Luzerna je hotel od blizu spremljati luzernsko navezo, najel je letalo, ki je zašlo v »vrille« in strmoglavilo, pilot, reporter in njegova spremljevalka so se smrtno ponesrečili. Plezalci pravijo, da jih letala motijo.

Isti dan je pet plezalcev preplezalo severno steno Matterhorna.

SIBIRSKI MRAZ ima svoj tečaj na severozahodu Evrazije v gorovju Čerskij v zgornjem toku rek Jana, Indigirke in Kolyma. Tu je tudi kraj Oimyakon, kjer so zabeležili že -71° C. Povprečno je tu mraza -65° C, v Verhojansku -61° C, letno povprečje pa -15° C. Oimyakon leži 400 m nad morjem, severovzhodno je pogorje Čerskij z vrhom Poseda 3147 m, jugozahodno pa pogorje Hrezot Suntar Khayata z vrhom Mus Khaya 2259 m. Proti jugu drži dolina Kolyma, razvodje pa na prelazu Khotynnakh 720 m Vse naokrog je tundra.

NANGA PARBAT je 1. 1961 pripisal še eno poglavje v svojo zgodovino. Nemška ekspedicija pod vodstvom dr. Herrligkofferja je dokazala, da je Nanga Parbat možno doseči po grebenu Diamir, to je po tistem, kjer je 1. 1895 poskušal znameniti Mummery. V ekspediciji so bili Kinshofer, Lehne, Löw, Michl in Rost, med drugimi tudi dva avtorja modernega ekstremizma. Bazo so postavili na višini 4080 m na severozahodni groblji ledenika Diamir. Stena se začne v višini 4800 m. Forsirali so smer med Aufschneiderjevo in Mummeryjevo steno, premagali 550 strmi ozebnik in visok prag s V in VI, kjer so potegnili 1000 metrov fiksne vrvi. Tako so dosegli po težkem plezanju 6600 m visoko planoto za tabor III. 20. junija so Kinshofer, Löw in Lehne dosegli tabor IV 7150 m visoko. Tako so prišli na vrh Cirque de Bazhin, od tu pa jih je pregnal snežni metež. Smer, ki so jo utrli, je varna pred objektivnimi nevarnostmi, vendar izredno težavna. Nemci jo prištevajo po težavnosti k onim v Tour de Mustagh.

MONT MC KINLEY na Alaski je po južnem grebenu zavzela italijanska ekspedicija iz Lecca pod vodstvom R. Cassina. Enajst dni so se borili s snežnimi viharji in hudim, mrazom, prav tako na povratku. Trije so dobili hude ozeblin, najhujše J. Canali: Vrh je doseglo šest

alpinistov: Cassin, Airoldi, Alippi, Canali, Perego in Zucchi. Cassin je o tem vzponu predaval tudi pri nas in se pri tej priliki mudil tudi na Kočevskem kot lovec na medveda.

SNEPYRAMIDEN na Grenlandiji so si izbrali lani najboljši belgijski alpinisti za svoj cilj. Na severozahodnem grebenu na vzhodni strani dežele jih je zajel plaz in zagnil v hladni grob najboljše belgijske naveze. Simandlovo in J. Alzetto smo v teh pregledih večkrat omenili. Ostala dva sta bila Duchesne in Focquet.

KITAJSKI VZPON NA EVEREST je v zahodnih planinskih revijah našel široko publiciteto. Dyhrenfurth je najtemeljiteje oporekal kitajskim trditvam, kitajski odgovor, če je prišlo do njega, nam ni znan. Tako pravijo zdaj, da po zahodnih protitrditvah ostane Kitajcem za dokaz ena sama stvar, doprtni kip Maotsetunga. Kip so, tako trdijo Kitajci, njihovi alpinisti pustili na vrhu Everesta. L. 1963 bodo skušali priti na Everest Amerikanci. Če gre za trenje med bloki, potem je menda res vrsta na njih. Ali bodo našli kip? Tisti, ki Kitajcem uspeha ne privoščijo, že vnaprej izpodbijajo tudi ta poslednji in edini dokaz, češ saj ga iz letala lahko spuste Amerikancem pod noge.

Gorski vodniki Planinske zveze Slovenije

Janez Krušič

V nasprotju z ostalimi alpskimi narodi v Jugoslaviji nimamo poklicnih gorskih vodnikov. Temu je v preteklosti iskati vzrok v slabo razvitem turizmu ter v dokaj poznem množičnem gorniškem udejstvovanju pri nas. Povečani motorizem in turizem v današnjem času, ki pospešujeta priložnostno obiskovanje gora domačim in tujim izletnikom — planincem, pa terjata gorske vodnike tudi v Sloveniji. Potovalne agencije so se že mnogokrat znašle pred problemom, kje dobiti vodnike za skupine tujih turistov, ki želijo obiskati naše gore po poteh ali v stenah. Komisiji za alpinizem pri Planinski zvezi Slovenije te naloge ni bilo težko izvršiti, saj ne manjka izurjenih gornikov, ki se bavijo z alpinizmom in planinstvom že dolga leta in imajo veselje ter sposobnosti za vodniški poklic. Zato je nastal pravilnik o organizaciji gorskih vodnikov pri PZS, ki vsebuje te-le bistvene člene:

Clen 1

Gorski vodniki vodijo posameznike ali skupine po nadelanih gorskih poteh, plezalnih smereh ali zimskih visokogorskih turah in so organizirani pri PZS.

Clen 2

Gorski vodniki, ki zaprosijo za vodniško pravico, morajo biti izkušeni planinci in smučarji in morajo izpolnjevati pogoje, navedene v 3. 4. 5. in 6. členu pravilnika. Vodnike potrjuje upravni odbor PZS

Clen 3

Gorski vodnik za nadelana planinska pota je lahko vsak planinec, ki je član kateregakoli planinskega društva PZS. Izpolniti mora praviloma 25 let starosti, biti mora zdravstveno sposoben za izvrševanje tega poklica, kar dokaže s potrdilom o zdravniškem pregledu, moralno neoporečen, tovariški. Obvladati mora vodniško tehniko v kopnem in na snežiščih, več mora biti orientacije z zemljevidom in kompasom ter docela poznati gorske skupine, za katere mu upravni odbor PZS izdaja vodniško pravico. Obvladati mora tudi osnove prve pomoči. Poznati mora temeljito zimsko in letno opremo, organizacijo GRS, zgodovino planinstva in alpinizma in delno meteorologijo.

Clen 4

Gorski vodnik za plezalne vzpone je lahko vsak alpinist, ki mora poleg pogojev iz 3. člena obvladati plezalno tehniko v kopnem in pozimi, nadalje mora dobro poznati plezalne smeri in gorske skupine, za katere mu upravni odbor PZS izdaja vodniško pravico. Biti mora sposoben voditi plezalno navezo vsaj v V. težavnostni stopnji po ocenah plezalnega vodnika »V naših stenah«, izdanega v letu 1954.

Clen 5

Gorski vodnik za visokogorske ture je lahko vsak alpinist, ki izpolnjuje pogoje iz 3. člena pravilnika ter je več visokogorskega smučanja. Obvladati mora tehniko hoje po snegu in ledu, tehniko samoreševanja in biti sposoben, da vodi plezalno navezo v III. težavnostni stopnji po ocenah omenjenih v 4. členu.

Clen 6

Planinci in alpinisti, ki zaprosijo za vodniško pravico, morajo opraviti izpit iz orientacije, čitanja zemljevidov, organizacije planinstva, alpinizma, zlasti pa organizacije GRS v Sloveniji, v glavnih obrisih tudi zgodovino planinstva in alpinizma, iz osnov prve pomoči ter alpinistične in smučarske opreme. Razen omenjenih predmetov morajo kandidati za vodnike za nadelana gorska pota opraviti izpit še iz vodniške tehnike v kopnem in po snežiščih, kandidati za vodnike v plezalnih smereh in za zimске visokogorske ture pa iz tehnike samoreševanja in reševanja splezalca v navezi.

Komisija za alpinizem pri PZS je po tem pravilniku poslala v začetku leta 1959 razpis na vsa planinska društva, naj prijavijo kandidate, ki pridejo v poštev za gorske vodnike. V prijavi so morali prosilci navesti dobo aktivnega delovanja v planinstvu in alpinistiki, gorske skupine, v katerih bi želeli voditi, ter število opravljenih tur in vzponov v njej. (Clen 7).

Vsi kandidati so dobili pravočasno tudi program za vodniške izpite, ki so bili opravljeni dne 21. junija 1959 v Vratih pred strokovno izpitno komisijo, določeno od upravnega odbora PZS.

Vsi kandidati so dobili po opravljenem vodniškem izpitu začasno vodniško knjižico, ki se bo letos zamenjala za novo. Vsebovala bo vse potrebne osebne podatke, potrdila PZS o sposobnosti opravljanja vodniškega poklica z navedbo terena in znanja tujih jezikov, pravilnik o organizaciji gorskih vodnikov, tarifo za gorske vodnike, prvo pomoč v gorah (skrajšano), znamenja v sili in prostor za oceno o znanju in ponašanju vodnika.

Vodniški znaki so bili že izdelani, vendar niso primerni in učinkoviti, zato se izdeluje nov osnutek, podoben staremu znaku gor. vodnika Slov. plan. društva.

Upravni odbor PZS lahko po potrebi organizira tečaj za gorske vodnike (čl. 9).

Clen 10

Vsak gorski vodnik mora na vsaki turi imeti pri sebi: kompas, karto, torbico za prvo pomoč, vrvi (vsaj 30 m dolgo in 8 mm debelo), kladivo in kline z vponkami. Pri plezalnih vzponih mora imeti še vso plezalno opremo ustrezno težavnosti vzpona. Pri zimskih turah še cepin in dereze. Na zimskih visokogorskih turah mora imeti vodnik razen naštetega še orodje za popravilo smučí in lavinsko vrvico.

Clen 11

Praviloma gorski vodniki za nadelana planinska pota ne vodijo pozimi, vodniki za plezalne smeri pa vodijo le v plezalnih smereh do IV. težavnostne stopnje. Po nadelanih gorskih poteh ali na zimске visokogorske ture sme en vodnik voditi največ 10 varovancev.

V smeri do III. težavnostne stopnje sme vodnik peljati največ 2 varovanca, v smeri IV. težavnostne stopnje pa le enega. Dolžnost vodnika je, da odkloni varovanca, ki nima turi ustrezne opreme, odnosno turi ni kos. Če varovanceve telesne in tehnične sposobnosti ne ustrezajo težavnostim plezalne smeri in to ugotovi vodnik v začetnih raztežajih, vodnik vzpon lahko odkloni.

Clen 12

Gorski vodnik se mora vpisati v vseh planinskih kočah v vpisno knjigo in označiti na kratko nadaljnjo pot. Odzvati se mora na vsako akcijo GRS in turo tudi prekiniti, če okolnosti in varnost njegovih varovancev to dopuščajo.

Clen 13

Gorski vodnik mora obvladati jezik, s katerim se lahko sporazumeva z varovanci.

Clen 14

Vodniška knjižica velja le eno leto. Njeno veljavnost podaljšuje upravni odbor PZS, če gorski vodnik izpolnjuje pogoje iz 3, 4, 5 in 6. člena pravilnika in če je doslej vodniško službo opravljal v redu.

Po členu 15 pravilnika določi vodniške tarife upravni odbor PZS, ki vsebujejo te-le karakteristike:

Pri vzponih po nadelanih poteh, plezalnih smereh ali zimskih visokogorskih turah so varovanci dolžni plačati vodniku za vsak dan (24 ur) dnevnic, računajoč od ure odhoda iz vodniškega bivališča do ure povratka domov. Za preostanek nad 12 ur se računa cela dnevnic, pod 12 ur pa polovica dnevnic, ne glede na to, ali je vodnik izvršil z varovancem dogovorjeno turo ali ne, razen če temu ni kriv vodnik sam.

Višino dnevnic za enega varovanca določi UO PZS in se dvigne za vsako nadaljnjo osebo v skupini do 5 oseb za 15%, za vsako osebo nad 5 pa še 10%.

Varovanci morajo vodniku povrniti tudi voznino.

Pri plezalnih vzponih sme vodnik zaračunati varovancem še posebno takso:

Za I. in II. težavnostno stopnjo, višina stene do 500 m, za eno osebo določi UO PZS, za dve osebi se poveča tarifa za 50%.

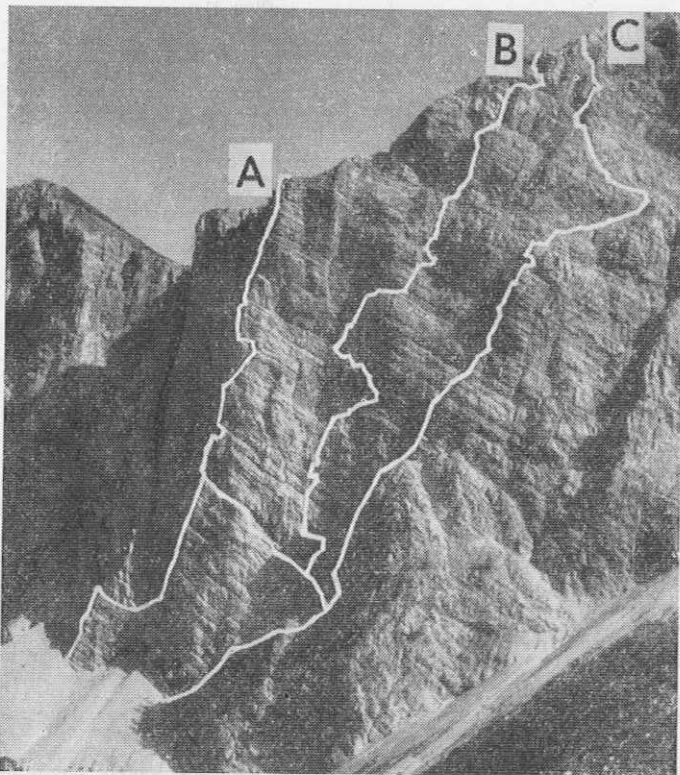
Za III. težavnostno stopnjo, višina stene do 500 m, za 1 osebo 100% več kot v I. in II. težavnostni stopnji, za 2 osebi 50% več.

Za IV. težavnostno stopnjo, višina stene do 500 m, za 1 osebo za 200% več kot v I. in II. težavnostni stopnji.

Za steno nad 500 m višine se tarifa poveča za 50%, za steno nad 1000 m pa za 100%.

Vodniška tarifa z navedbo zneskov bo tiskana na posebnem kartončku, potrjena bo od UO PZS in vložena v vodniško knjižico.

Seznam gorskih vodnikov ni dokončen, saj bo še v letošnjem letu organizirala komisija za alpinizem pri PZS nove izpite za gorske vodnike iz vrst mladih alpinistov in planincev.

Iz kartoteke prvenstvenih vzponov

SEVERNA STENA VELIKEGA DRASKEGA VRHA

Smer Dolar-Lasič (na sliki smer C)

Prva plezala Daro Dolar in Dušan Lasič poleti 1950.

Dostop: z Zasipske planine proti Zgornji Krmi in pod steno Velikega Draškega vrha 2 uri.

Opis: vstop po velikem poševnem žlebu. Nekaj metrov po njem, nato prečnica desno na zeleno glavo. Dalje po poševni zajedi in njenem desnem boku (razu), mestoma krušljivo do njenega konca. Previsni zaključek zajede obideš na desni strani. Po lahkem svetu desno. Od tu več možnosti do vrha.

Ocena: III. Višina 600 m. Čas plezanja 4 ure.

Sestop: po grebenu čez V. Draški vrh in Tosc do Bohinjskih vratc in na Zasipsko planino 3 in pol ure.

Smer Kilar-Levstek (na sliki smer B)

Prva plezala Mitja Kilar in Igor Levstek 20. julija 1955.

Dostop: isti kot v smer Dolar-Lasič.

Opis: po žlebu levo od zelene glave še nekaj metrov navzgor, nato poševno proti levi preko gladkih plošč ca. 50 m. Navpično navzgor do velike zapore, ki jo obideš na desni strani. Nad zaporo majhna prodnata gredina z votlino (možic). Prestop desno na začetek neizrazite lašte, ki daje smer plezanju. Pod previsnim pasom prečnica 20 m desno in po poševni krušljivi zajedi na večjo polico (votlina). Po strmi poklini desno od votline navpično navzgor. Ko se poklina izgubi preko več strmih stopenj, v začetek markantnega ka-

mina. Gvozdenje po zunanji strani kamina na zagvozdene blok in po steni levo od kamina v zaporedno grapo. Po njej na značilno glavo. Po lahkem svetu še kakih 50 m navzgor na rob stene.

Ocena: V. Višina 600 m. Čas plezanja 10 ur.

Sestop isti kot pri smeri Dolar-Lasič.

Smer Jeglič-Pintar (na sliki smer A).

Prva plezala septembra 1955 z bivakom. Tone Jeglič in Milan Pintar.

Dostop: Isti kot za smer Dolar-Lasič.

Opis: Vstop po smeri Kilar-Levstek in po policah levo. Preden prideš na steber, prestop na višjo polico in na levo stran stebra pod previs. Preko strehe v previsu (k, k) in nazaj na raz stebra. Po razu na stojišče. Dalje po lažjem terenu desno navzgor v krušljiv kot in nazaj na raz. Na levi strani stebra preko previsa in po lažjem svetu navzgor proti desni preko navpičnih odstavkov. Prečnica levo na udobno polico (bivak). Od tu levo rahlo navzdol vesna prečka in navzgor do gladkega odstavka. Desno po navpičnih plateg, nekaj metrov pod previs in prečka levo v grapo. Po njej na markantno gredo, ki drži strmo navzgor proti desni. Pred koncem grede preko strmega odstavka na rob stene.

Ocena: V. mestoma VI. Višina 600 m. Čas plezanja 12 ur.

Sestop: Isti kot pri smeri Dolar-Lasič.

Direktna varianta na smer Jeglič-Pintar.

Prva plezala France Zupan in Miha Verovšek avgusta 1950.

Opis: Vstop po levem steburu, nato v kotanjo na desno in po steburu v smer Jeglič-Pintar.

Tovarna dokumentnega in kartnega papirja

Telefon: Radeče 81-950

Tekoči račun pri NB Trbovlje 600-29/1-11

Brzjavni: Papirnica Radeče

Železniška postaja: ZIDANI MOST

PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov
specialne papirje
surovi heliografski
in foto papir
paus papir
kartografski
specialni risalni »Radeče«
papirje za filtre itd.

IZDELUJE:

vse vrste kartic
za luknjanje v standardni velikosti
in tisku
Po želji izdeluje kartice
v posebnem tisku
v rdeči, modri ali sivi barvi

R A D E Č E P R I Z I D A N E M M O S T U

Āavarna duška Ruše

PROIZVAJA IN DOBAVLJA:

Karbid

za avtogeno varjenje, razsvetljava in acetilensko kemijo

Apneni dušik in nitrofoskal – Ruše

za gnojenje

Ferokrom suraffine

za jeklarsko industrijo

Elektrokorund

za bruse in brušenje

Kisik in aceten

za rezanje in varjenje kovin

Taljeni magnezit

za elektroizolacijo

Brzovjavni naslov: Azot Maribor, telefon: Maribor 35-48 in 36-48, teleprinter: 03312

Železniška postaja: Ruše – Industrijski tir. Tekoči račun: NB Maribor $\frac{604-11}{1-185}$

Industrija za elektromehaniko, telekomunikacije,
elektroniko in avtomatiko

„ISKRA“

Jugoslovansko tržišče zastopa:
ISKRA PSO LJUBLJANA, Linhartova 35/I,

tel. 32-933, 33-732, 33-772

telex 03-134

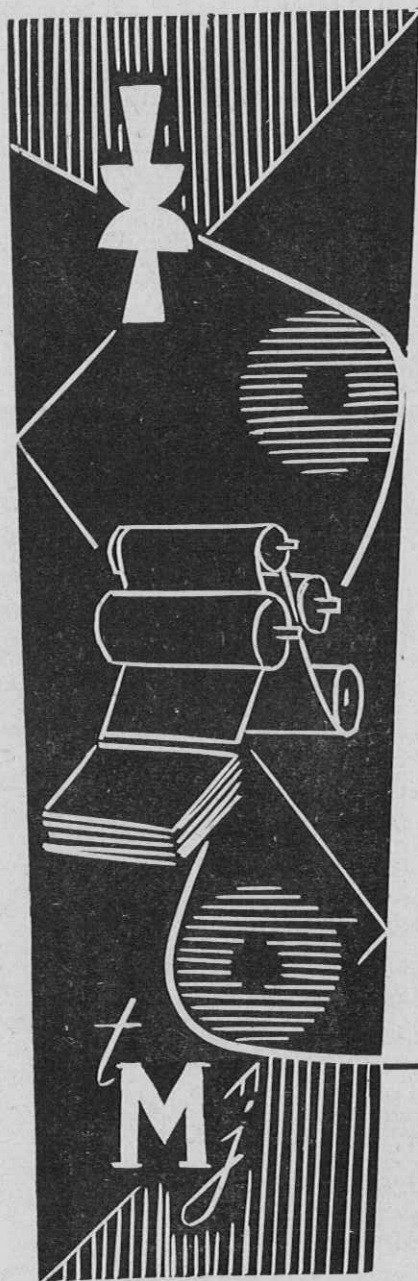
Naši glavni izdelki so:

- ISKRA – visokofrekvenčne telefonske naprave
- ISKRA – kinoakustika, prenosne ojačevalne naprave
- ISKRA – radio in TV sprejemniki
- ISKRA – električne stenske ure
- ISKRA – avtoelektrika
- ISKRA – selenski usmerniki in stavki
- ISKRA – instrumenti in električni števc
- ISKRA – preklopniki, rotacijski stroji
- ISKRA – industrijska televizija
- ISKRA – elektronski merilni instrumenti
- ISKRA – oprema za laboratorije
- ISKRA – kontaktne naprave
- ISKRA – signalne naprave

TRGOVINE IN ZASTOPSTVA:

Ljubljana, Titova c. 19
Zagreb, Gundulićeva 7
Beograd, Takovska 6
Skopje, Maršala Tita 27

Sarajevo, Brankova bb.
Split, Bosanska ul. 2
Rijeka, Rade Končara 17
Titograd, Njegoševa 16

TISKARNA

Jože Moškrič

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin, katalogov,
časopisov, revij in knjig

KLIŠARNA

izdelava eno- in večbarvnih klišejev

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in najboljših del

ŠTAMPILJARNA

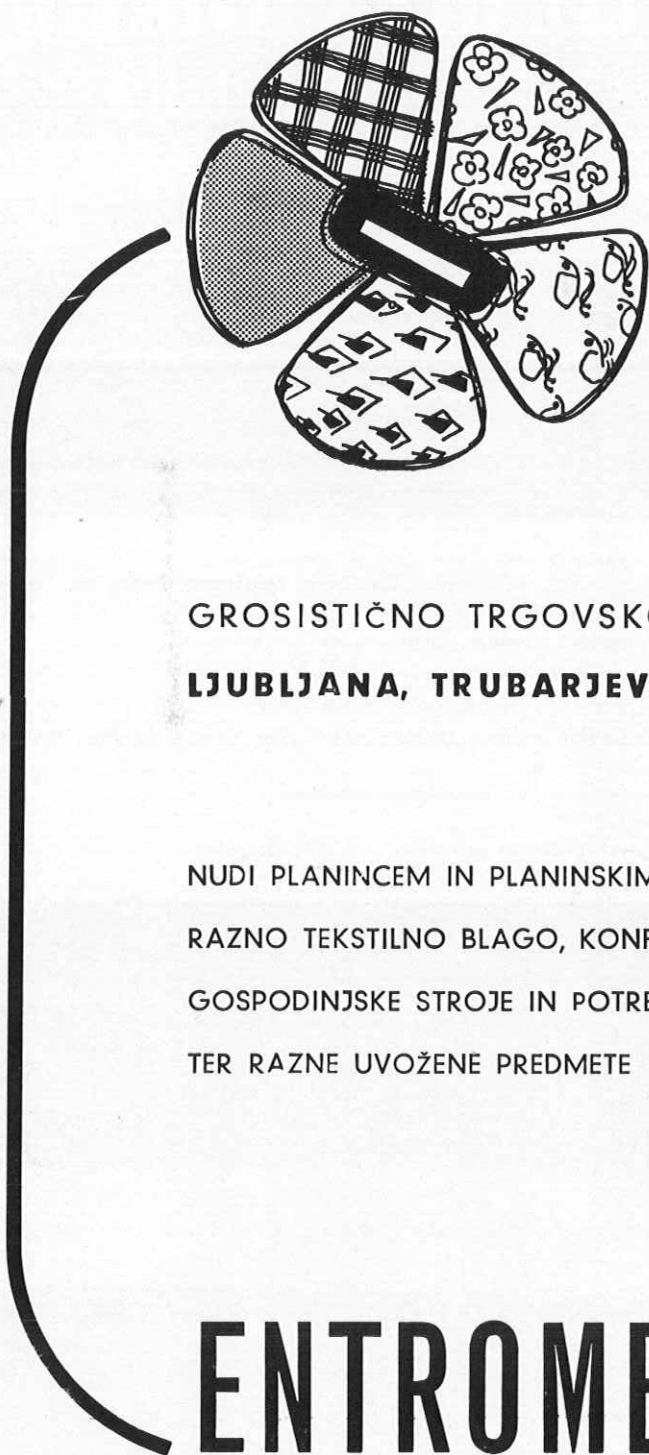
izdelava vseh vrst žigov, pečatov
in knjigoveških črk

LJUBLJANA, Nazorjeva 6

TELEFON: 21-296

**PRIPOROČAMO SE VSEM PLANINSKIM DRUŠTVOM
ZA CENJENA NAROČILA!**

GROSISTIČNO TRGOVSKO PODJETJE
LJUBLJANA, TRUBARJEVA CESTA 1

NUDI PLANINCEM IN PLANINSKIM POSTOJANKAM
RAZNO TEKSTILNO BLAGO, KONFEKCIJO,
GOSPODINJSKE STROJE IN POTREBŠČINE
TER RAZNE UVOŽENE PREDMETE

ENTROMERKUR

ŽELEZARNA JESENICE

SLOVENIJA

dobavlja vse od gredlja

okroglo, polokroglo, kvadratno, ploščato, šestoglato, osemoglato in tračno jeklo

debelo, srednje, tanko in fino pločevino

vlečeno, luščeno in brušeno jeklo

debelo, srednjo, tanko in fino žico

hladno valjane trakove – od zelo širokih do finih cevi od 1/8"–3"

bodečo žico in pohištvene vzmeti
žičnike

elektrode za avtogeno in elektro varjenje

do plemenitih jekel